

Л. Т. БОБОХОНОВА

ИНГЛИЗ ТИЛИ СТИЛИСТИКАСИ

*Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими
вазирлиги тасдиқлаган*

*Университетлар ва институтларнинг инглиз тили
фикультетлари учун*

ТОШКЕНТ — "ЎҚИТУВЧИ" — 1995

Мазкур дарслик университетлар ва чет тиллар институтларининг инглиз тили стилистикасини ўрганувчи талабаларга мўлжалланган. Инглиз ва ўзбек тилида ёзилган бу дарслик инглиз тили стилистикасининг лингвистик асосларини баён қилади ҳамда инглиз ва ўзбек тилларидаги лексик, синтактик, фонетик хусусиятларини кенг ёритиб беради.

Масъул муҳаррир: филология фанлари доктори,
профессор А. А. АБДУАЗИЗОВ

Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг дарсликларни
қайта кўриш махсус комиссияси маъқуллаган.

4602020102—63

Б _____ 70—93

353/04/—95

ISBN 5-645-01661-0

© "Ўқитувчи" нашриёти, 1995 й.

СЎЗ БОШИ

Стилистика тилшуносликнинг ажралмас қисми бўлиб, у бадий нутқнинг ифодаланиш услублари, уларнинг тасирчанлиги ва умуман инсон нутқини ўрганадиган фандир. Дарсликнинг ўзига хос хусусияти шундаки, ундаги маълумотлар инглиз ва ўзбек тиллари билан қиёсланиб таҳлил қилинади. Қиёслашда инглиз тили асосий бўлиб, инглиз тилидаги тушуниш қийин бўлган услубий ҳодисалар ўзбек тилида изоҳланади. Ўқув маълумотларининг бундай берилиши инглиз стилистикасини ўзлаштиришда қулайлик туғдиради.

Мазкур дарсликда фойдаланилган асосий назарий қоидалар лингвистик стилистиканинг илк бор профессор И.Р. Гальперин томонидан ишлаб чиқилган ва унинг "Stylistics" деб номланган асарига муфассал баён қилинган муайян ғояларга асосланади.

Дарслик тилнинг лугат таркиби таснифи; тилнинг услубий ифодалаш воситалари; лексик услубий воситалар ва усуллар; айрим хусусиятларни кучайтиришга асосланган услубий воситалар; фразеологизмларнинг услубий ифодаланиши; синтактик бадий тасвир воситалари; фонетик услубий воситалар каби бўлимлардан ташкил топган. Ҳар бир назарий бўлим якунида ўтилганларни мустақамлашга доир машқлар берилган.

Лингвистик стилистиканинг функционал услублар бўлими китоб ҳажми чекланганлиги учун кўриб чиқилмади ва у келгусида алоҳида қўлланма сифатида нашр этилади.

Қиёсий стилистика бевосита қиёсий типология билан боғланган бўлиб, ундаги услубларини, таҳлил қилиш йўллари, атамаларини ва тузилишларини ҳақ ўрганади. Услубий таққослаш масалалари тил ўрганишда катта аҳамиятга эга бўлишига қарамай, энг кам ўрганилган соҳадир. Профессор Ж.Бўронов фикрича, тилни қиёсий-типологик ўрганишда, энг аввало, услубий жиҳатдан бетараф ва услубий хосланган тил бирликларини ўрганиб чиқиш зарурдир. Қиёсий стилистика масалаларига бундай ёндашиш икки (баъзан ундан ортиқ) тиллар ўртасидаги бир хил (умумийликка эга) воситалар тизими ёрдамида пайдо бўлган қонуний алоқаларни ўрганишда ёрдам беради¹.

Олимлар қиёсий стилистиканинг икки йўналишини кўзатишган². Биринчиси, фақат таққослаш йўли билан эмас, балки ҳар икки тилнинг камчилиги ва даражасини аниқлаш ва бу икки

¹ Буранов Дж. Сравнительная типология английского и тюркских языков. М., Высшая школа, 1983.

² Буранов Дж. Кўрсатмасар. 154-бет.

³ Федоров А.В. Очерки общей и сопоставительной стилистики. М., 1971, с. 11.

гизим орасидаги мувофиқликни тўлароқ билиб олишга ҳаракат қилишдир. Иккинчиси, жанр ва услубларни икки тилда таққослаш. Бунда алоҳида, муайян стилистика ва умумий стилистик туркумларни фарқлаш керак.

Юқорида айтилган фикрлардан келиб чиқиб, ушбу китобда лўғат қатламлари ва лўғат таркибини таққослашга эътибор берилган ва шунга кўра таснифланган. Кейинги вазифа, лексиканинг семантик таҳлилини услубий таққослаш йўли билан кўриб чиқишдир. Бундай таҳлилда ҳар хил ёндашишлар бор. Таҳлилда, айниқса, синонимик қаторга кирувчи тил бирликларига эътибор беришнинг қиёсий стилистика учун аҳамияти жуда катта. Чунки бундай таҳлил нутқда услубларнинг фарқланишини яққол кўрсатиб беради.

Стилистикада сўзларнинг маъносини ўрганиш ҳам катта аҳамиятга эга. Бунда сўзларнинг маъмулик даражаси, маъно хусусиятлар, тўғри ва кўчма маъноларнинг интилиши, сўзларнинг ўзаро боғланиш қоидаларига кўра таҳлил олиб борилган. Шу йўналишда фразеологик — тургун бирикма ва ўзгарувчи сўзлар таҳлили ҳам берилган.

Қиёсий стилистиканинг аҳамияти шундаки, услубий воситалар умумий услубий туркумлар бўлса ҳам, улар турли тиллар учун бир хилдир.

Услубий асосларни кўриб чиқишдан аввал, биз “адабий тил” тушунчасини англаб олоғимиз керак. Ҳар қандай тил икки кўринишда намоён бўлади: оғзаки ва ёзма. Табиийки, тилнинг оғзаки шакли ёзма шаклидан фарқ қилади. Бунда кўпинча сўзлашув тилига хос сўз ва ибораларга эътибор берилади. Биз оғзаки нутқда кўп ҳолларда баъзи сўзларни қисқарттириб берилганини ва турлича талаффуз этилганини кўраимиз: инглиз тилида *It's no use; don't be silly; you'd better mind your business; I do wish, mum, I'd brought my camera: so what's wrong? Sorry, the bridge is out of order etc.*; ўзбек тилида — об-ке (олиб кел), жичча (озгина), обор (олиб бор). Оғзаки нутқда ундовлар, айниқса, сўзлашув услубига хос сўз бирликлари кўп ишлатилади. Масалан: *How about the bags! Why do you come here! You'll buy it for a song! I lost my head — I've got it very badly! Step aside, boy! No wonder! See? O.K. Bob, keep to the point. It couldn't be worse — it might be worse!* Ўзбек тилида: Оббо, азамат-э! Ия! Балли! Яшанг, ўргилай! Айланай! Майли! кабилар.

Ёзма нутққа хос бўлган лексик бирликлар оғзаки нутқда фақат маълум бир услубий мақсадагина ишлатилади. Нутқнинг бу тури ёрдамчи сўзлардан: *so far; on the first sight; in order to; so, so; certainly.* Ўзбек тилида: “мисоли”, “зероки”, “ёхуд”; китобий хусусиятга эга бўлган боғловчилардан: “гоҳи”, “узра”, “бирла” кабиларни кўрсатиш мумкин.

Синтактик лўғтаи назардан ҳам тилнинг оғзаки ва ёзма шакли орасида маълум даражада фарқ борлигини сезамиз. Масалан, гапнинг бир бўлаги тушириб қолдирилганда ҳам изчиллик

бузилмайди, чунки гапда айрим бўлакларнинг тушиб қолиши оғзаки нутқ учун табиий ҳолдир.

Ёзма нутқдаги гаплар, одатда, тугалланган шаклда бўлади. Адабий тил оғзаки ҳамда ёзма нутқларга онд бўлган луғавий ва синтактик бирликлардан ташкил топади ва миллий тилнинг бир кўриниши тарзида мавжуд бўлади.

Тил тараққиётининг даврларга бўлиниши “Инглиз тили тарихи” дарслигида муфассал берилган. Бу даврда инглиз тилининг морфологик, фонетик, лексик, синтактик ва услубий мезърлари турлича бўлган. Қадимги инглиз тили ҳозирда ўлик тил саналмиш лотин ҳамда юнон тилларига яқин туради. Бу тил XII аср охириларигача мавжуд бўлган даврни ўз ичига олади. Урта давр инглиз тилининг луғат таркибида катта ўзгаришлар бўлди. Бу ҳодиса инглиз тилига француз ва бошқа тиллардан ўзлашган сўзлар кириб келиши ҳисобига юз берди.

Янги инглиз тили даври XV асрдан бошланди. Тил тараққиётида муҳим давр ҳисобланган XVI аср Англия халқ хўжалигида, сиёсий ҳамда маданий ҳаётида катта ва муҳим ўзгаришлар юз берган. Бу даврда инглиз адабий тили тараққиёти учун салмоқли ҳисса қўшган Христофор Марло, Вильям Шекспир, Бен Жонсон каби буюк ёзувчи ва шоирлар ижод қилди.

XVII асрда инглиз тили мезърини ўргатиш юзасидан ташкил этилган комиссиянинг фаолияти бу тил тараққиёти ва мукамаллашувида катта аҳамиятга эга бўлган. Бу даврда грамматика ва риторика нотқлик санъати юзасидан янги китоблар ёзилган, лотин ҳамда юнон тилидан турли таржиналар қилинган эди. Инглиз адабий тилини мукамаллаштириш XVIII асрда ҳам давом этди. Бунда, асосан, С.Жонсоннинг “Инглиз тили грамматикаси” ва “Инглиз тили луғати”ни нашр эттириши, Ж.Свифтнинг бир қатор мақолалари тилнинг грамматик қурилишини ўрганишда катта аҳамиятга эга бўлади. Бу давр инсоният тараққиётида фалсафа ва табиий фанлар соҳасида катта кашфиётлар даври деб ном олган.

Кейинги даврларда турли функционал услублар пайдо бўла бошлади, тил назарияси жадал суръатлар билан ривожланди, тилнинг луғат таркиби бойиб борди.

Қўлёзма билан танишиб, ундаги камчиликларни бартараф этишда ёрдам берган ТошДД роман-герман факультети инглиз филологияси кафедраси ўқитувчиларига, ТошДД “Ўзбек нутқ маданияти” кафедраси мудири, филология фанлари доктори, профессор Е.Тожиевга муаллиф ўз миннатдорчилигини изҳор қилади.

THE CLASSIFICATION OF THE VOCABULARY

There exist the following main layers of the English vocabulary: *literary*, *neutral* and *colloquial*. Each of these layers has its own feature: the literary layer has a bookish character, the colloquial layer has a spoken character and the neutral layer is deprived of any colouring and may enter both literary and colloquial layers. These three layers have their own classification.

Within the *literary layer* we distinguish: *common literary words*, *terms*, *poetic words*, *archaic words*, *barbarisms* and *foreign words*, *neologisms*.

Within the *colloquial vocabulary* we distinguish: *common colloquial words*, *slang*, *jargons*, *professional words*, *dialectical words*, *vulgar words*.

The *neutral layer* penetrates both the literary and colloquial vocabulary and is deprived of any stylistic colouring.

LITERARY LAYER OF THE VOCABULARY

Common literary words. It has been marked above that common literary words have a neutral character. This statement becomes obvious when we oppose common neutral literary words to bookish and colloquial. The distinction is given in the following table:

common (neutral)	bookish	colloquial
to begin	to commence	bring about, get off
to dismiss	to discharge	to sack
to eat	to consume	to cram
child	Infant	kid
food	provision	grub, fleshpots
money	cashnotes	beans, bucks, shekels
prison	penitentiary	jail, cage, can

Terms are words denoting notions of some special field of knowledge. Here are some illustrations: linguistic terminology: *phoneme*, *allomorph*, *allophone*, *microlinguistics*, *vocalism*, *synchronism*; physical terminology: *amplitude*, *anode*, *time wave*, *electron pair*, *nuclear mass*, *charge*; medical terminology: *antibiotic*, *penicillin*, *endocarditis*.

Let's see the following text from a physical magazine and analyse its vocabulary: *Buckling is a well-known stability associated with the loading of thin walled structures. The term "buckling" here is a generic one and incorporates all abrupt changes in the deformation pattern of a shell, occurring in the course of a loading process. In mathematical terms the corresponding phenomenon is called "bifurcation" and it involves the loss of uniqueness in the solution of the (always nonlinear) governing equations for the pertaining boundary value problem describing the deformation of the structure*

in question. In this extract taken from the "Journal of the Mechanic and Physics of Solids" approximately each word used in the text may be considered as a physical or mathematical term. Thus *buckling* means — узунасига қайрилган, *loading* — кучни тақсимлаш, *bifurcation* — иккиланиш (бифуркация), *uniqueness* — ягоналик, *бирлик*, *nonlinear* — бетартиб, *equations* — тенглама, *boundary value* — чегара шарти.

Generally terms are used in the language of science but with certain stylistic purpose they may be used in the language of emotive prose. For example, Arch. Cronin employed a lot of medical terms in some of his books. All this is done to make the narration bright, vivid and close to life. See the following extract from the novel by A. Cronin "The Citadel":

In this condition he sat in his *surgery* one evening towards the end of April. It was nearly nine o'clock and he was about to close up, when a young woman entered.

She gazed at him uncertainly . . .

She puffed off her gloves. "It's my hands. . ."

He looked at her hands, the palms of which were covered by a reddish *dermatitis*, rather like *psoriasis*. But it was not *psoriasis*, the edges were not *serpiginous*. With sudden interest he took up a magnifying glass and peered more closely. Meanwhile she went on talking in her earnest, convincing voice.

"I can't tell you what a disadvantage this is to me in my work. I'd give anything to get rid of it. I've tried every kind of *ointment* under the sun. But none of them seem to be the slightest use".

"No! They wouldn't". He put down the glass, feeling the thrill of an obscure yet positive *diagnosis*. "This is rather an uncommon *skin condition*, Miss Gramb. It's no good *treating* it *locally*. It's due to a *blood condition* and the only way to get rid of it is by *dieting*."

"No *medicine*?" Her earnestness gave way to doubt. "No one ever told me that before."

"I'm telling you now." He laughed and, taking his pad, drew out a *diet* for her, adding also a list of foods which she must absolutely avoid.

In this extract the author uses the following medical terms as *dermatitis* (skin disease), *psoriasis* (a chronic skin disease) and common literary words which acquire the status of terms in the text: *diagnosis*, *blood condition*, *dieting*.

Besides this in the book we come across a number of other medical terms: *anticoryza vaccine* (vaccine against nasal catarrh), *carpedal spasm*; (a state when a person loses control of his limbs), *Syndrome* (a group of symptoms that occur together and characterize a disease), *hypochondriac* (a person who is always imagining that he is ill) etc.

Th. Dreiser introduces a lot of *financial terms* in the novel "The Financier": *face value* (nominal value), *deposited as collateral* (placed

in the book as additional security), *bidding* (offers at an auction), *conservative investments* (investments regarded as safe), *rush credit and transfer days* (days when there is much work to do in connection with credit operations and transfer of property), *Stock Exchange* (where stocks and bonds are brought and sold), *margin* (money or security deposited with a broker to safeguard him against loss as a result of falling prices on the stock market) etc.

It is a well-known fact that terms are monosemantic and have not any contextual meaning. In most cases they have only a denotational free meaning. But a term may acquire a figurative or emotionally coloured meaning in case it is taken out of its sphere. When it is used in other styles but scientific it may cease to be a term and becomes an ordinary word. This happens to the adjective "atomic" which lost its property of a term and acquired a metaphorical meaning in the phrases "atomic age", "atomic ski", "atomic music", "atomic sword". Compare the above given word combinations with the following word combinations which are used as scientific terms: *atomic energy* (energy obtained as the result of nuclear fission), *atomic bomb* (bomb of which the destructive power comes from the release of atomic energy in the shortest possible time), *atomic reactor*, *atomic weight*.

ЛУФАТНИНГ ТАСНИФИ

Ҳозирги замон инглиз тили лугати таркибида сўзларнинг адабий ва оғзаки нутққа хос гуруҳлари мавжуд. Адабий нутққа оид сўзлар китобийлик хусусиятига, оғзаки нутққа хос сўзлар сўзлашув услуби лексикасига оид сўзлардан бўлиб, умумийлик хусусиятига эга бўлади. Бу икки қатламнинг ҳар бири ўз таснифига эга.

Адабий нутқ лексикаси: *умумий адабий сўзлар*, *атамалар*, *поэтик сўзлар*, *архаик (эскирган) сўзлар*, *ўзлаштирма сўзлар*, *чатишмалар ва янги сўзларни қамраб оладн*.

Оғзаки нутқ лексикаси деганда оғзаки нутқда қўлланилувчи лексика тушунилади. Бунга: *умум истеъмолдаги сўзлар билан бирга слэнг*, *жаргонизмлар*, *профессионализмлар*, *диалектизмлар*, *вульгаризмлар*, *эвфемизмлар* киради. Шуни ҳам айтиб ўтиш керакки, кўпгина ўзлаштирма сўзлар олдиниға оғзаки нутқда қўлланиб, кейин адабий тилға ўзлашади. Янги сўзларнинг адабий меъёрга айланиши оғзаки нутқда кенг қўлланилиши натижасида содир бўлади.

Адабий сўзлар. Адабий сўзлар китобий тусда бўлиб, ижобий ёки салбий маъно ифодалаши ёки бетарафлиғига кўра фарқланади. Адабий сўзларнинг сўзлашув лексикасидан фарқи улар ўзаро қийсланганда яққол кўзға ташланади.

Масалан, ўзбек тилида:

умумий	китобий	оғзаки (сўзлашув)
бет	(ижобий) юз, чехра,	(салбий) афт, турқ.
бола	жамол...	баш:ра
кулмоқ	фарзанд	тойча, болакай
гапирмоқ	жилмаймоқ	илжаймоқ
чиroyли	сўзламоқ	лақилламоқ
қарамоқ	зебо, ҳусндор, гўзал	кетворган
	назар солмоқ	ўқраймоқ
жаҳл	қўз ташламоқ	
лобийқ	қаҳр	агрда
	монанд	боп

Атамалар. Атама, фаннинг бирор соҳасига оид махсус тушунчани англатувчи сўзdir. Масалан, *тилшунослик атамалари:* ўзак, негиз, синоним, антоним, ургу, бугин, алломорф, аллофон, лексика, синтагма; *физика атамалари:* амплитуда, анод, зарядлар алмашиши, радиоактив, манба, оғир ион, гормон, азот, қаршилиқ, тезлик, куч, иш, вақт, босим; *тиббиёт атамалари:* антибиотик, пенициллин, миокардит, пародонтоз, перикардит, плексит; *музиқа атамалари:* нота, дуэт, квартет, ария, хор.

Бу атамаларнинг кўпчилиги тилда кенг истъмолдаги сўзлар каби ҳам ишлатилаверади. Бадий адабиётда эса атамалар маълум бир услубий мақсадда қўлланилади, рўзномалар тилида ҳам атамалар махсус вазифани бажаради, маълум бир мақсадда қўлланади.

Маълумки, атама одатда бир маънони ифодалаб, матний маъно касб этмайди. Кўп ҳолларда улар эркин денотатив маънога эга бўлади. Баъзан кенг қўлланивчи сўз атама бўлиб келиши мумкин. Масалан, “устун” сўзини олайлик. Бу сўз бошқа лугавий маънолардан ташқари меъморчили, ва физика соҳасида атама сифатида кўп ишлатилади (меъморчиликда — “бино пештоқи ва шифтнинг асосий таянчи”; физикада — “ҳаво босими ёки ҳарорат ўлчаш асбобларининг тик шиша найчаси ичидаги суюқтик”). “Уч” сўзининг асосий лугавий маъноси “нарсаларнинг ингичкалашган, ўткир томони” бўлиб, математикада “чизиқнинг ёки сиртларнинг ўзаро туташиб, кесишиб бурчак ҳосил қилган нуқтасини билдиради.

Poetic words. This group of words stands between terms and archaic words. They are close to terms because they are monosemantic and they are close to archaic words because they are out of use. Here are illustrations: *brow* (forehead), *steed* (horse), *woe* (sorrow), *behold* (see), *deem* (think), *whilome* (sometimes).

The function of poetic words may be different when used in the text, it calls on a certain type of environment and mood. Sometimes these words are used to produce a satirical effect. In most cases poetic words are used in poetry:

Thus with the year
Seasons return, but not to me returns
Day, or the sweet approach of *even* or *morn*,
Or sight of vernal bloom, or summer's rose,
Or flocks, or human face divine.

(J. Milton)

It is a *beauteous* evening, calm and free,
The holy time is quiet as a Nun
Breathless with adoration; ...

(W. Wordsworth)

Поэтик сўзлар. Бу сўзлар гуруҳини атама ва архаик (эскирган) сўзлар туркумига киритиш мумкин. Улар бир маънолилиги жиҳатидан атамага кам қўлланилиши жиҳатидан эса архаик (эскирган) сўзларга яқин туради. Масалан: *алл* (пахлавон), *синчи* (отни яхши билувчи), *хавар* (тўғри, текис йўл), *самовий*, *сарв*, *нечун*, *неки*, *кай*, *висол*, *фироқ*, *пари*, *санам*, *кошона*, *пинҳон*, *бажо этмоқ*, *раҳнамо*, *сарафроз*.

Поэтик сўзлар тилда турли бадий вазифаларни бажаради. Матнда улар шоирона кўтаринкилик, жозибадорлик, руҳий гўзаллик кашф этади. Баъзан эса, бадий талабга кўра сатирик, ҳажвий ҳолатлар ифодаси учун ҳам хизмат қилади.

Билурмисиз булбул тилини?
У куйлармиш она элини.
Она эли эмиш бир бўстон,
Ўзбекистон деган гулистон.
Шу томондан учар эмиш у,
Элдан-элга кўчар эмиш у.
Мадҳ этармиш фақат инсонни
Она эли Ўзбекистонни!..

(Т.Т.)

Бу парчада шоир.поэтик “билурмисиз”, “мадҳ” сўзларининг ўзига хослигини, оҳангини ифодалилигини тўла акс эттирган.

Archaic words are those which are not used now except for special purposes. Some of them are passing out of use: *thee* (you), *thy* (you), *hath* (has), *makest* (make), *thine* (your), *methinks* (it seems to me), *nay* (no). Archaic words existed in Old English in the following forms: *troth* (faith), *a losel* (a lazy fellow), *a squire* (an olderman).

Archaic words stand very close to *historical words*: names of ancient weapons, types of boats, carriages, musical instruments, agricultural implements. Here are the examples: *Battering ram* (an ancient machine for breaking walls), *blunderbus* (an old type of gun), *brougham* (a closed carriage having one seat). It is easy to find

such words in the books of Walter Scott and other writers of that period or writers who describe the early period of the life of the English people.

We can find a number of archaic words in the style of official documents: *aforesaid, hereby, therewith*. These words are used here as terms and express the exact notion of certain phenomena.

In many cases we have archaic words in poetry. They are used here to create the elevated style:

Come *hither, hither*, my little page!
Why *dost thou* weep and wail?
Or *dost thou* dread the billow's rage,
Or tremble at the gale?
But dash the tear-drop from *thine* eye;
Our ship is swift and strong:
Our fleetest falcon scarce can fly
More merrily along.

(G. Byron)

Архаик сўзлар. Ҳозир қўлланилмайдиган, истеъмолдан чиққан ёки аста-секин чиқиб бораётган сўзлар архаик сўзлар ҳисобланади. Масалан: *бирла* (бирга), *анга* (унга), *булгой* (бўлғил), *ано* (она), *ато* (ота), *қилгил* (қил), *пордун* (осмон), *довот* (сиёҳдон), *мусофирхона* (меҳмонхона), *иттифоқ* (бирлашма), *баковул*, *фирқа* (партия), *йўқсил* (пролетариат) ва бошқалар.

Архаик сўзлар ўтмиш давр ҳаётини тасвирловчи тарихий асарларда куплаб учрайди. Бу сўзларнинг кўпчилигида улар таркибидаги махсус қўшимчалар архаик бўлиши ҳам мумкин: *этмак, билгил, бўлур, айтурга* кабилар.

Ҳозирги вақтда айрим архаик сўзлар янги маъноларни англата бошлаган. Масалан: домла (домулла) — танга, оқсоқол. Бу сўзларга лугатда қуйидагича изоҳ берилган: *Домулла*, диний мактаб муаллими; мадрасани битирган мулла киши. *Домла*, ҳар қандай илмий кишига ҳурмат билан мурожаат этиш шакли. *Танга*, тарихий маънода Бухоро хонлигида 15 тийинга, Қўқон хонлигида 20 тийинга тенг бўлган кумуш пул. Ҳозирги маънода, умуман кумушдан, олтиндан ёки бошқа қотишмадан зарб қилинган пул. *Оқсоқол*, ҳозирги маъноси — соч-соқоли оқарган кекса одам; мўйсафид: бирор соҳада кўп ишлаган, меҳнати синган кекса киши. Тарихий маъноси: Инқилобга қадар бир ёки бир неча маҳалла ёки қишлоққа бошлиқ бўлган маҳаллий амалдор. Илгари оқсоқол бўлиб кўп одамларни қон йиғлаткан экан бу! — деди Давлатёр (П.Т.).

Эскирган сўзлар бадий наср услубидан ташқари махсус иш ҳужжатларида ҳам учраб туради.

Шеърятда ҳам архаик сўзлар кўп қўлланади. Бунда адиб маълум бир мақсадни кўзда тутаяди. Шеърнинг оҳангдорлигини оширади, умуман поэтикликни таъминлашни кўзда тутаяди.

Шоир жавоб топмай, бағри қон эди,
 Ярадор бургутдек нотавон эди.
 Лашкаргоҳда кўрди: не авбошларни
 Танидан узилган қонли бошларни.
 Қалбидан хун сирқиб, оғриди жони,
 Фигон чскиб, исён қилди виждони.
 Шоир нола қилмай, ким қилсин нола,
 Ким этсин кўзлари ёшин шалола!
 Чархи кажрафтордан бўлиб дилозор,
 Чодир кўринди қафас каби тор.
 Деда: “Эл бўлса тинч — рт ҳам тинч бўлғай,
 Юрт нотинч бўлса, эл тинчи бузилғай.

(Б.Б.)

Barbarisms are words which came into the English vocabulary from other languages and have retained their spelling and pronunciation. In many cases they have English synonyms: *chic* (stylish), *bon mot* (a clever witty saying), *en passant* (in passing), *adieu* (good-bye) etc. These words are included into the English word-stock. There is another group of barbarisms (foreign words) which does not belong to the English vocabulary. It is very easy to recognize them in the text through the spelling and sometimes they are italicized: *En bien* (well), *voila* (there you are), *tout doucement* (slowly), *c'est ca* (that's it), *bien entendu* (of course), *allez* (come on), *mon-sieur* (sir), *tres bien* (very good), *si, signor* (yes, sir). Many foreign words may function as terms: *acidum*, *allegro*. Another function of barbarisms and foreign words is to create local colour. Many writers employ this device; Eg.: "Come, now, there's a lot of sand in Belgium" I reminded him, mindful of a holiday spent at *Knocke-sur-mer* in the midst of "*les dunes impeccables*" as the guide-book had phrased it. (A. Christie)

"*Monsieur ne mange rien*", said sister St. Joseph. (S. Maugham)

Ўзлаштирма ва чет тили сўзлари ўзбек тилига бошқа тиллардан кириб келган сўзлардир. Кўпинча ўзбек тилида бу сўзларнинг муқобиллари бўлади: эксперимент — тажриба, конференция — йиғилиш, анжуман, специалист — мутахассис, стиль — услуб.

Бу сўзлар бошқа сўзлар қаторида ўзбек тили луғат таркибини ташкил этади. Масалан, ўзбек тилидаги французча сўзлар: *шантаж*, *сюита*, *шовинизм*, *репортаж*. Чет тили сўзларининг кўпи атама вазифасида келади: *омонимлар*, *синонимлар*, *антонимлар*.

Чет тилидан ўзлашган сўзларнинг асосий вазифаси маҳаллий руҳни яратиш бўлиб, ёзувчилар ўз асарларида қайси мамлакат ҳаётини акс эттираётган бўлсалар, уша мамлакат ёки халқ тилидаги сўзлардан фойдаланишга ҳаракат қиладилар.

Ўзлаштирма ва чет тил сўзлари ўзбек сўзлашув тилида кенг

қўлланилади Ўзбек тилига араб тилидан *ҳурмат, имконият, адабий*; форс тилидан *қогоз, сартарош, созанда*; рус тилидан *совст, стол, стул, будильник, съезд, ручка, укол, холодильник, паровоз, пароход* ва бошқа кўплаб сўзлар кирган. Рус тили орқали ўзбек тилига кўнглик ғарбий Овropa тилларининг сўзлари ҳам кириб келган: *пленум, логика, конкурс, футбол, декан, драма, спорт* ва б.қ. Бу сўзлар жуда кенг қўлланилиши ва ҳаммага маълум бўлганлигидан уларнинг кўпи чет тилидан кирганлиги сезилмайди: “*Доктор билан инженер эшик томон юрганларида, Онахон меҳмонлар борлигини энди эслагандай шошиб қолди*” (Ас.М.). “*Бир кун Степан бочка ва яшиқлар орасига самогон яшираётган йигитни учратиб, кўнглига қўл солиб кўрмоқчи бўлди*” (Ас.М.).

Юқорида келтирилган парчаларда рус тилидан ўзбек тилига кирган *доктор, инженер, бочка, самогон, яшиқ* сўзларини учратамиз.

Neologisms (or coinages) appear when there is the need to express new ideas and notions. They are produced in accordance with the existing word-building models of the English language, mainly due to affixation, word compounding (blending) etc. Let's see the following words which are formed with the help of affixes: “*a beatnik*” is “one of the beat generation” meaning “young people who adopted unconventional dress, manners, habits as a means of self-expression and social protest”. From the expression “*me first*” there is formed such a neologism as “*mefirstism*”, from “*Do it yourself*” there is formed the following neologism “*do-it-yourself*”. Of course such words are coined to suit one particular occasion. They are not registered in dictionaries.

Another wide spread group of coinages is formed with prepositions in postposition: *sit-in, teach-in, ride-in*.

This very short illustration of neologisms and coinages shows the emotive meaning of such words. When they are used in the written text they produce special stylistic effect. Their function may be different: to produce a humorous effect, to make distinct the additional meaning etc.:

Some were naked and carrying their clothes: others half-naked, or more-or-less dressed, in school uniforms, grey, blue, fawn, *jacketed* or *jerseyed*. (W. G.)

In the text the verbs “*jacketed*” and “*jerseyed*” are coined due to conversion which is a productive way of enriching English vocabulary.

Чатишмалар ва янги сўзлар. Янги тушунчаларни ифода этиш зарурати туфайли янги сўзлар пайдо бўлади. Улар асосан аффикс ва суффикслар ҳамда сўзларнинг ўзаро қўшилиши усули билан вужудга келади. Масалан, *чангютар* сўзи янги сўзлар қаторига кириб, бу сўз от ва фельнинг қўшилишидан ясалган.

Янги сўзларга *меҳнатобод, шарафобод, бахтнома, севинчбахш, зафирбахш, сафобахш, ердош, ёддош, қадамдош, қайғудош, елкадош; газалий, дунёвий, шахоний, ниллий, самовий, ҳилолий; истон, богистон, нуристон* (б) кабиларни мисол қилиб келтириш мумкин.

Чатишма ва янги сўзларнинг пайдо бўлишида ёзувчи ва шoirларнинг ҳиссалари ҳам бор. Масалан, урушталаб, инсонозод (F.F.), *ошхўрчилик* (С.А.) ва бошқалар шулар жумласидандир.

Ҳозирги ўзбек тилида рус ва бошқа тиллар таъсирида тузилган: қизил майдон, ер йўлдоши, болалар майдончаси, маинший хизмат уйи каби янги сўз бирикмаларига дуч келиш мумкин.

COLLOQUIAL LAYER OF THE VOCABULARY

Common colloquial words. The essential part of these words constitutes common neutral vocabulary which is in everyday usage and is the part of standard English. Colloquial words may be divided into several large groups: 1) words which change their phonetic form, 2) words which change their form and meaning, 3) words which change their meaning in certain contexts etc.

Among the first group of the most widely spread are the shortened word-combinations: *s'long* (so long), *s'right* (that's right), *lemme* (let me), *gimme* (give me), *kina* (kind of), *gonna* (going to), *im* (him), *ud* (would) *'kew* (thank you), *wi'* (with), *t'* (to), *dunno* (don't know).

Sometimes certain syllables may be omitted: *'cos* (because), or the letter "h" is very often omitted: *'ave* (have), *'eaven* (heaven), *'im* (him); some sounds may change: *gals* (girls), *nawh* (now), *yeh* (yes), *awe fella* (old fellow).

Here is a sample of a dialogue in which we can see different sorts of violation of phonetic rules:

"...Yuh gotta wife, hain't you?"

"Yes," replied Cowperwood.

"Well, the rules here are that yer wife or yer friend kin come to see you once in three months and yer lawyer — yuh gotta lawyer, hain't yuh?"

"Yes, sir," replied Cowperwood, amused.

"Well, he kin come every week or so if he likes... there hain't no rules about lawyers... the warden'll come and git yuh and give yuh yer regular cell summers downstairs. Yuh kin make up yer mind by that time what yu'd like tuh do, what yu'd like to work at ..." (Th. Dreiser)

In this extract we see the speech of an uneducated person. Instead of "can" he uses "kin", yuh (you), git (get), yer (your), summers (somewhere), tuh (to). We see here also the violation of grammar rules: *Yuh gotta lawyers* (have you got a lawyer), *hain't yuh?* (haven't you?), *there hain't no rules* (there aren't any rules).

While we speak about the peculiarities of oral speech special

attention should be paid to the *children's speech* in which we have a lot of contracted forms of words: *doc* (doctor), *telly* (television), *fridge* (refrigerator), *littleuns* (little ones), *biguns* (big ones); words with diminutive suffixes: *beastie* (beast), *milkie* (milk), *pussy* (cat), *bunny* (rabbit), *titter* (sister) etc.

In the second group we have such words as *crammer* (from the cram, fill the head with facts for an examination), *oldie* (the old song), *tenner* (ten-pound note), or the coinage of new meanings in the following word-combinations: *back number* (out-of-date or old fashioned method, thing, person), *strap-hanger* (standing passenger in a bus, train etc), *get the axe* (be dismissed from one's job), *colt* (young men with little experience), *to ache* (to have a longing, He ached to be free).

In the second group we have also new words (neologisms) formed with the help of various affixes. For example, nouns formed with the help of suffixes which have negative meaning. Eg.: *gawky*, *awkward* or *bashful* person; *cully*, a person who is easily cheated or deceived; *hussy*, an ill mannered girl, a worthless woman; *noddy*, a stupid person; *spoony*, a silly, foolish, unduly, sentimental; *quickie*, a cheap film made or used to fill up a programme; *starveling*, one who is very thin; *wordling*, a person who talks much; *footing*, a silly man, monster, a person who is remarkable for some bad or evil quality; *huckster*, a person who profits by hawking goods; *medicaster*, a layman who heals or treats people medicinally; *poetaster*, an inferior poet; *giglet*, a girl who laughs in a silly manner; *princelet*, a petty prince. Nouns formed with the help of suffixes which have positive meaning: *dolly*, an attractive, fashionably dressed girl or young woman; *puppy*, a conceited young man; *nestling*, a bird too young to leave the nest.

The following words constitute the third group of colloquial vocabulary:

I like his *get up* — I like his way and manner.

Let me know how you *come out* — let me know the results.

He was *getting along* in years — he was growing old.

The same changes in the usage we can see in the following examples:

It really *gets* me when he *gigles* like that.

Please, *get* some sleep tonight.

The bullet *got* him in the belly.

Here the verbs "*get*", "*come*", are not used in their dictionary meanings, but have changed the meanings and acquired new (contextual) meanings.

Slang. Some linguists consider that slang is the kernel of colloquial speech. The definition of slang is diversive but still by slang we mean words which are used to create fresh names for some things. Sometimes slang words are vulgar and cynical. The most important point is that by slang we mean informal words and expressions.

There are following slang words *for money*: beans, lolly, brass, dibs, dough, clink, off, wads; *for head*: attic, brainpen, hat, peg, nut, upper storey; *for drunk*: cock-eyed, high.

We distinguish *teenager slang*, *university slang*, *public school slang* etc. Here are some examples from *prison slang*: trusties, runners, prisoners entrusted with the performance of certain minor functions pertaining to prison life; the "*manners*" gallery, section of the prison where convicts are instructed in the rules of the prison life (manners); *second story man*, burglar.

Slang used in colloquial speech has a great expressive force. For example, the word "*drag*" used as a slang denotes everything that is dull, uninteresting, slow and difficult to do: "It's a long drag", about a dull and long journey"; "What a drag it is to have to get up early"; "It's a drag" (about relatives). The functions of slang in the written texts may be the following: to characterize the speech of the person, to produce a special impression and humorous effect. Here are some more examples of slang which have this effect: *bread-basket* (the stomach): *to do a flit* (to quit one's flat at night without paying the rent or board); *cradle-snatcher* (an old man who marries or courts a much younger woman); *window-shopping* (feasting one's eyes on the goods displayed in the shops, without buying anything); *a big head* (a boaster); *go crackers* (go mad); *belt up* (keep silence); I'll send you *an odd-bob* (I'll send you a shilling).

The problem with learning slang is that it goes out of date very quickly. Expressions like '*groovy*' or '*far out*' may have been popular in the sixties but if you used those expressions today people would probably laugh at you. *Yuppie* may not be popular in a few years' time, but it is a frequently used word at the moment. Students at a London college try to explain what it means:

— "Young, upwardly-mobile professional!"

— "Young, professional, social climber; someone who is really going through all the correct channels. Someone who has got his life planned for the next twenty years; someone very dull and very methodical, probably lives in Clapham or Wandsworth.

— "Young, upwardly-mobile professional who is more concerned with owning a Porsche by the time he is twenty-five than getting married".

— "Young, urban, professional, materialistic, conservative stockbrokers, merchant bankers.

— "Young, urban, professional: trendy, keeps up with today's fads, fashions, that sort of thing"

Thus *yuppie* means "young and upwardly-mobile" (meaning "getting richer"). But most people would agree *yuppie* means: Young, Urban, Professional (urban means living in a city). A *yuppie* is the kind of person who owns a smart and expensive car, like a Golf GTI or a Porsche; someone who has a good job and whose ambition is to get richer; a social climber — who wants to own the right

things and live in the right part of town, to create an image of occupying a certain place in society (from "Mozaika").

ОҒЗАКИ НУТҚ ЛЕКСИКАСИ

Умумистеъмордаги лексика. Ўзбек тили таркибидаги сўзларнинг асосий қисмини умумистеъмордаги сўзлар ташкил этади. Умумистеъмордаги лексикага оид сўзларнинг кўпчилиги қисми умумтуркий ва ўзбекча сўзлардан иборат. Булар орасида бир тақлид сўзлари (ялт-юлт, шивир-шивир), талаффуз борасида турли ўзгаришга учраган қисқартиришлар (*олти* (олибди), *кепти* (келибди), *чечмоқ* (ечмоқ)), рус тили ва рус тили орқали бошқа тиллардан ўзлашган сўзлар (*дўхтир* (доктор), *матацикл* (мотоцикл), *маладес* (молодец), *прасан* (процент), *мелиса* (милиция) каби) ни кўплаб учратамиз.

Кўринадики, умумистеъмордаги сўзлар энг аввало, юқорида айтилганидек, асосан ўзбек тилининг ўзига хос ёки умумтуркий сўзлардан иборат бўлади. Шунингдек, араб ва форс-тожик тилларидан ҳамда рус тилидан ўзлашган сўзлар оғзаки нутқ лексикасидан кенг ўрин олади: *кафгир, даста, паншаха, муаллим, домла, мачит, солдат, армия* кабилар.

Оғзаки нутқ лексикасининг ўзига хос яна бир хусусияти уларнинг асосан маълум бир товуш ўзгаришлари (фонетик ўзгаришлар — товуш тушиши, товуш орттирилиши, товуш алмашиниши кабилар) билан айтилиши, қўлланишидир: *супра* (сурпа), *киприк* (кирпик), *ёғмир* (ёғмир), *беишта-буишта* (бу ерда), *истиқон* (стакан), *боққа, тоққа* (боғга, тоғга) кабилар.

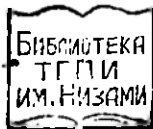
Бу сўзларнинг баъдий асарларда шу ўзгарган шаклларда қўлланиши асар баъдийлигини оширади, образларни тўла шакллантиришга ёрдам беради. Персонаж нутқи маълумки, асар тилининг халқчиллигини таъминлайди ва шу йўл билан асарнинг таъсирчанлигини вужудга келтиради. Сизга ёлгон, худога чин, жоним ўргилсин, бир замон тараздан мўраласам, бир уй хотин, эркак аралаш! Жоним ҳиқ этди-ю, халқумимга келди турди, ўргилай. Худо кўрсатмасин, агар уларингиз бир айнаб берса борми? "Олам гулистон деяверинг". Тагинам чидаганга чикарганакан, бўлмаса, ҳаммамиз адоий тамом бўлдик, денг-а!" каби.

Слэнг (арго)¹. Баъзи олимлар слэнгни оғзаки нутқнинг асоси деб ҳисоблайдилар ва уни турлича талқин этадилар. Слэнг деганда мавжуд бирон бир тушунчани ифодалаш учун янги ном вужудга келтиришни тушунамиз. Баъзан слэнг қўпол бўлиши, юмористик таъсирни ифодалаш мумкин.

Слэнгни ёшлар слэнги, талабалар, ўқувчилар слэнги ва бошқа алоҳида гуруҳлар слэнги тарзида гуруҳларга ажратиш мумкин.

¹ Ўзбек тилшунослигида бундай бирликлар *арго* атамаси билан юритилди.

903552

Табийийки, слэнг оғзаки нутқда катта эмоционал кучга эга. Слэнгнинг ёзма нутқдаги вазифаси — бу қаҳрамон тили хусусиятини яратиш ва асосан атрофдагилардан бирор нарсани сир тутуш орқали ўз фикрини суҳбатдошига етказиш ва шу билан атрофдагиларда ғалати ҳолат вужудга келтириш туфайли таъсир этишдир. Ўзбек тилида айрим гуруҳлар нутқда учрайдиган қуйидаги сўзларни арголар тарзида келтириш мумкин: *лой* (пул), *бедаша* (тўппонча), *перо* (пичоқ), *хит*, *дего* (бегона), *дар* (ғўзал) кабилар.

Ҳозирги ўзбек адабий тилида слэнглар (арголлар) қизиқишлари, машғулотлари, ёшлари бир хил бўлган жуда тор доирага мансуб кишилар қўллайдиган, маъноси шундай кишиларга тушунарли бўлган сўзлардир. Улар умумхалқ тилига оид сўзлардан бўлса-да, аммо бундай сўзлар ҳам, кенг халқ оmmasига тушунарли бўлмайди. Инқилобга қадар ўзбек тилида *отарчилар*, *ўғрилар*, *саадогарлар* арголари бўлган. Мисоллар:

1. Отарчилар аргосидан: *якан* (пул), *жо* (йўқ), *хасут* (нон).
2. Ўғрилар аргосидан: *хариф* (пул эгаси).
3. Безорилар аргосидан: *атас* (душман, бошлиқ), *хит* (милиционер) каби.

Jargons. Traditionally jargon is defined as the language difficult to understand, because it has a bad form or spoken badly. Sometimes jargon may stand for the language which is full of technical or special words. The vocabulary of jargon are the words existing in the language but which have acquired new meanings: there are the *jargon of thieves*, of *jazz people*, of *the army*, of *sportsmen*, etc. People who are far from that profession may not understand this jargon. Here are some examples: *grease* (money), *loaf* (head). Here are some illustrations from *student's jargon*: *a lexer* (a student preparing for a law course), *exam* (examination), *math* (mathematics), *trig* (trigonometry), *ec* (economics), *prof* (professor); *military jargon*: *a big gun* (an important person), *G1* (Government Issue — a label of American soldiers), *a sewing machine* (a machine-gun), *an egg* (an unexperienced aviator, pilot).

The following jargon words are often used in spoken language: *He's a big shot* (he is an important person), *He's a fly boy* (a dodger, a cunning person, an old fox), *What a dull dog!* (an unexperienced person). *If I buckle down*, I can learn it (If I mobilize all my efforts, I can learn it); If you offered me the job, I'd *jump at it* (If you offered me the job, I would accept it immediately); It *gives me a buzz* (It gives me a feeling of excitement); *Give me a buzz* (telephone me).

Many of jargon words are based on the use of the transferred meanings of words: He was *a great gas* (talked too much without saying anything useful or interesting). Don't be such *a drip* (Don't be such a dull, insipid person). I'll *brain you* (I'll break your head); to *put on a bag* (to kill).

Жаргонлар. Жаргон деганда тилда мавжуд бўлган ҳамда янги маъно олган сўзлар тушунилади. Чунончи *спортчилар, музикачилар, ҳарбийлар, ўғрилар жаргонлари мавжуд. Жаргонлар фақат ўша соҳилардаги кишиларгагина тушунарли. Лекин кенг омма ўртасида оғзаки нутқда ишлатиладиган жаргонлар ҳам бор: шаккаси (билан бермоқ), сўлкавой (10 сўм), қуругини (чўз), латта (йигит), лой, соққа (пул), дор (гўзал), хит, дего (бегона), қайчи (рєвизор), сув қилмоқ (молни бировга оширмоқ, сотмоқ), чўтал (қимор ўйинларида ютган пул). Талабалар нутқига оил жаргонлар: автомат (зачёт олмоқ), шпора, шора (шпаргалка), пара (дарс). Жаргонлар аргонларга анча яқин туради ва бадий адабиётда улар бажарган вазифаларни ўтайди. Урнига қараб асарга бадийлик бахш этади, бадий нутқнинг таъсирчанлигини оширади.*

Professional words are such words which are used in certain spheres of human activity. But these words name this profession indirectly. Here are some illustrations of professional words which are used in *mining industry*: *picks*, parts of the mining device (tool); *remote*, a distant drift; *gathering-chain*, a special type of the conveyor. They belong to non-literary layer of the language. These are other illustrations: *a tin-fish* (submarine), *a tin-hat* (helmet), *sparks* (a radio-operator), *outer* (a knockout blow), *right-hander* (upright).

The function of professionalisms may be different: to characterize the speech of a person, to make the description more precise and realistic. Here are some illustrations of professional words from medicine: *heart man* (a cardiologist), *ice-box* (morgue, mortuary), *red ink* (blood), *epitaph bound* (seriously ill), *death-a-cold* (a bad cold), *feed-bag* (stomach), *perhaps list* (the list of patients), *ten bones* (fingers), *jumping powder* (stimulator), *med school* (medical college).

Профессионализмлар (касб-ҳунар лексикаси) инсон фаолиятининг маълум соҳаларида ишлатиладиган сўзлар бўлиб, уларни атамалардан фарқлаш лозим. Профессионализмлардан айримлари инсон касб-корини кўчма маъноларда ифодалайди.

Профессионализмлар персонаж нутқининг хусусиятларини очиб бериш, атроф-муҳитни тўлиқроқ, образлироқ тасвирлаш баъзан эса маълум касб-ҳунарнинг ўзига хосликларини ифодалашга хизмат қилади. Масалан; *билиска, чега, михчўп* (этикдўзликда), *андава, газчўп* (сувоқчиликда), *шайтон* (дурадгорлик ва бино-корликда), *доска, хат* (кулолчиликда) ва бошқалар бунга мисол бўла олади.

Dialectal words are such words which are connected with a certain area or region. They are not the property of the literary English. For example: *a lass* (a girl or a beloved), *a lad* (a boy or a young man), *daft* (unsound mind, silly), *flash* (trouble, cares). All

these belong to Scottish dialect. Here are some examples of the southern dialect: *volk* (folk), *yound* (found), *zee* (see), *zinking* (sinking). From *Irish* came the following dialectal words: *hurley* (hockey), *eejts* (idiots), *colleen* (a girl). From the *northern dialect* came the following: *to coom* (to come), *sun* (son), (15,116-117).

It's quite natural that dialectal words are commonly used in oral speech and emotive prose and always perform the function of characterising a person, his breeding and education through his speech. A few words should be said about Cockney which is a special dialect of the working class of London. Cockney dialect is made up of a collection of slang words. Here are some typical expressions of Cockney "*Bung I'm a load of old moody and stick' im in the land of promise*", which means: "Throw him a phoney and promise him anything". One more cockney phrase: "*Put us in for a cows. I've done me poppy and the linens reckon the favourite'll walk it*". The translation is: "Lend me ten shillings. I have lost my money and the newspapers say the favourite will win it". Here "*cows*" is half a note; "*poppy*" is a slang for money.

Диалектизмлар — бу маълум бир ҳудудда яшовчи кишилар нутқида хос сўзлардир. масалан, гургут (гугурт), бала (бола), юзум (узум), чиғди (чиқди), бувак (чақалоқ), чўмич (сузак), нарвон (шоти), челак (пақир, сатил).

Диалектизмлардан бадий асарларда персонаж тилининг хусусиятларини кўрсатиш, унинг одоб ва билим даражасини ёрнтиш мақсадларида фойдаланилади.

Диалектизмлар ўзбек тилида кенг қўлланилади. Масалан, Андижон диалектида *бувак* (чақалоқ), Хоразм диалектида *ёрқанот* (кўршапалак), Самарқанд диалектида *адрасман* (исирик), Тошкент диалектида *суравотман*, *опкелди*, *боравуз*, *келавуз* каби диалект сўзлар ва шевага хос шакллар кўп қўлланади. Бадий адабиётда, одатда, шевалар вакиллари ўз шевасига хос сўзлатилади. Бу нарса қаҳрамонни тўла тасвирлаш, у билан кенг таништириш имконини беради. Шу билан бирга асарнинг тили жонли, табиий бўлишини таъминлайди: Шамсиддин афанди Иброҳим ўғли "Иттифоқ" жамиятида хизмат қило эди... янги шаҳардаги шўрога бориб кело эди; Йилдан-йилга замонани ер ютвотти, эгачи! Эркакку, эркак, ёшларни ҳам худо тенг теппасидан уриб, товонидан чиқарвотти, Мен сизга қоқиндиқ! каби.

Инглиз тили диалектлари орасида кокни (сockпeу) диалекти ўзининг муҳим хусусиятлари билан ажралиб туради. Бу диалектга хос бўлган хусусиятлар қуйидагилардир: [eɪ :] дифтонги [a :] дифтонгига мос келадиган "to say" ўрнига to sy [ai] ишлатилади, to ray ўрнига to ru [ai] қўлланилади, [au], [ɑ :] га айланди, "now" ўрнига [nə :] ишлатилади, [ɪ] ўрнига [e] "mappers" ўрнига (menners), "thank you" ўрнига "thank you", [ɪ] ўрнига [n] — "sittin", "standin" қўлланилади.

Сўз бошида [h] товуши қўшилади: "atmosphere (hatmosphere).
Нотўғри феълларнинг ўтган замон шакли тўғри феълларнинг
бўлишсиз шакли бўлади. Масалан, I comed, I seed, I knowed.

Vulgar words are words which are marked by coarseness of speech or expression, they are offensive, indecent. We distinguish two groups of vulgar words *swear words*: *bloody, goddam, damn*, etc, and *obscene words* or four-letter words. Vulgar words may sometimes appear in emotive prose and perform the function of interjections and speech characterization.

Here are some more illustrations of these words: *curse you*, (an expression used in violent language, expresses anger), *old bean* (a dated slang and used as a familiar form of address), *smeller* (a nose), *son of a bitch* (a bad man), *a missus* (a woman), *a right old bag* (an old woman), *a nigger* (a black).

Вульгаризмлар (қўпол иборалар) ҳақорат ҳамда беадаблик хусусиятлиги билан ажралиб туради. Бу турдаги сўзлар одатда, икки гуруҳга ажратилади: 1) қарғиш сўзлари: *оқ падар, ер юткур, жувонмарг, ўлгур, яшшамагур* каби; 2) ҳақорат сўзлар: *хумлар, тирранча, аблаҳ, ифлос, муттаҳам, итавачча, жинниовачча, хомкалла, баччагар, қиз-талоқ* кабилар.

Вульгаризмлардан бадний асарлар тилининг хусусиятларини ифодалаш мақсадларида фойдаланилади. Бунда ҳам қаҳрамон хусусияти очилади. Воқеа-ҳодиса қандай содир бўлган бўлса, шундайлигича ўз аксини топади. Шу орқали ўқувчига таъсир этади, унинг нафратини қўзғайди, таъсирчанликни, тасвирийликни оширади.

Exercises

I. Questions for discussion:

1. What are the main layers of the English vocabulary? Characterize each of them. 2. Speak about the classification of the literary layer. 3. What are the constituent parts of colloquial vocabulary? 4. What are the functions of terms in the language of science and in the texts of emotive prose? 5. What functions do poetic words perform in the text? 6. Do you see the difference between archaic words and historical words? What are their functions in the text? 7. Give the distinctions existing between barbarisms and foreign words. Speak about their functions in emotive prose. 8. What are the rules of producing coinages? Give the illustrations. 9. Give the distinctions between a coinage and a nonce-word. Speak about their functions. 10. What are the varieties of common colloquial words? 11. What is slang? 12. How does slang depend on social circumstances existing in the society? 13. What is the difference between a slang and a jargon? 14. What functions do professional words perform in the text? 15. Bring some illustrations of dialectical

words and define their function. 16. What is cockney? 17. Define vulgar words.

II. Classify the following English and Uzbek words into different layers of the vocabulary; define their function in the vocabulary system; consult the dictionary if necessary:

betwixt, coil, astrologer, goblet, abode, depicture, amity, equitable, teach in, jeans, bonmot, beau, monde, hush-hush, hippy, disimprove, cleric, hereby, casque, commix, neut-on bomb, know-how, egg-beater, bionics, space-suit, scate-leptic, dalliance, push-button war, see-saw battle, look-see, Albion, delve, to commence, female, allophone, s'long, blackleg, gimme, steed, woe, a kid, antibiotic, anode.

2. Даст, хужра, газет, заряд, даъвогар, платформа, аскар, хирим, дастгир, беквачча, меҳроб, раскладушка, беш, дандон, дипломат, бачкана, пара, дарсхона, даража, сабо, семинар, ошам, бача, баранж, бако, гегемония, гулдайчи, аудитория, кемпинг, дорилҳафат, вокал, довламоқ, баковул, итвачча.

III. Analyse the following borrowings, state their functions:

A. 1. He wondered where she had been educated. He supposed in a French *lycee*. (I. M.) 2. At the bottom of the hill was a ragged lawn, a half-hearted attempt at a flower garden, and beyond those a white stucco Victorian house inhabited *de officio* (according to his status) by Mr. Everard. (I. M.) 3. Mor disliked Tim Burke's public eloquence in any case and his *persona* of a student of politics in particular (I. M.) 4. ... she did not experience any doubts or hesitations concerning the propriety of visiting Tom in this crisis. She was in *extremis* (in desperate circumstances). She must have help. (I. M.) 5. It was at such moments that the School *en masse* (in a body) was most affecting. (I. M.) 6. The latter showed no surprise. He replied, "That is a very strong position Mr. Mor! The point is not to lament or cry out *mea maxima culpa* (at my own fault), but rather do the thing, the thing that is right." (I. M.) 7. A. German. They don't understand a word, and up, up through the heavy darkness of his mind, through the avarice and dubious triumph, a few German words remembered from very old days climbed like spies into the light: a line from the Larelli learnt at school, *Kamerad* with its wartime suggestion of fear and surrender, and oddly from nowhere the phrase *mein Bruder*. (G. G.) 8. That deals with a German secret society — *the Schwartz Hand...* (A. Cr.) 9. Gertrude was in her kitchen with the door closed and heard nothing — so she says. *Fraulein* Greta was in the garden, planting some bulbs. (A. Cr.) 10. It is as well, *mon ami*, that we have no affairs of moment on hand. (A. Ch.) 11. Well, look at this last *coup* (a brilliant sudden stroke). (A. Ch.) 12. If it were not for the *mal de mer* (sea sickness). (A. Cr.)

B. Ойнадан доғларни кеса олгувчи Ўткир сўз бриллиант,

қалбимиз олмос. (F.F.) 2. Онагинам ҳужжатларни кўздан ўтказиб, кўлимга заявка бланкасини тутқазди. (Ac.M.) 3. Мўйсафид бошгинамни Тик тутиб кўз ташласин, Яшаган замонамнинг юксак МГУ ларига. (F.F.) 4. Кишлоқ хўжалигида ёппасига пудрат системасига ўтиляптир. 5. Жумладан, штатлар қисқариши тажрибаси кам, билими етарли эмас, деган сабаб билан асосан ёшлар ҳисобига амалга ошириляпти. 6. Кўпгина мактабларнинг бугунги ҳолати ҳам мени ташвишга солади. Вилоятимизда полсиз, шифтлари материал билан қопланмаган синф хоналари мавжуд. Қишлоқ жойларидаги клублар, спорт майдончалари, маиший хизмат нуқталарининг бугунги фаолияти ёшларни ранжитмоқда.

IV. Find out the meanings of the following affixes:

1. birdie, doggie, Billy, Willy, kiddy

dearling, suckling

bookin, boykin, ladykin

shirtee, coatee, bootee

babsie, footsie

dollard, drunkard, sluggard

japery, drudgery

gangster, gamester, roadster

dovelike, bamblike

bedressed, bescented, bedewed, begrudge, beheaded

misconduct, misled, mishapen, misread

dewater, deodorize, debar, decentralize, decipher (decode),

decompose

aspish, doggish, sheepish, mulish

greyish, cleverish, wolfish

formulate, functionate,

platinum, electrum

apoplexy, hydropsy

necrosis, sclerosis

tonsillitis, bronchitis

scleroma

non-aggressive

anti-nuclear

communist, materialist

2. гулгун, нилгун, лологун, шабгун, сўзгун,

асрий, азалий, жаҳоний, нилий, самовий, ҳилолий, баҳорий,

ногоҳон, нигорон, чароғон, шодон,

билдурин, нилин, рангин,

малакваш, париваш,

пахтакор, бинокор, шоликор, шифокор, риекор

муҳаррир, таҳрир, мухбир, мухаррих,

асбоб, қассоб, арбоб,

давлат, миллат, мамлакат, ислоҳат

вилоят, ҳокимият, маъмурият, инсоният, жамият, башарият

кенжатай, болатой,

тойчоқ, ўйинчоқ, қўзичоқ,
онажон, болажон,
айналай, ўргилай,
болагинам, оёққинам,
пахтакор, (6, 89).

V. Single out the expressiveness of the following coinages:

1. Billy kissed Annabel beerily and departed... (M. S.) 2. He smiled largely and whitely. (M. S.) 3. We flattered and "Georged" him. (M. S.) 4. ...she had discovered that some of the group were Westernized, and might apply her own standards to her. (E. M. F.) 5. The draper's shop would not only dress you, post-office you, linoleum you, rug you and wall-paper you ... but would also bury you and tombstone you. (L. H.) 6. All the pastries were woufled by the bashful youth. (C.) 7. When I was sugured I was hoping to be offered a cake (C.). 8. The girl was teaed and tangoed by Anthony Brown, a rising politician. (A. Ch.) 9. The sailors were officered by a very personable young Lieutenant. (C.). 10. He was dined and winced at his friend's house. (C.) 11. Our family didn't know how to house so many books in the new flat. (C.) 12. The unexpected ups and downs of my career made me doubt the worth of life. (C.) 13. The ifs and buts you repeat all the time are intolerable. (C.)

VI. Analyse the following colloquial words and phrases. Pay attention to colloquial phrases and words in your books for home reading:

1) demo (demonstration), disco (discoteque), trad (traditional), pav (pavilion), c'mon (come on), lemme (let me), kins (kind of), gonna (going to), dec-jay (disco-jockey)

— crammer (from to cram), oldie (an old song), tenner (ten pounds), clipper (a woman conductor who punches a hole in a bus or train tickets), Scoty (a Scotsman), Welshie (a Welshman)

— beetlemania, clipjoint (an express night restaurant), babble car (a small car), legman (a reporter)

— to bag (take smb's property without permission but not intending to steal), beak (schoolmaster)

2) I'm not going to leave my kids in no nursery. (M. S.). She's got a tongue in her head (be fluent, quick to respond). Man, you just a big black bugger (a scoundrel, a rascal). Two bottles beaune for yr party on the black kitchen table. (M. S.) I'll hand him that, the old devil. (M. S.)

VII. Give the correct forms of the following distorted (contaminated) constructions, used in spoken language:

1. Didst thou not hear the noise? 2. Ha' porth of meat. 3. Sometimes, as I allers says to some of these here young fellers that comes in here, we don't know as much as we thinks we does. 4. There hain' anybody here'll do that for you.

Қари билганини пари билмайди.
Тилга эътибор — элга эътибор.
Сен тинч — қўшнинг тинч.

Тилдаги барча ифода воситалари фонетика, грамматика соҳаларининг ўрганиш мавзуси соҳалар ифода воситаларини тил факти сифати ва уларнинг лисоний хусусиятини очиб беради.

Стилистика эса ифода воситаларини уларнинг услубларида қўлланилиши услубий восита сифати хосланиши нуқтаи назаридан ўрганади.

Тил birlikларининг услублараро хосланиб қўлларнинг ўзига хос хусусиятларини, улардаги умумий тил birlikларини белгилайди.

“Шербек тоғ йўлига тушиб олганида, Қашқатовнинг устида пўлатдай эриб-балқиб, ат сачратиб, қуёш кўринди. (С.А.)” “Саломат опа сарвкомат, келишган жувон бўлиб, нозик, нафис қаламқош, бодомқовоқ, лаблари писта пўчоқ, янглиг тим қора эди (И.Р.). Бу гаплардаги пўлатдай, бодомқовоқ, лаблари писта пўчоқ, янглиг тим қора — тилдаги стилистик ифодалар фойдаланишга ёрқин мисол бўла олади.

Сентенция (ҳикматлар) деб аталадиган сентенциянинг маънасида, унда айрим жиҳатлар мақолларининг хусусиятларида яқинлик кузатилади (ҳикматлар) — мақоллар, маталлар каби ритмик аллитерацияга эга. Сентенция (ҳикматлар)да умумлашган фикрларни лўнда ва таъсирли хусусиятлари мавжуд:

Ўзинг ташна бўлсанг, оби жуй стар.
Кўзинг ташна бўлса, обрўй кетар. (А.Ҳ.Девон)
Айтур сўзни айт, айтмас сўздан қайт. (А.Б.)

Бу сентенциялар (ҳикматлар) ўз шакли ва маънаси халқ мақолини эслатади, лекин булар маълум бир мавзуда яратилган. Шундай қилиб, ҳикматлар ва мақоллар умумийлик билан индивидуаллик сингари индивидуаллик умумийликка асосланган бўлиши ўзига хос хусусиятларини олади ва шу маънада стилистик усул ҳосил қилади.

Муайян шаклни эгаллаган стилистик усул мақсадларда фойдаланилган ҳодисаларни фақат тил воситаларидан ҳар қандай услубий стилистик усулни вужудга келтиравермайди. М

экология,
тади. Бу
об чиқади

хил нутқ
слублараро

шу услуб-
либ қолган

на тишли
а учқунлар
ёшлардаги
раси сузык,
лари чарос
ра тишли,
лари чарос
ситаларидан

к усулнинг
сўра халқ
Сентенция
я ва баъзан
ам ҳолатда
далаш ху-

тига кўра,
томонидан
тар ўзаро
ир. Ушбу
ийликнинг
ълум бир

ий услубий
иш лозим.
ниш ҳам
кўрор халқ

шеъриятида халқ жонли тилининг ифодалаш воситаси ҳисобланади:

“Олтин эдим, чўян бўлдим,
Доно эдим, сомон бўлдим,
Қиммат эдим, арзон бўлдим,
Ғамга қолган, равшан бўлдим”.

Ёки эллипсни олсак, у жонли оғзаки нутқда қонуний ҳодиса саналади, аммо бошқа муҳитга, нутқнинг адабий-китобий ёзма шаклига кўчирилгач, таъсирчан воситага айланади. Бу энди гап бўлакларидан бирининг йўқлиги эмас, балки атайлаб тушириб қолдирилишидир. Бу усул ёзма нутқда ўзига хос шаклга келтирилган бўлиб, нутқнинг ихчам шаклдаги ифода воситасидир.

Стилистик усуллар ҳақида гапирар эканмиз, биз ҳар қандай стилистик усулнинг таъсири ва кучи турлича бўлишини унутмаслигимиз керак. Баъзан бир усул эмоционал жиҳатдан кучли, баъзан кучсиз бўлиши мумкин. Шунга кўра биз барча стилистик усулларни икки катта гуруҳга бўламиз: эскирган, сийқа (*trite*) стилистик усуллар ва ёрқин, жонли стилистик усуллар (*genuine*). Масалан, биринчи гуруҳга қуйидагилар кирази: булоқнинг кўзи, тоғнинг ён бағри, қайрилма қош, тулки (айёр одам), куйён (қўрқоқ одам), оқ олтин, зангори экран, пўлат тулпор, зангори кема, коинот гули. Иккинчи гуруҳга: ўйчан оқшомлар, ернинг оппоқ кўрпаси, саксовулдек юзлар кабилар кирази.

Кўпинча, айниқса бадий наср услубида, бир неча стилистик усул ўз вазифаларини бир гапда (иборада) ифодалайди, яъни бир гапда бир неча стилистик усул биргалашиб келади. Стилистик усулларнинг бундай биргалашиб келиши *конвергенция* деб аталади. (М.Рифаттер.) Бунда ҳар бир стилистик усул ўз ифодалилиги билан бошқа бир стилистик усулга таъсир этади. Масалан:

Муштипар опаларимиз, фидойи янга ва сингилларимиз тирикликнинг туганмас юмушлари деб ўн беш-ийгирма ёшларидаёқ “Қуш уйқу”, ўттиз ёшларида эса ўтин бўлиб қолмоқдалар... (“Саодат” ойномасидан.) Бу мисолдаги *муштипар, фидойи, юмуш, қуш уйқу, ўтин* сўзлари ана шу тарзда қўллангандир.

Exercises

I. Questions for discussion:

1. Give the definition of the expressive means of the language.
2. Bring the examples of EM on different levels of the language.
3. What is the linguistic essence of an SD? Bring the models of SDs.
4. What circumstances lead to hackneyed and trite SDs? Give the illustrations.
5. What is the notion of stylistic convergence?

II. Make the difference between a neutral and emotionally coloured variant of the following utterance:

1. "The girl's heart sank". The girl's heart went down. 2. "The shopping public is getting more "choosey". The shopping public is getting more careful and cautious in choosing goods. 3. "She was shaken with grief". She was shocked with grief. 4. "What a sour face she has!" Her face expresses her bad temper. 5. "Give every man thine ear and few thy voice." Keep your mouth shut and your ears open. Listen to everybody but speak to few. 6. "She broke his heart". She made him very sad. 7. "I was thunder-struck". I was amazed. 8. "She put all her eggs in one basket". She risked everything she had. 9. "I wouldn't be in your shoes for a thousand pound". I wouldn't like to be in your position.

В. 1. "Отам уйлантираман деб, икки оёғини бир этикка суқиб олган". Отам уйлантираман деб ўз фикрининг амалга ошишини қайсарлик билан талаб қилмоқда. 2. "Оқ кўнглили одам ҳаммага ёқади". Яхши ниятли, бошқаларга ёмонлик раво кўрмайдиган одам ҳаммага ёқади. 3. "Қўлга ол ўзингни!" Ўз хатти-ҳаракатингни ироданга буйсундир. 4. "Ўпкангни бос!" Ҳовлиқма, тинчлан! 5. "Ўйчан оқшомлар!" Тинч ва сокин оқшомлар. 6. "Чайқалади денгиз бсором". Денгиз у ёндан бу ёнга тинмай тебранади. 7. "Кулги сўниб қолди". Кулги пасайди, кучсизланди. 8. "Аста-секин кўнглимдаги ҳасратлар тарқалди". Аста-секин кўнглимдаги ҳасратлар йўқ бўлди. 9. "Дўстим яна ишга шўнгиб кетди". Дўстим яна ишга қаттиқ киришиб кетди.

TYPES OF LEXICAL MEANINGS

In order to define the linguistic nature of lexical SDs it is necessary to outline the notion of lexical meaning. This task is of special importance because many lexical SDs are based on the peculiar two fold use of lexical meanings.

Before we start analysing different meanings of a word let's see what is a word. According to the definitions of our scientists "A word is a language sign that expresses a concept by its forms and meanings. By concept we mean an abstract or general idea of some phenomenon of objective reality including the subjective feelings and emotions of human beings (15, 55). The scientists are not unanimous in their approach to the definition of lexical meaning. Some declare that meaning is the relation between the object or notion named, and the name itself (F. de Saussure). Others believe that meaning is the situation in which the word is uttered (Bloomfield). The Russian linguists say that lexical meaning is the realization of the notion by means of a definite language system (I. Arnold).

It is a well-known fact that a word may have several meanings (polysemy). The study of a word and polysemy shows that the meaning is the content of a two-facet linguistic sign existing in unity with the sound form of the sign and its distribution, i.e. its syntagmatic relations (I. Arnold).

When we study the meanings of a word we come across the notion of semantic structure. Thus, according to the definition given by I. Arnold "the word's semantic structure is an organized whole comprised by recurrent meanings and shades of meaning a particular sound complex can assume in different contexts, together with emotional or stylistic colouring and other connotations." Among the lexical meanings we distinguish logical, emotive and nominal meanings (15, 64).

Logical meaning is the exact and definite name of an object, phenomenon or idea. Sometimes it is also called denotative, referential or direct meaning. Let's see the illustration of the logical meaning of the following words: *empty*, having nothing inside, containing nothing; an empty box; *fortune*, chance, chance looked upon as a power deciding or influencing smb or smth; *fate*, good or bad luck coming to a person; *moon*, the body which moves round the earth once a month and shines at night by light reflected from the sun; men have explored the surface of the moon.

Logical meaning may be *primary* and *secondary* (derivative). The above-given examples are the primary logical meanings. The secondary logical meanings of these words are the following: *empty*, not meaning anything, not given satisfaction; feeling empty (colloq.) hungry; words empty of meaning, meaningless words. *Fortune*, prosperity, success, great sum of money; a man of fortune, seek one's fortune in a new country.

The meanings which are not registered in dictionaries but which exist in our speech or written texts are called *contextual meanings*. They do not enter the semantic structure of the word and exist only in one text. For example, the word "a print" has the following dictionary meanings: 1. marks, letters etc. in printed form, clear print, in large print. 2. (usually in compounds) mark left on a surface preserving the form left by the pressure of smth: finger-print, foot-print. But this noun has developed a new meaning on the basis of the contextual meaning: the whole amount of printed issue: The total print (of editions) is sold (in the meaning of edition). Many derivative meanings appeared on the basis of contextual meanings and later entered the semantic structure of a word. For example, this we can see in such words as: a hit (to hit), a cut:

A hit — n. 1. blow, stroke; three hits and five misses; a clever hit. 2. successful attempt or performance: song hits, songs that win wide popularity. The new play is quite a hit, has been welcomed by the public. To hit the street — be successful, to hit the ceiling — be angry.

A cut — n. 1. act of cutting, stroke with a sword, whip etc; result of such a stroke, a deep cut in the leg, cuts on the face after

shaving. 2. reduction in size, amount, length, etc.: a cut in prices (salaries a cut in production; The second meanings of these two words are considered to have derived from contextual meanings. It would be right to say that a word is not a complete unit and it has a tendency to generate new meanings (15, 58).

Emotive meaning also realizes a concept in the word. It is not connected with objects, phenomena or ideas; it mostly deals with feelings and emotions of the people. It is a kind of evaluation of events and happenings around us. Compare the following utterance: your faithful and obedient servant.

Among words having emotive meanings we also distinguish the following: *interjections, exclamatory words, oaths, swear-words, qualitative and intensifying adjectives and adverbs*. Let's look through these groups of words.

Interjections comprise the following: O! AH! Oh! Alas! Hi! Hey! Pooh! Gosh!

Exclamatory words: Good! Stone the crows! Well! Look out! Hurrah! Hear, hear! Heavens! Great Heavens!

Oaths and Swear words: Upon my word! The devil! Christ! God, gracious! bloody, damn, bastard etc.

Qualitative and intensifying adjectives and adverbs: awfully, capital, terrible, wonderful, dreadfully, fine, fantastic, terrific. Let us see the following examples: "How *horribly* unjust of you", cried Lord Henry (O. Wilde). "Oh, this is becoming an *awful* bore for you... Thank you all the same, it's *awfully sweet* of you". (H. Bates). The emotive meaning of the underlined words is stronger than the logical meaning and we may say that they have lost their logical meaning and retained their emotive meaning. There are groups of words in the language in which emotive meaning prevails. Among them we have such words as: *love, hate, motherland, scoundrel, traitor, hero*. Suffixes having diminutive meanings may also be treated as adding emotive meaning to words with neutral logical meaning: *cubicle* (compare with cube), *particle* (part), *globule* (globe), *locket* (lock), *townlet* (town), *wavelet* (wave), *booklet* (book), *bootkin* (boot), *shirtie* (shirt), *birdie* (bird). But still it is necessary to mention that the context helps to distinguish if the word is used in its emotive meaning or in its logical meaning.

Nominal meanings express concepts by indicating a particular object out of a whole class. Traditionally these words are treated as proper nouns. Nominal meaning is defined as a derivative logical meaning. In order to distinguish the word with a nominal meaning one must know that it is spelt by a capital letter. Such words as "Longfellow", "Black Sea" have the nominal meaning in which the logical meaning may be forgotten. Some proper names may be

considered as homonyms of common nouns. For example: Miss Hope (hope), Mrs. Brown (brown), Miss Sweet (sweet).

The development of meaning may be of different directions. A nominal meaning may acquire a logical meaning due to different conditions. Some feature of a person which made him famous is recognized by the society and this feature becomes the basis for the new logical meaning: dunce (Duns Scotus), hooligan (Irish name Houligan), boycott (captain Boycott, Irish landlord) (15, 61).

ЛЕКСИК МАЪНОЛАРНИНГ ТУРЛАРИ

Кўпгина стилистик усуллар лексик маънолардан фойдаланишга асосланган. Сўзлар шакл ва мазмун йиғиндисидан иборат бўлиб, улар тушунчани ифодалайдилар. Сўзларнинг маънолари ҳар хил бўлиши мумкин. Қандай маъно турлари мавжуд? Бу масала юзасидан олимлар умумий фикрга эга эмаслар, баъзилари маънони нарса ва тушунча ўртасидаги муносабат десалар (Ф. де Соссюр), бошқалари маъно — бу сўз қўлланилган вазиятдир, деб билдилар (Блумфильд).

Рус тилшунослари лексик маъно деб маълум бир тил тизими ёрдамида тушунчаларнинг ифодаланишини тушунадилар (И.В. Арнольд).

Сўз маъноси ўрганилар экан сўзнинг семантик тузилиши деган тушунчага ҳам дуч келамиз.

Сўзнинг семантик тузилиши маълум бир тушунчани ифодаловчи асосий маънодан ҳамда тушунчаларнинг бошқа қирраларини ифодаловчи нозик маънолардан, қўшимча ёки кўчма маънолар ва улардан ташқари коннотатив (устама) маънолардан — экспрессивликни ифода этувчи маънолардан ташкил топади.

Сўз кўп маъноли полисемантик бўлиши маълум. Унинг маънолари қуйидагича бўлади: 1. Асосий — мантиқий маъно. 2. Қўшимча маъно. 3. Номланган маъно ёки атама маъно. Ҳар бир лексик маъно турларини алоҳида кўриб чиқамиз.

Сўзнинг асосий мантиқий маъноси — бу нарса ёки ҳодиса ҳақидаги умумий тушунчанинг сўз орқали ифодаланишидир. Яъни ушбу нарсанинг бир белгиси тарихий шарт-шароитда ривожлана бориб, мазмунан бутун тушунчанинг намоянчаси бўлиб қолган. Тилшуносликка оид адабиётларда маънонинг бу тури *тўғри, асосий ва номинатив, денотатив* ёки *референциал* маъно деб аталади. Сўзлар ривожланиш жараёнида қўшимча, ясама маъно орттириши мумкин. У ёки бу маънонинг юзага келишида асос бўладиган маъно — *асосий маъно*, унинг таъсирида (асосида) ҳосил бўлган маъно *қўшимча ҳосил маънодир*. Асосий ва ҳосил маънолар йиғиндиси сўзнинг маъновий тизимини ташкил этади.

Асосий-логик маънолар эркин ва боғлиқ маъноларга ажралади. Буни қуйидаги сўзларнинг семантик тузилишини таҳлил қилганда кўриш мумкин:

Асир 1. Уруш вақтида душман қўлига тушиб, озодликдан маҳрум этилган киши (асир олмоқ).

2. Бирор кимса ёки нарсага берилиб кетган, пайдо бўлган киши, мафтун, банди, қул.

Ёруғ 1. Ёниб, қизиб турган нарсдан тарқалиб, мавжудотни кўриш учун имкон берадиган ёғдули энергия, нур (қуёш ёруғи).

2. Нур, ёғду тушиб турган (ёруғ) уй.

3. Аниқ равшан, ёрқин (ёруғ фикр).

Калит 1. Қулфни очиш ва беркитиш учун ишлатиладиган металл асбоб (уйнинг калити).

2. Бирор механизми бураб юргизиш, ишга тушириш учун ишлатиладиган металл асбоб (уйинчоқнинг калити).

3. Бирор нарсага эришиш ёки уни тушунтириш (англаш), топиш, эгаллаш йўли, воситаси, имконияти (бахт калити, ғалаба калити).

Кўпгина сўзлар матнда маъно тузилишига яқин бўлмаган маъноларни ифодалаб келади. Ушбу маънолар кўчма хусусиятга эга бўлиб, улар фақат маълум матнгагина тааллуқлидир. Бундай маънолар *матний* маънолар деб аталади. Кўпгина матний маънолар кенг тарқалмайди, фақатгина шу матннинг ўзига хос бўлади.

Матний маъно сўзнинг семантик тузилишига кирмайди ва фақат матндагина мавжуд бўлади. “Мерос” сўзи илгари “марҳумдан ворисларга қолган мулк” маъносини англатган: Отадан қолган мерос. Ҳозир эса адабий мерос, маданий мерос каби маъноларни (маданий бойлик) касб этган. Худди шуни “кураш” сўзи ҳақида айтсак ҳам бўлади. “Кураш” сўзи миллий кураш, спорт маъносида ишлатилган бўлса (йиқитиш, ғолиб чиқиш учун икки киши ўртасидаги маълум қоидага асосланган олишув, ўзаро беллашув). Ҳозир бу маънодан ташқари “интилиш, гиришиш” маъносида қўлланилади. Масалан: синфий кураш, тарихий кураш, иқтисодий кураш, сиёсий кураш, ғоявий кураш, мўл ҳосил учун кураш, тинчлик учун кураш, пахта учун кураш (28). Шундай ўзгаришларни қуйидаги сўзларда ҳам кўриш мумкин: турғун, турғунлик (йиллар), қайта қуриш кабилар.

Эмоционал маъно ҳар қандай бошқа маъно сингари сўзда тушунчаларни ифодалашдан ташқари ҳис-туйғу ва сезгиларни ҳам ифодалайди. Эмоционал маънолар сўзда асосий мантиқий маъно билан бирга келиши мумкин. У ўзи яқка ҳолда ёки матнда учраши ҳам эҳтимолдан ҳоли эмас. Булар орасида қуйидагилар бор: 1. *Ундов сўзлар* — Оҳ! Иби! Вой! Парвардигор! 2. *Қасам, оит, қарғиш сўзлар* — тирранча, худо урсин! сўтак, жодугар

ва бошқ. 3. *Эмоционал маъноси кучли отлар* — муҳаббат, нафрат, дўст, душман, ойимча, қўзичоқ, навқирон, мағрур, муқаддас, қувонч, даҳшат ва бошқ. 4. *Эмоционал маъноси кучли сифатлар* — ашаддий, улугвор, фахрий, фидойи ва бошқ.

Юқоридаги сўзлар ҳис-ҳаяжон тушунчасини ифодалайди. Энг кучли эмоционалликни сифат орқали ифодалаш мумкин, чунки улар ундоз сўзларга яқин туради. Масалан, каш-катта, қип-қизил, гўзал, ажойиб, улуг, буюк, кўм-кўк, ям-яшил.

Бу сўзларни баъзан “кучайтиргичлар” деб атайдилар. Матний маънолар сўзларнинг эмоционал ёки асосий маъноларида ишлатилган ёки ишлатилмаганлигини билишда муҳим омил эканлигини айтиб ўтмоқ зарур.

Ўзининг асосий-манتيқий маъносини йўқотиш майлига эга бўлган сўзларга ҳақоратли сўзлар, қарғишлар, қасамлар кирази ва уллардаги маъно ўрнини кучли эмоционаллик эгаллайди. Масалан, эшшак, ҳайвон, худо урсин, яшшамағур, жувонмарг, ер юткур...

Номланган маъно ёки атама маъно бир ҳодиса ёки нарса тушунчасини изоҳлагани ҳолда, фақат бир нарса, шахс ёки жугрофий номни атайди, ушбу нарсани шунга ўхшаган бошқа нарсалардан фарқлайди. Масалан, Бешёғоч, Ўрда. Қўшқўпир, Бешариқ.

Бундай маънолар номланган маънолар деб аталади: Ойгул, Пўлат, Шухрат, Саид сўзлари ўртасига катта фарқ бор. Баъзан сўзнинг асосий мантиқий маъноси йўқолиб, номланган (атама) маънога айланади. Масалан, Makepeace — кишининг исми у, “to make peace, Shakespear “to shake spear” ибораларидан олинган, “Wargrave” сўзи “the grave of the war” иборасидан олинган. Шулар қаторига Brown, Hope, Sweet исмлари ва бошқалар кирази.

Бунга тескари бўлган жараёни ҳам кузатиш мумкин, яъни номланган (атама) маънога эга бўлган сўзлар асосий-логик маъноларни эгаллаши мумкин. Масалан, dunce — бефаросат, беақл, бефаҳм. Бу Dunce Scotus деган одамнинг исмидан пайдо бўлган, boycott сўзи капитан Boycott исмидан пайдо бўлган. Ҳозир бу сўзларнинг номлаган (атама) маъноси унутилиб кборилган ва этимологик жиҳатдан қайта тикланиши мумкин. Номланган (атама) маънолар, шунингдек матний ҳам бўлиши мумкин.

Exercises

1. Questions for discussion:

1. What is a word? Bring different approaches to the definition of a word. 2. Speak about the semantic structure of a word. 3. What is the logical meaning of a word? Bring the illustrations of primary

and secondary logical meanings. 4. How does the contextual meaning of a word appear? Bring the illustrations. 5. What is the essence of emotive meaning? In what lexical units emotive meaning is prevailing? 6. On what conceptual principal the nominal meaning is based?

II. Study the meanings of the following words. State the primary and transferred meanings of these words:

to die 1. come to the end of life; cease to live: Flowers soon die if they are left without water; to die of an illness, a disease, grief; to die by violence; to die from a wound etc. 2. have a strong wish: She's dying to know where you've been. 3. pass from human knowledge; be lost; His fame will never die.

dim 1. not bright, not clearly to be seen: the dim light of a candle. 2. (of the eyes, eyesight) not able to see clearly: eyes dim with tears. 3. lacking keenness or intelligence.

duck n. 1. common water-bird, both wild and domestic. 2. (colloq., also ducky) darling; delightful person. 3. vehicle able to travel on land and water, used as a landing-craft by troops. 4. (cricket) batsman's score of nought. lame, disabled person or ship; business or commercial organization in financial difficulties, take to smth like a~to water, naturally, without fear, hesitation or difficulty; like water off a~'s back, without producing any effect.

eclipse n. 1. total or partial cutting off the light of the sun (when the moon is between it and the earth). 2. less of brilliance, power, reputation: After suffering an~he is now again famous. An author's reputation is often in~for some years after his death. v. 1. (of a planet) cause an ; cut off the light from. 2. make (smth or smth) appear dull by comparison; outshine: She was so beautiful that she~d every other woman at the ball.

electrify v. 1. charge (smth) with electricity. 2. equip (a railway) for the use of electric power. 3. excite, shock, as if by electricity: to an audience by an unexpected announcement.

III. Give the direct and transferred meaning of the following adjectives.

1. CLEAN-CUT features, scheme. 2. MAIDEN attempt, speech, horse, flight, voyage, trip, sword, soil. 3. BLANK silence, despair, side, verse, wall, window, look. 4. ACUTE angle, eyesight, pain. 5. BIG repair, game, gun, noise, bug, wig, Ben, heart. 6. GROSS story, ear, blunder, direction of duty. 7. GREEN winter, wound, hand, light, meat, cheese. 8. INTIMATE friends, detail, knowledge. 9. COMMON lot, consent, gender, man, soldier, labour, manners, honesty, council, law, noun, sense, salt, knowledge. 10. COLD colours, reason, snap, steel, truth, scent, comfort. 11. CLOSE friend, investigation, translation, reading, print, texture, contest, season, vote, attack, column, defence, contact, arrest.

IV. Study synonyms of the following words. Is their use identical? Define to which layer of the English vocabulary do they belong:

to think — study, reflect, estimate, evaluate, meditate, speculate, sweat over, beat one's brains, put on one's thinking cap.

to say — tell, speak, relate, state, declare, break silence, open one's mouth, fling off, have one's say.

big — 1. of great size, huge, great, mammoth. 2. (grown) grown up, adult, mature. 3. (important) prominent, significant, influential, important.

famous — eminent, brilliant, splendid, foremost, noted, prominent, honored, grand, applauded, universally recognized, towering, in the spotlight, on top of the heat, making noises in the world, in the limelight.

good-bye — farewell, adieu, au revoir, so long, bye-bye, see you later, toodle-oo, cherio, don't take any wooden nickels, don't work too hard.

girl — schoolgirl, miss, lassie, maid, nymph, mademoiselle, minx, senorita, young thing, filly, subdeb, junior miss, teen-ager, chick, bird, skirt, dame, babe.

LEXICAL EXPRESSIVE MEANS AND STYLISTIC DEVICES

Transferred meaning is the interrelation between two types of lexical meaning: dictionary and contextual. The contextual meaning always depends on the dictionary (logical) meaning. But when the deviation is very great that it even causes an unexpected turn in the logical meaning, we register a stylistic device (15, 135). In other words we may say: when we witness two meanings of the word realized simultaneously we are confronted with an SD, where two meanings interact (I. R. Galperin).

STYLISTIC DEVICES BASED ON THE INTERACTION OF DICTIONARY AND CONTEXTUAL LOGICAL MEANINGS.

The relations between different types of lexical meanings may be, based on various principles: 1) the principle of *affinity* (metaphor), 2) the principle of *contiguity* (metonymy), 3) the principle of *opposition* (irony). Let us analyse these relations.

As it has been stated above the lexical meanings of a word comprise various meanings. But the difference between these meanings may not be great and unexpected. In most cases these meanings (contextual meanings as well) appear on the principal of affinity existing between the notions and objects surrounding us.

Thus metaphor is based on the interplay of two meanings of a word — direct (primary) dictionary logical meaning and transferred, contextual meaning.

ЛЕКСИК СТИЛИСТИК ВОСИТАЛАР ВА УСУЛЛАР

Юқорида кўрсатиб ўтилганидек (ҳосила), маъно икки лексик маъно, яъни дугавий ва матний маъноларнинг ўзаро муносабатидан пайдо бўлади. Баъзан булар орасидаги фарқ жуда катта бўлади ва бундай ҳосила маъноларнинг қўлланишидан қутилмаган ҳодиса пайдо бўлади. Бу ҳолда биз стилистик усул пайдо бўлганлигини сезамиз.

АСОСИЙ МАНТИҚИЙ ВА МАТНИЙ МАЪНОЛАРНИНГ ЎЗАРО МУНОСАБАТИГА АСОСЛАНГАН СТИЛИСТИК УСУЛЛАР

Стилистик мақсадда қўлланиладиган маъноларнинг орасидаги ўзаро муносабатни қуйидаги ҳолларга бўлиш мумкин:

1) Сўзлар ўртасидаги ўхшашликка асосланган муносабатга кўра (Истиора); 2) Тушунчалар ўртасидаги яқинликка, бир-бирига алоқадорликка асосланган муносабатга кўра (Метонимия); 3) Сўзларнинг тўғри ва тескари (зид) маъносига асосланган муносабат (Киноя). Бу муносабатларнинг ҳар бирини алоҳида-алоҳида кўриб чиқамиз.

* * *

Metaphor is not merely an artificial device making discourse more vivid and poetical. It is also necessary for the apprehension and communication of new ideas. It is the way in which creative minds perceive things.

Metaphors like many SDs must be classified according to three aspects: 1) the degree of expressiveness, 2) the structure i.e. in what linguistic form it is presented or by what part of speech it is expressed, 3) the function, i.e. the role of an SD in making up an image.

The expressiveness of an SD depends on various aspects. Different authors and literary trends or movements have different sources where they borrow the material for images. Favourite images in oriental poetry are: nightingale, rose, moon. Nature, art, war, fairy tales and myths, science etc. may also serve as sources for metaphorical images (see I. V. Arnold, p.143).

We distinguish genuine and trite metaphors. The metaphors in which images are quite unexpected are called genuine. Those which are commonly used — are called trite (language) or dead metaphors. Genuine metaphors are also called speech metaphors. Genuine metaphors can easily become trite if they are frequently repeated.

There is an opinion that a metaphor is a productive way of building up new meanings and new words. Language can be called the "dictionary of faded metaphors" (I. R. Galperin).

Examples of genuine metaphors: The lips were tight little traps; the whole space was a bowl of heat; this virus carried a gun; the dark swallowed him; Mrs. Small's eyes boiled with excitement; the words seemed to dance ...

Examples of trite metaphors: The salt of life; a flight of imagination; the ladder of fame; to burn with passion (anger). The following metaphors enriched English phraseology: foot of a bed, leg of a chair, head of a nail, to be in the same boat, blind window, to fish for compliments.

Very often trite metaphors are given new force (intensity) and their primary dead meaning is created a new. It is achieved by introducing new additional images. Such metaphors are called

sustained or prolonged: "Our family rivulet joined other streams and the stream was a river pouring into St. Thomas Church" (J. Steinbeck).

Thus, trite metaphors regain freshness due to the prolongation. Metaphors may have a sustained form in cases with genuine metaphors as well.

Usually a metaphor may be expressed by any part of speech. See the above examples.

The main function of the metaphor is to create images. Genuine metaphors create bright images in poetry and emotive prose. Trite metaphors are widely used in newspaper and scientific style. Here it is not a shortcoming of style. They help the author make the meaning more concrete and brighten his writings as it is an indispensable quality of human thought and perception.

There is an opinion according to which metaphor is defined as a compressed simile. Prof. I. R. Galperin considers this approach as misleading because metaphor identifies objects while simile finds some points of resemblance and by this keeps the objects apart. He says their linguistic nature is different (15, 143).

When likeness (affinity) is observed between inanimate objects and human qualities, we have the cases of *personification*:

Slowly, silently, now the moon
Walks the night in her silvery shoon,
This way and that she peers and sees
Silver fruit upon silver trees

(De La Mare).

Истиора — икки нарсанинг айрим тасодифий белгиларига, бу белгиларнинг ўхшашлигига асосланган ифодалаш усулидир. Истиора — асосий луғавий-мантикий ва кўчма-матний маъноларининг ўзаро муносабатига асосланган стилистик усулдир.

Масалан "тил" сўзини олайлик. Бу сўзнинг асосий луғавий маъноси "огиз бўшлиғида жойлашган, там-маза билиш, кишиларда эса, бундан ташқари, нутқ товушлари ҳосил қилиш учун хизмат қиладиган аъзо: *иссиқдан, итнинг тили осилган*. Кўчма маънода эса бу сўз "асбоб-механизм" маъносини билдиради: *соатнинг тили, қўнғироқнинг тили* ёки иккинчи кўчма маъноси тигга ўхшаш, учли нарса: *Шамол кучайиб оловнинг тили яна ҳам узунлашди* (С.А.). Учтинчи кўчма маъноси эса: "таъсирчан, қаттиқ таъсир қиладиган, ўткир нарса (кўпинча изғирин, совуқ ҳақида): *Қуруқ совуқ, Кеч кузнинг изғирин шамоли муздек тили билан йиғит ва қизнинг юзини ялайди* (Ф.М.).

Таъсирчанлик даражасига кўра истиора икки гуруҳга бўлинади:

тилдаги ва нутқдаги истиоралар, бошқача қилиб айтганда, эскирган, йўқолиб бораётган истиоралар ва янги, ифодали истиоралар. Тилдаги истиораларга қуйидагилар мисол бўла олади: *ўқ ёмғири, ўлим дўли, булоқ кўзи*; нутқдаги истиораларга қуйидагилар мисол бўла олади: *Ҳадесмай, уларнинг сафари қариди*. Дарё оқар, вақт оқар, умр оқар пайдар-пай. Бошимдан каптарлардек учди минг-минглаб хаёл. Гуллар гўё этишар таъзим.

Истиора образлиқни яратишдаги энг муҳим воситалардан биридир ва унинг асосий стилистик вазифаси шундан иборат. Ерқин, янги, таъсирли истиоралар бадий наср услубида қўлланилади: *Кумушнинг гўзаллик таърифини гоийбона эшитиб, оғзини суви келувчи хотинли ва хотинсиз орзумандалар "ётиб қолгунча, отиб қол!" сўзига амал қилиб, қутидорникига соочиларни турна қатор юбора бошлаган эдилар (А.Қ.). Аммо, япроқлари таранг, шабадага парво қилмай кулиб турарди. (У.У.)* Кўп нишлатилувчи, одат тусига кириб қолган истиоралар эса кўпинча оммавий матбуот услубида қўлланилади: *Зангори кема, пўлат этаклар. пўлат от, оқ олтин кабилар.*

"Қайта қуриш энг масъулиятли босқичга кирди..."

"Хўжалик ҳисоби, ижара, пудрат ҳаётига сингиб бормоқда..." (Рўзномадан).

Бундай истиоралар фразеологияни бойитишга ёрдам беради: *Орадин сўз ўтди* (келишмовчилик рўй берди); *дили* (ёки юраги) *сўқилди* (дили вайрон бўлди); *сўнг сўз* (бирор асар охиридаги хотима, охириги сўз); *бахти чонди* (бахти, омади келди); *бетга чопмоқ* (рай, андишо қилмай қаттиқ, шарта гапирмоқ); *чучкарани хом санамоқ* (йўқ ёки амалга ошмайдиган нарсага ишонмоқ, хом ўйламоқ, хом хаёл қилмоқ) каби.

Баъзан улар илмий услубда қўлланганлигини кўриш мумкин. Бундай ҳолларда истиора муаллифга ўз гоёсини тушунарли ва ёрқин ифода этишга ёрдам беради.

Эскирган, кўп қўлланувчи истиораларни янгилаш мумкин. Бу асосан ушбу истиора таркибига қандайдир ёрқин, янги образ киритиш асосида амалга оширилади. Ана шундай истиоралар янгиланган истиоралар *sustained* ёки *prolonged metaphors* деб аталади. Масалан: *Жимжитлик бор жойда ҳаёт сўнади*. *Жимжитлик* тошни ҳам, кўнглини ҳам емиради. *Тинган сувни қурт босади*. (А.С.)

Истиора ва ўхшатиш бир-бирига яқин туради деган фикрлар мавжуд. Бу унча тўғри фикр эмас, чунки истиора нарсани тавсифлайди, ўхшатиш эса, ўхшаш гомонларни қиёслаб, шу билан нарса ва тушунчани ажратади. Бундан ташқари бу икки стилистик усул тилда ифодаланишнинг турли шаклларига эга (қаранг: ўхшатиш 66-70).

Баъзан жонли нарсаларнинг хусусиятлари жонсиз нарсаларнинг хусусиятларига кўчирилади. бундай истиоралар "жонлантириш" деб аталади. Масалан, "Қаримоқ" сўзининг луғавий маъноси, ёши ўтиб, кексалик даврига ўтмоқ; кексаймоқ, қартаймоқ. Кўчма маъноси эса, эскириб, ишдан чиқмоқ, ёки оёқдан қолмоқ. Юқорида берилган гапта "қаримоқ" сўзи "сафар муддати тугади, сафардан қайтиш вақти келди" деган маънони билдиради. "Таъзим" сўзининг асосий луғавий маъноси, эгилиб, бошни қуйи солиб ёки қўлни кўксига қўйиб салом бериш (таъзим билан қарши олмақ), кўчма маъноси, юксак ҳурмат, миннатдорчилик билдирмоқдир. Шу ҳолатни қуйидаги мисолда ҳам кўриш мумкин: *Ҳозир Фаргона боғларида тўкин куз. Урикзорлар тўнни ўзгартириб бошига олов ранг қил-қизил дурра болаган. Тутзорлар бошида малла қалмоқ (С.А.).*

Exercises

I. Questions for discussion:

1. Define the transferred meaning.
2. What SDs are registered when dictionary and contextual meanings interact?
3. What is the linguistic nature of metaphor?
4. According to what aspects a metaphor is classified?
5. From what sources do the writers and poets borrow images for metaphors?
6. Bring your own examples of genuine and trite metaphors.
7. Prove the idea that language is the "dictionary of faded metaphors".
8. What is a sustained (prolonged) metaphor?
10. How does personification bring emphasis into the narration?

II. State the stylistic function and the structure of the following metaphors. Find the trite and genuine metaphors. Define the cases of sustained metaphors.

1. He heard the engine of the taxi die out along the street (G.G.).
2. Then Mor craning his neck backwards, saw two dark shapes clinging to the tower. A claw of fear contracted slowly about Mor's heart (I. M.).
3. Once at the top of the long hill which led up from Camlet station, he felt his spirits mounting (A. H.).
4. Mrs. Master, submerged in a sea of words that she did not understand, surrendered (A. Ch.).
5. The scene held him a prisoner, his wife's presence and her words prinned him to his chair (I. M.).
6. ... the golden bell of her hair swung silently as she moved her head, and quivered to rest (A. H.).
7. He paused for his face clouded immediately (Th. D.).
8. His enormous hand could cup the back of her head in his palm (I. M.).
9. We could hear the cheery chatter of our knives.
10. It was a hot day. The two windows opened upon the distant murmur of London.

The burning sun of July danced on the rosy and gray water of the Thames (J. G.). 11. She felt a curious fear of display where the baby was concerned as if this seep and complete satisfaction might be disfigured or melted away by some public image. (S. M.).

1. Ингирма беш-ўттиз йилни мадраса тупроғини ялаб ўтказган бир кишини... (А.Қ.) 2. Ишининг тубига аллақачон тушуниб, ёшларга қарши қўзғатиш денгизда юзар эди. (А.Қ.) 3. ... гижжак каби созларнинг заиф, аммо юракни қитиқлайтурган товушлари эшитилар эди. (А.Қ.) 4. Дунёга бир шодлик, бир руҳ ёғди... (А.Қ.) 5. "Уламо жамияти, "шўраи ислом" деган муаммолар тўқилиб, миям шишди. (А.Қ.) 6. Баракалик ёмғирлардан кейин яшнаб кетган барра майса ўтлар ерлар бетини секин-секин ўпиб кетган тонг шамолида қилпираб кетиб, ҳазиллашгандай бир-бирларини қучоқлайдилар. (А.Қ.) 7. Кечга томон ҳаводаги булутлар қуюқлашиб, юз-қўлларини чимчиб оладиган қорасовуқ турди. (Р.Ф.) 8. Тун ярмидан ўтканда қор тўхтаб, кўкни юлдузлар қоплади, совуқ авжига минди. (Р.Ф.) 9. У қизни унутолмаганидан, ўтган дамларни яна қайта тиклашга ожизлигидан ғазабга ксларди. Хижрон ўти унинг юрагини ёндираб, лабларини қовжиратади (Ж.А.) 10. Имтиҳонда у сайраб кетди. (Рўзномадан.) 11. У хаёл денгизда сузиб юрарди. (Рўзномадан.) 12. У ўз ишининг кўзини билар эди. (Рўзномадан.)

Metonymy is a transfer of meaning based upon the association of contiguity (proximity). In metonymy the name of one thing is applied to another with which it has some permanent or temporary connection: He felt as though he must find a sympathetic intelligent *ear* (Th. Dreiser). The transfer of meanings may be based on temporal, spatial, casual, functional, instrumental and other relations.

Like metaphors metonymy can be divided into trite metonymy (i. e. words of metonymic origin) and genuine metonymy.

In trite metonymy the transferred meaning is established in the semantic structure of the word as a secondary meaning. In the course of time its figurativeness and emotional colouring fades away. Eg: *nickel*, the coin of the US and Canada worth 5 cent; *hand*, a workman; *bench*, a judge; *cradle*, the place where something begins (origin); *grave*, death; *house*, the people voting after a debate.

If the interrelation between the dictionary and contextual meanings stands out clearly then we can speak about the expressiveness of metonymy and in this case we have genuine metonymy. In other cases we have only one of the lexicological problems—how new words and meanings are coined. In most traditional metonymies the contextual meanings are fixed in dictionaries and have a note—fig. Eg. Misfit — garment that does

not fit, (fig) person ill adapted to his work or surroundings. (Oxford Advanced Learner's dictionary.)

Metonymy may be divided into figures of speech established in the language and individual speech. Metonymy established in the language is frequent in colloquial speech, Eg. The whole *table* was stirring with impatience i. e. the people sitting round the table were impatient. *Green fingers*, people who have skill for growing gardens; *blue-collars*, workers in factories, who wear overalls contrasted with *white-collar* workers, a symbol of non-manual labour.

Metonymy is based on different relations of contiguity (proximity):
1) a leading significant feature of a person can be used instead of its possessor: Who is the *moustache*? (Who is the man?) *Olive uniforms* (young men); *colton prints* (women) (J. Steinbeck).

Some names in fairy-tales: Red Riding Hood, Bluebeard, who marries and kills one wife after another;

2) a symbol can be used for an object: Then I think of *taking silk* (to become a lawyer) (Ch. Snow);

3) the name of the place can be used for somebody or something connected with it; It was too late for *the river* (a picnic on the riverside) (J. Galsworthy);

4) a concrete noun may stand for an abstract one: My mother's voice had the true *tiger* in it (J. Updike) (had fierce in it);

5) an abstract notion may stand for a concrete one: *Subservience* sprang round the counter (A. Bennett) (weak and mild people were standing round the counter);

6) an object may denote an action: When I awakened old sleepy Mary was up and gone... and *coffee and bacon were afoot* (the breakfast was ready).

Certainly the types of metonymy are not limited. There may appear new types of relations for the origin of metonymy.

A metonymy differs from a metaphor by the fact that a metaphor may be paraphrased into a simile by the help of such words as: as if, so as, like etc. With metonymy you cannot do so.

People only for their subjective need substitute the concrete by the abstract, contemplation by notion, many things by one thing, many reasons by one reasons (V. I. Lenin). This remark also helps us to understand the nature of metonymy.

The sources where images for metonymy are borrowed are quite different: features of a person, an object, facial appearance, names of writers and poets, names of their books, names of, some instruments, etc.

The expressiveness of metonymy may be different. Metonymy used in emotive prose is often called contextual and in this case is considered to be genuine and unexpected. Eg:

The brown *suit* gaped at her. The blue *suit* grinned, might even have winked. But the big *nose* in the grey suit still stared — and he had small angry eyes and even did not smile (J. Priestley).

Prof. Galperin states that in order to decipher the true meaning of a genuine metonymy a broader context is necessary (not the same with a metaphor). Though for trite metonymy the case is not the same. We can see this from the following examples: *fifty sails* (instead of fifty ships), *smiling year* (for spring). In the morning old *Hitler-face* questioned me again (A. Sillitoe). I get my living by the *sweat of my brow* (with difficulty); to *earn one's bread* (one's means of living); to *live by the pen* (by writing); to *keep one's mouth shut* (be silent).

Synecdoche is the case when the part of an object is called instead of the whole object. It has given rise to many phraseological units: *under one's roof* (in one's house); *not to lift a foot* (do not help, when help is needed);

Usually metonymy is expressed by nouns or substantivized numerals or attributive constructions: She was a pale and fresh *eighteen*.

The functions of metonymy are different. The general function of metonymy is building up imagery and it mainly deals with generalisation of concrete objects. Hence nouns in metonymy are mostly used with the definite article, or without it at all (the definite and zero articles have a generalising function). Besides, metonymy may have a characterising function when it is used to make the character's description significant or rather insignificant (by mentioning only his hat and collar). It has the function of introducing a new person into the book.

Метонимия — лексик маъноларнинг икки тури, яъни асосий — мантиқий ва матний маънолар орасидаги муносабат бўлиб, бу муносабат нарсалар орасида аниқ алоқаларнинг пайдо бўлишига асослангандир, бошқача қилиб айтганда, нарсалар-ҳодисалар бир-бирига яқинлиги туфайли бирининг номини иккинчисига кўчирилади.

Гулдур этиб, булут тарқаб,
Ялт-юлт этиб чақмоқ чақди,
Ишчи бобо сескансанг-чи!
Шарққа қуёш чинлаб чиқди!

(Ҳамза)

Бу шеърда "шарқ" сўзи шарқ мамлакатларини ва халқларини англатади.

Демак, метонимия нарсанинг бир номини бошқа ном билан

алмаштиради, метонимия асосан жуда хилма-хил ҳолларда бир тушунчани бошқа бир тушунча билан алмаштириш имконини беради. Масалан, сабабни оқибат билан, бутунни бўлак билан, аниқликни мавҳумлик билан алмаштириш шу асосда ҳам солир қилинади.

Метонимияни икки турга, яъни тилдаги метонимия ва нутқдаги метонимияга ажратиш мумкин. Нутқдаги метонимиянинг стилистик вазифасини мукамал аниқлаб олиш учун аввало тилдаги метонимияда баъзи бир мисолларни кўриб чиқамиз. Масалан, “Терим пайтида кўп қўл керак бўлади” (рўзномадан). Тилдаги метонимия доим сийқаси чиққан, яъни ҳаммага маълум бўлиб қолган. Тилдаги метонимияга яна бир мисол: “Унинг қалами қасос ўти билан ёнади”. Нутқдаги метонимиялар бадий маъноли ёки тасолифий бўлади. Масалан, Қалам ором топса, уйғонар болам. Болам ухлаганда, қалам уйғонар. (Г.Ж.) Бу метонимия бадий маъноли метонимия ҳисобланади. Метонимиялар тушунчалар ўртасидаги муносабатига кўра, турли хил бўлади:

1) метонимик сўзларнинг мавҳум ҳамда аниқ тушунчалари асосида ҳосил бўлиши мумкин. Юқорнда келтирилган гап шунга мисол бўла олади. Бу ерда “қалам” сўзининг аниқ тушунчаси (ёзув асбоби) билан мавҳум тушунчаси (ижод) ўртасидаги муносабат мутлақо аниқдир.

Аниқ ҳамда мавҳум тушунчалар ўртасидаги муносабатларни қуйидаги мисолда кўришимиз мумкин: Иккаловимизнинг фикримиз қарама-қарши бўлса ҳам, сиз менга аввал қулоқ беринг, сўнгра бир гап бўлар (А.Қ.).

2) Нарса, ҳодиса ёки кишиларга хос хусусиятлар ўша нарсанинг ёки кишиларнинг номига ўтказилади: “Пакана худди ҳеч нима бўлмагандай”, мийинида қулиб турарди (“Муштум”). “Тантанали мажлис залида “аъло”, “яхши” қатор ўтирди. Уқийш якунини директор ота-оналарга уқдирди” (С.Ж.).

3) Бўлакнинг бутунга ёки бутуннинг бўлакка муносабатига мисол қилиб, қуйидагиларни келтириш мумкин: Николай замонида *остонам тўғ қўрмаган* (О.).

4) Маълум нарса билан унинг номи ўртасидаги муносабат асосида метонимиянинг яна бир тури вужудга келади:

“Мажлисга бутун қишлоқ келди”. “Аудитория кулди”.

Келтирилган мисолдаги “қишлоқ” сўзи қишлоқда яшовчи аҳоли маъносини ифолалаган; “аудитория” сўзи эса (йиғилишга), маърузага келган талабаларни билдиради.

5) Баъзан эса муаллифнинг исми унинг асари ўрнида қўлланилади. *Фузулийни* олдим қўлимга, Мажнун бўлиб йиглаб

қичқирдим (Ҳ.О.). “Баъзан Шекспирни тушуниш қийин”. Навоий “Қуш тили” устида тўлгин завқ билан ишлади (О.).

Бу тасниф чекланган эмас, уни давом эттириш мумкин, чунки метонимиянинг бошқа турлари мавжуд.

Метонимиянинг истиорадан старлича фарқланиб туришини билмоқ лозим. Биринчидан, истиорани доим ўхшатиш ёрдамида ўзгартириб ифодалашимиз мумкин, метонимия билан эса бундай қилиб бўлмайди. Бундан ташқари, кўпинча метонимия табиатини очиш, тушуниб етиш учун маълум бир матн зарур, истиора учун эса маълум бир матннинг бўлиши шарт эмас. Эскирган, одатий қўлланувчи метонимияларни тушунишда матн керак бўлмайди. Қуйидаги мисоллардан буни кўриш мумкин:

Қўшиқ куйлар қизалоқ,
Тинглар уни дала, боғ.

Мени энг оғир ишга қўйинг, илтимос қиламан. Эл қатори ишлаб *тер тўкай* (С.А.).

Эскирган метонимияларнинг кўпчилиги фразеологиядан жой олган.

Метонимия худди истиора сингари воқелик далилларини образли ифода этиш мақсадида қўлланилади. У муаллиф баён этилаётган воқеликка қаратилган мулоҳазаларни очиб бериши мумкин. Бирор нарса ёки ҳодисанинг бўрттирилган, умумлаштирилган бир хусусияти, шу нарса бошқа нарса билан таққослаган вақтда, ўша бошқа нарса ҳақида ҳам маълумот беради.

Exercises

I. Questions for discussion:

1. What is the character of the transferred meaning in metonymy?
2. Speak about the linguistic nature of trite metonymy.
3. Give the examples of genuine metonymy.
4. Enumerate the common cases of contiguity on which metonymy is based?
5. What is the difference between a metaphor and metonymy?
6. What are the sources of metonymy?
7. What is synecdoche?
8. What are the morphological types of metonymy?
9. Enumerate the leading functions of metonymy.

II. Differentiate between trite and original metonymy. Reveal the stylistic function of this SD:

I. The social and business words of Chicago, Cincinnati, Cleveland, and other cities saw ... the breaking of his relationship

with Jennie ... (Th. D.) 2. The school came to Bledyards as to a festival or orgy, in the highest of spirits. (I. M.) 3. The school was already trooping into the gym. (I. M.) 4. I notice that most of old river hands are similarly retiring, whenever there is any stuff pulling to be done. You can always tell the old river hand by the way he stretches himself out upon cushions at the bottom of the boat. (J. K. J.) 5. ... heads muttering, whispering, heads full of eyes that watched Ralph. (W. G.) 6. I am not a good fisherman myself. I devoted a considerable amount of attention to the subject at one time, and was getting one, as I thought, fairly well; but the old hands told me that I should never be any real good at it. (J. K. J.) 7. Two striped pyjamas turned irritably as he put on his small light. (D. S.) 8. I took a good look at this man accompanying Kathleen. It was her husband. The beard was unfamiliar, but I recognized beneath it his enormous mouth, the bright sensuous lips, the large brown eyes forever brimming with pathos. (M. S.)

1. Бошимни силашга бир меҳрибон қўл, бир оғиз ширин сўз нондек арзаанда. (F.F.) 2. Икки кўз бир зумда тўқнашди ва тезда узоклашди. 3. Ёрмат бошини кўтарди, бир қўлини орқага тираб ёнбошлади-да, чойдан бир икки хўплаб сўзга киришди. (O.) 4. Ҳар томонда баҳордан нишон, Далалардан чопар Зарафшон. (Ҳ.О.) 5. Юракларда, кўзларда баҳор, Ерда, кўкда баҳор юради. (З.) 6. Ҳар адабсизга адаб, фикр ила дониш ўргатиб, Эл ичида обрўсин хўб расо қилди қалам. (Ҳ.Ҳ.)

Irony is also based on the realization of two logical meanings (dictionary and contextual), which stand in opposition. It is the clash of two diametrically opposite meanings. Eg: The man they had got now was a jolly, light-hearted, thick-headed sort of a chap, with about as much sensitiveness in him (J. K. J.). In this utterance two words "thick-headed" and "sensitiveness" exclude each other. The opposition is based on the interplay between the meanings of these two words: "thick-headed" means a stupid, dull person and "sensitiveness" means a sensitive person who is easily hurt in the spirit, easily offended. (Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English).

Sometimes irony is mixed up with sarcasm. *Sarcasm* is a bitter or wounding remark, taunt, especially ironically worded. Usually socially or politically aimed irony is also called sarcasm: Once upon a time in a sceptered island ruled a Great White Queen and enchantress ...

Beloved by her subjects, she ruled with a stern, but loving hand, disallowing anything that was not good for them ...

In fact the majority of people did not have to work at all, only the rich, were punished, left with the worries that money brings. (from Morning Star)

In this text the author gives a sarcastic description of the former prime Minister of Great Britain — M. Thatcher. Sarcasm appears due to the use of contradictory notions: a stern, but loving hand; a Queen and enchantress disallow anything that was not good for them; only rich people had to work; rich people were punished; rich people were left with worries etc. Sarcasm is kept whole due to the use of such devices as periphrasis: “a sceptered island” instead of Great Britain; litotes — disallowing anything that was not good for them; epithets — a sceptered island, a stern and loving hand.

Irony largely depends on the environment. We ought to distinguish between irony and humour. *Humour* causes laughter. But the function of irony is not to produce a humorous effect only. In some cases it can express a feeling of irritation, displeasure, pity or regret. Richard Altick says “The effect of irony lies in the striking disparity between what is said and what is meant” Eg: Stoney smiled the sweet smile of an alligator.

The function of irony is to convey a negative meaning. Usually only positive concepts are used to convey a negative meaning.

Very often irony is realized in several utterances. Eg: What a noble illustration of the tender of this favoured country — they let the paupers go to sleep (Ch. D.).

To mark out ironically used words in written language such graphic means as inverted commas and italicized words are used. Sometimes it is only the situation that can prompt the use of irony. In oral speech the main role in recognition of irony belongs to intonation and situation. The following phrase “There’s gratitude for you!” (thanks for you) may be said ironically, depending on the situation and the intonation with which you use it.

Besides the relations of two meanings, irony may be based on — the opposition between two style levels. Elements of poetic diction or elevated vocabulary acquire the stylistic function of irony when used in colloquial speech.

Киноя. Бу стилистик усулда — асосий-мантиқий ва матний маънолар орасидаги муносабат қарама-қаршиликка, зидликка асосланган бўлади. Бу икки маъно бир-бирини истисно қилиб келади. Масалан: Мана шунинг учун кўпчилик японлар бундай “ёқимли” таассуротларидан кўра, ишлаш минг марга афзал дейдилар. (Рўзномадан)

Бу гапдаги “ёқимли” сўз ўзининг асосий-мантиқий маъносига қарама-қарши маънода ишлатилган. Бу сўзнинг асосий маъноси

матний маъно томонидан баргараф эгилмайди, балки унинг билан очиқ қарама-қарши муносабатда бўлганлиги туфайли услуб хусусиятини ҳосил қилади.

Кинояни юмор ёки сарказм билан алаштириб юбормаслик керак. Юмор доим кулгили бўлади ва руҳий ҳодиса ҳисобланади. Киноя-нинг кулгу тугдириши, кулгили бўлиши шарт эмас. Масалан, “ажойиб” деган сўз “жуда ҳам яхши, таърифга сиймайдиган” маъноларига эга. Лекин “ажойиб ҳаво” деган сўз бирикмасини ёмгир ёғиб турган пайтда, махсус оҳанг билан айтилса, “ажойиб” сўзи қарама-қарши маънога эга бўлиши ажаб эмас. У “ёмон” сўзига синоним бўлиб келиши мумкин. Кинояда аччиғланиш, қониқмаслик, ачиниш, туйғулари ифодаланади.

Киноянинг асосий вазифаси маълум қилинган нарса ва ҳодисаларга нисбатан маълум муносабат тугдиришдир, чунки кулгили нарса ўринсиз кутиш, ижобий ва салбий нарсаларнинг айрим тўқнашуви натижасидир. Масалан, “Ҳали уйга келсанг, бошингни силаб, қўяман”. Маълум бир вазиятни кўз олдимизга келтирсак, “бошингни силаб қўяман” сўз бирикмаси қарама-қарши маънода ишлатилганлигини кўришимиз мумкин. “Имтиҳонга жуда “яхши” тайёрланиб келибсиз, қизим, баҳонгиз “икки” — деди ўқитувчи. Бу гапда “яхши” сўзи ўзининг асосий маъносига қарама-қарши маънода ишлатилганлиги кўриниб турибди.

Куйидаги мисолда ҳам шуни яққол кўришимиз мумкин: — “Карим қаерда?” — “*Жаноблари* китоб ўқияптилар” деб жавоб берди унинг синглиси. Бу гапда “жаноблари” деган сўз ўзининг асосий лугавий маъносига ишлатилмасдан балки кўчма маънода ишлатилган. “Жаноб” сўзи инқилобдан илгари даврларда амалдор ва унвони юқори кишиларни улуғлаш шакли бўлиб ишлатилган. Ҳозир ҳам чет давлатларда улуг шахслар исми ёки мансабига қўшиб ишлатиладиган сўз. Албатта, бу маънадан кўриниб турибдики, бу ўринда Карим оддий мактаб ўқувчиси...

Ўзбек тилида баъзан киноя морфологик шакллар ёрдами билан ифодаланади. Масалан, кўплик маъноси морфологик йўл билан ифодаланади: Сабоҳат хонага синчков кўз югуртираркан, нимадан дандир хурсанд бўлгандай оғзининг таноби қочиб, истеҳзо билан илжарди.

— Нега ақалли қизларингизни йўқлаб бормайсиз, десам туришларингиз шоҳона экан-да, — деди ниҳоят кесатик билан” (Т.П.).

Юқоридики келтирилган мисоллардан кўриниб турибдики, киноянинг вазифаси тескари тушунчани ифодалашдир. Шунинг учун ҳам кинояда ижобий тушунчаларни ифодаловчи сўзлар қўлланилади. Киноя кўпинча матида ёрқин сезилади. Бу

стилистик усулнинг тезда англаб олинишида интонация, товуш оҳангининг аҳамияти катта. Ёзма нутқда киноя турти ифодалаш воситалари орқали ажратиб кўрсатилади (махсус белгилар қўштирноқ ва б.қ.).

Exercises

I. Questions for discussion:

1. What is the linguistic nature of irony? 2. Bring the illustrations of the use of positive meanings which convey negative notions. 3. What is sarcasm? 4. What is the distinction between irony and humour? 5. Speak about the functions of irony. 6. What graphic means are used to single out ironically marked words? 7. What is the role of intonation to distinguish irony in oral speech?

II. Reveal the linguistic nature of the following cases of irony:

1. In a moment he (Lord Arthur) had seized Mr. Rodges by the legs, and flung him into the Thames ... "Have you dropped anything, sir?" said a voice behind him suddenly. (O. W.) 2. It is this very silence that makes the verse all the more eloquent. (K.) 3. Only in this last work does the author show what he might have done, had he used his genius rightly. (K.) 4. He entered the hall without ringing, and was greeted by miss Handforth who told him, "His Lordship is in the library". (I. M.) 5. He spoke throughout with total solemnity, and with the slow deliberation on the announcing a declaration of war or the death of royalty. (I. M.) 6. They plonked you out there in mud ... and your job was to be killed if the enemy attacked. You weren't allowed to retreat, ... A very pleasant prospect, a most jolly look out. (R. S.) 7. This naturally led to some pleasant chat about sciatica, fevers, chills, lung diseases ... and bronchitis. (J. K. J.)

1. Унинг оғзидан бол томарля. 2. Кимдир у кишини порахўрликда айблади. Билмадим, нимага асосланиб. Шахсан мен пора бермаганман. Ишга келган кунлари у кишини устоз билиб импортний кастум-шим совға қилганман. Дам олишга кетганларда у-бу нарса жўнатиб турганман (И.З.). Хўш, сизга нима керак, ўқимишли акам? (О.)

STYLISTIC DEVICES BASED ON THE INTERACTION OF LOGICAL AND EMOTIVE MEANING

The emotive meaning of a word can be clearly understood if we introduce the notion of neutral meaning. It denotes the unemotional

communication. Stylistic significance of emotional words and constructions are easily sensed when they are set against the non emotional words and constructions.

Interjections. Usually these words express our feelings such as regret, despair, sorrow, woe, surprise, astonishment etc. In the previous parts we have spoken about interjections which were defined as expressive means of the language. Emotionally coloured features of interjections after conscious and intentional intensification of their structural and semantic properties move up to a generalized status and become a stylistic device.

Interjections may be divided into simple and derivative.

Simple interjections: Oh! Ah! Bah! Pooh! Gosh! Hush! Alas!

Derivative interjections: Heavens! Good gracious! Dear me! Good! By the lord! God knows! Bless me! Hum bug!

There are a number of adjectives and adverbs which may be classified as interjections. Among them are the following: terrible, awful, great, wonderful, splendid. When they are used as interjections they are not used in their logical dictionary meanings. In most cases they are used in their emotive meanings as intensifiers.

АСОСИЙ-МАНТИҚИЙ ВА ЭМОЦИОНАЛ (КЎЧМА) МАЪНОЛАРНИНГ МУНОСАБАТЎГА АСОСЛАНГАН СТИЛИСТИК УСУЛЛАР

Ундов сўзларнинг ишлатилиши. Сўзнинг эмоционал бўёғи билан боглиқ бўлган кўпгина муаммолар ҳали тўла ишлаб чиқилмаган. Жумладан, ундов сўзларнинг бадий асарда тутган ўрни, уларнинг тасвирий восита сифатида кенг қўлланиши алоҳида ишланиши лозим.

Дарҳақиқат, бир неча синтактик қурилмаларни диққат билан таҳлил қилганда, шунга амин бўласизки, ундов сўзлар гапларнинг бўлинмас бўлаги бўлиб, эмоционал оҳангта мувофиқ, барча фикр-мулоҳазаларга махсус тус бериб келади.

Ундов сўзлар қуйидаги маъноларни ифодалайди: қувонч, завқ, маъқуллаш, ачиниш, қайғу, гам-гусса, таъна, гина, эътироз ва бошқалар. Ундов сўзларнинг лисоний табиатини ва уларнинг стилистик вазифасини кўриб чиқамиз. Ундов сўзларни икки гуруҳга ажратсак бўлади: а) бирламчи; б) ясама.

Бирламчи ундов сўзларга қуйидагилар киради: Вой! Эҳ! Оҳ! Бе! Ие! Ий! Воей! Э-ҳа! Ҳа! Вой-бўй! Ҳая! И-и! Уф! Эй! Ҳаҳ! Оббо!

Ясама ундов сўзларга ўзининг асосий-мантиқий маъносини йўқотган сўзлар ва сўз бирикмалари киради: Епирай!, Ё алҳазар!,

Тавба!, Алвидо!, Епирим!, Парвардигор!, Альамон!, Баракалла!, “Ҳе, майли-да, ука, буям энди қирқ йилда бир эшак ўйин дегандай гап-да. Вой, хушомадгўй-эй!” Вой, отаси тушкур-эй, деди кула-кула Муса, — мен сизни сўфи, бундай ишларга эътибор қилмайди деб юрсам, сизда гап кўп экан. Вой, отаси тушкур-эй! (П.Т.)

Ясама ундов сўзлар матний ҳолда ҳам пайдо бўлиши мумкин. Масалан, Қизи тушмагур, мендан рухсат сўрамасдан кетиб қолибди. “Қизи тушмагур” сўз бирикмаси маълум бир оҳангга мувофиқ талаффуз этилса, ундов сўз хусусиятини ағаллайди. Ундов сўзларнинг стилистик вазифаси уларнинг лисоний табиатидан келиб чиқади. Бундай сўзларнинг кучли эмоционал маъноси бутун бир баён этилаётган гапга ўтади. Ундов сўзлар эмоционал кучнинг хабарчисидир: Ё алҳазар, сўпнайиб турган бинода уёқдан кириб, бу ёқдан чиқиб турган елвизакдан бўлак бирор шарпани сезиш қийин. (Рўзномадан.)

Exercises

I. Questions for discussion:

1. How can the emotive meaning of a word be singled out? 2. Give the definition of interjections. What are the different approaches to the study of interjections? 3. What feelings do interjections express? 4. How are interjections classified? Give the illustrations.

II. Classify the following interjections:

1. Oh, heavens — this wind! (K. M.) 2. For heaven's sake keep the front door shut! (K. M.) 3. Oh, how peaceful it is here. (K. M.) 4. Oh, that kind voice, oh, that minor movement! (O. W.). 5. Ah, they know those two in the room (M. M.). 6. Come on! Come on! 7. Look, Bogy! Look over there (N. Z.).

2. Lord; oh God; the devil; bless my soul; by Jove; gracious; goodness; in Heaven's name; great Caesar's ghost; gee, gee; mercy; sakes alive; by cricky; double-damn; dam-it-to-hell; for cripe's sake; Lord-a-mercy; I'll be cow-kicked and horns-woggled; Good's teeth; hell's bells; Oh God, my eye!

1. Оҳ-эй, бу ёғини эшитишга орзуманд бўлманг... (С.В.) 2. Воҳ, ман энди адо бўлдим ... онам уввос тортиб юборади. 3. Во ажаб! Сен худди шуни кутиб тургандай, қайгадир билолмай қолдим, осмон бир ер туташган жойга олиб борармишсан-да, кўздан гойиб бўлармишсан. (С.В.)

4. Чақдингу чақмоқ, қилич солдинг дилим
осмониға,

Оҳ, дилим бирла баробар ўйнатиб қўйдинг
мени. (Т.Т.)

5. Эй, сен ташқарида “уф” тортган инсон
Ярим тун термулма чироқларимга.

(У.А.)

6. — Вой, онагинанг ўргилсин-а, жоним болажоним-а! —
деганича онаизор ҳовлига югурди. Шошганидан гоҳ бир пой
кавуши тушиб қолди, гоҳ иккинчиси. (Х.А.) 7. ... Эҳ-ҳе, у
кунларни ҳеч кимнинг бошига солмасин. Она ўздан ўтганини
ўзи билади. (Х.А.) 8. Ҳай, нималар деяпман, соат ўн бир бўп
қопти-ку, синглинган дарак йўқ. Мен қарай-чи ... (“Саодат”
ойномасидан). 9. Эй, ўғлим, ҳақиқатнинг бурни доим қонаб
юради. Яхшилик қилиш қанчалар қийин-а. 10. Икки ўртада
олишув бошланибди. Қара-я, тўққиз қаватли бинодан ҳеч ким
“ҳой” деб чиқмабди! 11. “Офарин, баҳодирлар!” деб мақтовга
ўтарди генерал. (О.)

The epithet is an SD which is built on the interplay of two meanings of a word: emotive and logical. It denotes a permanent or temporary quality of a person, thing, idea, phenomenon and characterizes it from the point of view of subjective perception: *gooseberry eyes, cat-like eyes, proud boxing gloves, iron hate, waiting silence, silver hair, roseberry blond hair*. The degree of individual subjective evaluation is clearly seen if we compare these word combinations with the traditional logically founded word combinations: *black, green, small, large eyes; light, heavy, good, black boxing gloves, great, long deep silence, black, white, long, grey, short hair*.

A comparison of such word combinations as “iron gate” and “iron will” shows the difference between an epithet and a logical attribute. In the first case “iron” is a logical attribute denoting a special type of gates, whereas in “iron will” — iron serves as an epithet and denotes an “unyielding will”. The same refers to “*green meadow*”, “*green old age*”, “*green thoughts*”, “*steel weapon*” and “*steel will*” etc.

An epithet has always an emotional meaning or connotation. This

meaning may be combined with denotational meaning or it may exist independently.

After the long usage* epithets form fixed word combinations which are established in the language and enter the group of set expressions: true-love, merry mind, lady gay, sweet smile, heated discussion.

Individual epithets depend on the author's style and his artistic purpose. Eg.: He looked shy and embarrassed and a *wild hope* came to me (G. Green).

The studio was filled with the *rich odor of roses* ... *the heavy scent* of the lilac, the *delicate perfume* of the thorn (I. Murdoch).

Semantic criterion gives us the right to distinguish associated and unassociated epithets. Associated epithets single out a feature which is essentially typical, inherent in the concept of the object they describe: the *red sunset*, *the towering woods*, *dark clouds* etc. Unassociated epithets characterize the object through a feature which is not typical and alien for this object. Such association immediately brings surprising effect, attracts the reader's attention. Eg.: *elegant books*, *smiling year*, *dim roar*, *the wild moon*. These adjectives indicate properties which are associated with other notions: *elegant manners*, *smiling child*, *dim light* (outline, memories etc).

In present day English epithets can be expressed by various morphological and syntactical categories. Very often an epithet is expressed in the form of an adjective in the attributive function. Eg.: *Bold shadows*, *shallow sorrows*, *golden autumn day*.

Adjectival epithets are expressed by compounds consisting of:

1) noun + adjective: *Stone-cold* water, *steel-grey* cloud. Such epithets imply a comparison.

2) noun + participle: The house had a *snow-beaten* look;

3) adjective/adverb + participle: *much-travelled* cousin.

Hope was a *low-burning* intoxication that never left him.

4) noun + adjective (derived from a noun): *the key-eyed* boy, her *high, long-legged* dreams, *pot-bellied* man, *gun-coloured* overalls..

.5) very often an epithet is expressed by a participial attribute: the grey *boiling* sea burst on to the sand.

In the examples given above epithets are expressed by nouns in the function of a prepositive attribute which denotes qualities such as colour, shape, consistency etc.

Syntactically an epithet may either precede its head-word or it may follow it. Post-positive epithets may be expressed by a prepositional phrase: Leaves of *brownish gold*. They carried a little feeling of *holiday* with them.

While speaking about epithets we must distinguish different structural types such as: simple, compound, string, phrase, sentence epithets and reversed epithets. Here are the illustrations:

Simple epithets; a *brainless animal*, a *sensible stroke*.

Compound epithets stand very close to compound adjectives: *weak-minded ideas*, a *cast-iron opinion*, a *shamed-looking dog*, a *carefully thought out curses*, *fairy-like work*. The structural type of *string* epithets is like enumeration, i.e. a number of attributes are given in a string, usually they are three or more. These attributes describe the object from different points of view. Very often string epithets constitute gradation. Eg.: *Moving magically to fresh and strange and exciting places*; a *miscrable, long-nosed, dirty-looking scoundrel*.

Phrase (or sentence) epithets: a *life-and-death struggle*: Her mother ran up, and came into the bed-room with a *worried-end-of-the-world frown* on her face (E. O'Brien); *get-the-boat-along order*; a *good-old-yes-and-no type*, *all's-well-in-the-end adventures*. Such constructions serve to produce a humorous effect.

The structural type of the *reversed* epithet consists of two nouns connected by an "of phrase": a *claw of fear*, a *day of happiness*. These are called metaphorical epithets.

The essence (nature) of *transferred* epithets lies in the fact that it is associated with a noun other than to which it grammatically belongs: She put her *carefull foot* on the steps and paused (She was *carefull*, not her foot). Mr. Baker stirred with a *thoughtful spoon* (Mr. Baker was *thoughtful*, not his spoon).

From what have been said above it is quite clear that the stylistic function of epithets is to give subjective evaluation of things and notions. In most cases it is the writer's subjective attitude to what he describes.

Эпитет — икки лексик маъно, яъни асосий-мантиқий ва кўчма маъноларнинг ўзаро муносабатига асосланган стилистик усулдир. Эпитет — тасвирланаётган киши, нарса, ҳодиса ёки воқеликнинг ажратиб кўрсатилаётган бирор белгисига, хусусиятига, сифатига асосланган ифодалаш воситасидир, яъни улар

атрибутив сўзлар ёки сўз бирикмалари шаклида, тасвирланаётган киши, нарса, воқеликни ўзи қандай идрок этса, худди шундай жузъий тасвирлайди. Эпитет доним эмоционал маънога ёки эмоционал бўёққа эга бўлади:

*Қорли тоғлар орқасидин
Атлас сочин тараб қуёш,
Гоҳ мўралаб ўйнашар қуёш
Ханда сочар дулогидан*

(Ғайратий).

“Атлас соч” бирикмасида тасвирланаётган ҳодисаларни индивидуал сезишни, жузъий баҳолашни қарор топтиришининг унсури мавжуд. Одатда “соч сўзи қуйидаги атрибутив сўзлар билан боғланиб келади: *сийрак, қуюқ, тўзгиган, калта, ўрилган, жилвир, оқ, сариқ*.

Эпитет ва атрибутив бирикмалар орасидаги фарқи билиш учун қуйидаги сўз бирикмаларини таҳлил қиламиз: “*темир дарвоза* ва *темир црода*”. Биринчи ҳолатда “темир” сўзи мантиқий атрибутив тарзда “дарвоза” сўзини таърифлаб келаяпти. Иккинчи ҳолда “темир” эпитет вазифасини бажариб келаяпти. Худди шуларни қуйидаги бирикмаларда ҳам кўришимиз мумкин: *хом тарвуз, хом йигит, пўлат сим, пўлат қалъа*.

Ўзбек тилида бошқа тиллардаги каби эпитетлар аниқловчилар билан бирга келиб, қатъий бирикмалар ҳосил қилади. Бу бирикмалар аста-секин фразеологиялаша бориб, кейинчалик фразеологик бирикларга айланади. Масалан: *огир йигит, енгилтак жувон, огир юк, қора қузгун* кабилар.

Бу ибораларда эпитетнинг вазифаси бир оз ўзгаради. У илгаригидек ўзининг асосий стилистик вазифасини бажариб, муаллифнинг фикр қилинаётган нарсага баҳоли муносабатини акс эттиради. Аммо бу муносабатни ифодалаш учун муаллиф ўзи ижодий эпитетлар кашф қилмайди, балки тилдаги тайёр воситалардан фойдаланади.

Шундай қилиб, эпитетларни ҳам *тилдаги* ҳам *нутқдаги* эпитетларга ажратиш мумкин. Тилдаги эпитетларга мисоллар: *ширин уйқу, муқаддас замон, покизи ёшлик, олтин қуз* ва б.қ. Уларни донимий мустаҳкамланган эпитетлар деб ҳам аташади. Нутқдаги эпитетларга мисол қилиб қуйидагиларни келтириш мумкин: *Қанотли учқур хаёллар, асрий тоғлар, уйқусиз сойлар*.

Эпитетлар семантик мазмунига кўра боғланган (associated) ва боғланмаган (unassociated) эпитетларга бўлинади. Боғланган эпитетлар айнан шу нарсага хос хусусият ва фазилатларни

тавсифлайди. Масалан: *покиза ёшлик, ола чипор кўйлак, очилган гунча*. Боғланмаган эпитетларнинг атрибутив қисмлари нарса ёки ҳодисаларни таърифлаганда, уларга хос бўлмаган хусусиятларни тавсифлайди. Шу хилда янги (кутилмаган) сўз бирикмалари ҳосил бўлади, яъни булар ўзининг ёрқинлиги, ўткирлиги ва уюшганлиги билан китобхонни мафтун этади. Бундай эпитетларга қуйидагилар киради: *осмон ўлар уйлар, шифтоли гул кўйлак, сарғайган дунё, ичакузди латифалар* кабилар.

Тузилиш безаги жиҳатидан эпитетлар қуйидаги гуруҳларга бўлинади: оддий, қўшма, тизма, иборали. *Оддий* эпитет (simple epithet), одатда, сифатлар билан ифодаланади. Юқорида келтирилган ва қуйидагилар бунга мисол бўла олади: *буюк хасис, тенгсиз мумсик, қарсиллаган кулгу, меҳмондўст одам, софдил кишилар, қуранг кўйлак, бугдойранг юз, ола-була кўйлак, оч сариқ мато, янги костюмли бола*. *Қўшма* эпитет (compound epithet) қўшма сифатлар билан ифодаланади. *Тизма* эпитетларда (compound epithet) сифатлар от ёнида тизилиб берилгандай тасвирланаётган нарсани ҳар томонлама таърифлайди. *Иборали* эпитет (string epithet) айрим иборалардан ва баъзан аниқловчи вазифасида келаяётган тўлиқ гаплардан ташкил топади. Бундай эпитетлар жуда қисқа шаклда чуқур маъноларни акс эттиради. Одатда иборали эпитетлар инглиз тилида attitude, expression, look, order, note, glance отлар олдидан ишлатилади. Бу отлар шахснинг хулқатворини, унинг юзидаги ифодани тасвирлаш учун қўлланилади. *Кўчирилган* эпитетларда (transferred epithets) жонсиз нарса белгиси ёрдамида инсоннинг бирон бир ҳолати ифодаланади. Эпитетнинг асосий вазифаси тасвирланаётган воқеликка ўзининг бевосита муносабатини намойиш қилишдир. Баъзан эпитет образлилик тугдириш вазифасига эга бўлади.

Exercises

I. Questions for discussion:

1. What types of meanings are involved in the origin of epithets?
2. Does subjective evaluation (or perception) domain in the epithet? Bring the illustrations.
3. Show the difference between an epithet and a logical attribute.
4. What groups of epithets spring up due to semantic approach?
5. What are the widely used morphological categories of epithets?
6. What are the structural types of epithets?
7. Give the examples of reversed epithets.
8. Give the examples of transferred epithets.

II. Define the structural types of epithets. Reveal the SP of this SD. Speak about the convergence of SDs:

1. I closed my eyes, smelling the sun-shine-in-the-break fast-room smell. (K. M.) 2. The what she-getting-out-of-it attitude. 3. In the trustful I-know-you-will-do-it way. (M.) 4. You are on the-how do you say it? Get-rich-quick tack, eh, mon ami? (A. Ch.) 5. With a scythe-like motion the boat swings ... (A. H.) 6. A crowd of sleek, sea-like figures in black bathing-dresses surrounded him. (A. H.) 7. Mr. Scogan suddenly darted out of the house, crossed the terrace with clockwork rapidity. (A. H.) 8. Lester consented to listen, and Mr. Ross blinked his cat-like eyes and started ... (Th. D.) 9. On the upper side the spire reached almost to the edges of the parapet, which was wide below and narrow above, so that the whole tower had a top-heavy-spear-like appearance. (I. M.) 10. I'll-go-where-you-go-be-what-you-are-and-I'll-be-happy-philosophy-worked-out-splendidly attitude. (B. M.) 11. I took my obedient feet away from him and marched up the curved High Street to the Square. (W. G.). 12. Their heads clustered above the trunks in the green shade. 13. ... They were upon the whole, a well-matched, fairly balanced give-and-take couple (Ch. D.).

1. Бароқ қош, чарос кўзли йиғит (P.Ф.). 2. Мирза кирон бодринг, касир-қусир бодринг! (A.K.). 3. Бахтинга тасаддуқ, замину олам, Кўнгли оқ ва ўзи қора қош юртим! (Ш.). 4. Ёш ва тиниқ япроқлар. (A.K.). 5. Жин кўчалар (A.K.). 6. Кумуш тонг (P.Ф.). 7. Баҳаво, енгил, дилкаш шийпонларни кўриш биланоқ фарғоналик аскарнинг кўзларидан ихтирсиз равишда қайноқ ёш томчиланди. (O.) 8. Тонг ёришганда десадай тик, қуюқ, говлаб, чирмашиб кетган ўрмон этагилан чиқдик. (Ac.M.) 9. Унинг эғнида ҳаворанг оқ читти гуллик крeпдиншндан тикилган кўйлаги хипча баданига ёпишиб турарди. (O.) 10. Ойни кутган оқшомги кўкда бешик-бешик булут юрарди (З.). 11. (Азизбек) Бошлаб фуқорога салом берди, сўнгра синиқ ва ожиз қолган бир товуш билан халққа узр айтди. (A.K.)

* * *

Oxymoron is the use of an epithet (or an attributive phrase) that is contradictory to the noun it modifies. Eg.: Chopin's beautiful sorrow, a generous miser, busy idleness, a beautifully ugly face.

An oxymoron is used to give a figurative characterization of a notion to reveal its inner complicated nature. It may serve to denote a temporary feature of a notion.

Eg.: It was with an almost cruel joy. Suddenly she felt the need

to speak. The wordy silence troubled her; It was a relief to be on board and no longer alone together. (D. Garnett).

Of course an oxymoron always expresses the author's subjective attitude:

Come to me in the silence of the night,

Come in the speaking silence of a dream; (C. G. Rossetti)

The stylistic effect is based on the fact that the denotational meaning of the attribute is not entirely lost. If it had been lost the word combination would resemble those attributes with only emotional meaning such as: It's awfully nice of you, I'm terribly glad. Oxymoron as a rule has the following structural model: adjective + noun or adverb + adjective.

Оксиморон. Эпитет каби сўзларнинг асосий-манتيкий ва эмоционал маънолари ўзаро муносабатига кўра пайдо бўлади. Оксиморон деганда биринчидан, атрибутив бирликни тушунамиз. Бу бирликда аниқловчининг маъноси манتيкий мазмун жиҳатдан ёки аниқланмишнинг маъносини истисно қилиб келади. Бундай атрибутив бирликнинг аъзолари мажбуран бирикадилар ва уларда бирикишдан кўра бир-бирдан узоқлашмиш аъванаси устунлиги яққол кўзга ташланади. Масалан, аччиқ шакар, саратондаги момеқалдироқ.

Оксиморонлар бошқа стилистик усуллар каби нарсга, ҳодиса ва воқеликни ифодалашдаги бадий кўчим турларидан биридир. Улар таркибдаги қарама-қарши маъноли тушунчаларнинг янги бир кутилмаган маъно келтириб чиқариш хусусияти оксиморонда кучли образлилик касб этади. Оксиморон адабий услубларда кам қўлланилади, лекин бу оксимороннинг таъсир кучини суъсайтирмайди. Оксиморонда аниқловчининг асосий манتيкий маъноси эмоционал маъно томонидан бартараф этилади. Масалан, ишбилармон дангаса, аччиқ кулги, камбагал бой, ёш қариллик.

Ушбу сўз бирикмаларида ишлатилган биринчи сўз ўзининг асосий манتيкий маъносини йўқотган ва эмоционал маънода ишлатилган бўлиб, муаллифнинг тасвирланаётган нарсага субъектив муносабатини ифодаловчи воситага айланади. Буни келтирилган мисолларда яққол кўриш мумкин. Оксиморон сўз бирикмаларида сўзлар муаллифнинг нарсага ижобий ёки салбий муносабатини ифодалайди. "severe smartness" бирикмада "severe" сўзи эпитет таъсирида асосий маъносини йўқотади; "severe smartness" бирикмаси жиддий олифтахарчилик деган маънони англатади. Оксимороннинг асосий вазифаси — муаллифнинг тасвирланаётган ҳодисаларга шахсий муносабатини акс эттиришдир.

Exercises

I. Questions for discussion:

1. What is the linguistic character of oxymoron? 2. Speak about the stylistic functions of oxymoron.

II. Find out original and trite oxymorons among the following. State their stylistic function and linguistic nature:

1. 1. His face was dark with the violent pleasure of making this stupendous voice. (W. G.) 2. It's the light that makes her this so awfully beautiful and mysterious. (Th. D.). 3. But why does he speak so kindly, so awfully kindly. 4. She smiled aggressively: "I like the way you add that. Of course, your father was ashamed of us ..." (D. S.) 5. And — elegantly threadbare round about and dapper — the two walked side by side (J. G.). 6. She also had on the ear-rings which Mor had accepted for her from Tom Burke, although they didn't quite go with the severe smartness of the dress (I. M.). 7. What a glorious mess! (M. S.)

2. 1. the plainest beauty, 2. sweet pain, 3. gentle poverty, 4. bitter sweet, 5. pretty bad, 6. frightfully happy, 7. an honourable villain, 8. a damned saint, 9. the little great man, 10. splendid sins, 11. painfull pleasure.

3. аччиқ шакар, сўзсиз мурожаат (шиор, чақирини), саратондаги момақалдироқ.

Уйғон, эй малагим, тур ўрнингдан тур,
Оташин музларда исинайлик юр.
Ёнғинли дарёда қулоч отайлик,
Бу ердан кетайлик, фақат кетайлик.

(P.П.)

STYLISTIC DEVICES BASED ON THE INTERACTION OF LOGICAL AND NOMINAL MEANINGS

Antonomasia. This SD is based on the immediate interplay between logical and nominal meanings of a word which is realized in the text. The realization of only one meaning does not give an SD.

Here are some illustrations of antonomasia widely used in emotive prose and drama: *Mclash*, one who strikes violently (compare with the verb to lash). *Mr. Micphail* (compare with the verb to fail), *Mr. Pinchwife*, one who hurts his wife by pinching; *Mr. Sparkish*, a dandy, a man who pays too much care to his clothes and personal appearance (compare with the adjective sparkle). *Sir Fidget*, a person

who moves about restlessly, shows signs of impatience. The same refers to *McFission*, *Fritcle*.

Sometimes capital letters are the only marks of the use of antonomasia and the implication which such antonomasia carries in the text. Eg.: *Lord Nobody*, *Dr. Goodfeel*. Traditionally proper names are built according to certain morphological patterns: noun + suffixes: *-son*, *-er*, *-ard* etc. Eg.: *Jonson*, *Morrison*, *Chester*, *Herbert*, *Howard*, *Bernard*, etc. Alongside with antonomasia we single out *token* or *telltale* names. Eg.: *Miss Careless*, *Mr Desert*, *Sir Pattern*. In such names the leading characteristic feature of a person or some event is marked or mentioned.

Antonomasia stands close to epithets. This closeness is traced in nature, not in form. From the semantic point of view the author stresses the prominent features of a person and sticks these features to his name: *Miss Sharp*, *Mr Backbite*, *Miss Murdstone*, *Mr. Choakumchild* (one who can stop the breath of a child) etc. This is how A. Christie describes one of her characters: "*The Crackler* — one who passes false banknotes into circulation. Crackle, therefore he is called a crackler, nothing could be more simple".

Antonomasia is associated with other SDs. For example, it is often used together with epithets. Speaking about epithets we have underlined that it denotes certain (special) qualities of a person (p. 5). Many nicknames of historical or public characters are based on the use of such characterization. Eg: *The Iron Duke* (the first Duke of Wellington), *Old Hickory* (Andrew Jackson, the seventh President of the USA), *the Iron Lady* (M. Thatcher, the former Prime Minister of Great Britain) etc.

Another type of antonomasia is *metonymic antonomasia* which is based on the relation of contiguity. A product can be named after the inventor, manufacturer or after the place where it is produced: *Chanel*, *Nina Ricci* (french scent), *Bordeaux* (white or red wine from the Bordeaux region of France). The name of a painter, writer, sculptor can be used to denote his work: "*A Titian-haired girl*", the reference is made to the paintings of the world's greatest Italian painter Titian, women in his pictures are generally red-haired. *Wall street*, the chief financial center of the USA; *the White House*, the US President's residence and office; *the Pentagon*, the building where US Army head quarters are placed; *Downing Street*, street in London with official residences of the Prime Minister, the Government.

We distinguish metaphoric antonomasia which is usually considered to be a cliché. Eg.: What will *Mrs. Grundy* say, what is conventional; He is a regular *Sherlock Holmes*, may be said about an observant person; *Romeo and Juliet*, young people who love each other. The significance of antonomasia in belles-lettres style should

not be neglected because it helps to reveal the hidden meaning of the story of narration. For example, in W. Shakespeare's "Hamlet" at the end of the play the Prince of Norway, *Fortinbrass* appears on the stage. The meaning of his name is significant in interpreting Shakespeare's conception. It consists of two words: "fort" and "bras". The first word means "a building specially strengthened for military defence", the second word "bras" is a French word and denotes a "hand". The implication is that people need a strong and brave ruler (King) in this country.

**АСОСИЙ-МАНТИҚИЙ ВА НОМЛАНГАН (АТАМА)
МАЪНОЛАРИНИНГ МУНОСАБАТИГА АСОСЛАНГАН
СТИЛИСТИК ВОСИТАЛАР**

Автономасия бу атоқли отларнинг турдош отлар маъносида қўлланилганлигига ва аксинча, турдош отларнинг атоқли отлар маъносида қўлланилганлигига асосланган ҳодисадир. Масалан: Тўлқин, Эркин, Ойдин отларини олайлик. Булар турдош отлардан тузилган атоқли отлар. Бу сўзларнинг лугавий маъноларини кўриб чиқайлик. Тўлқин, биринчи, асосий лугавий маъноси: қаттиқ чайқалиб турган сув бетигаги пўртана, тўлқин. Кўчма маъноси эса ҳис-туйғу, ички кечинма, жўшқин ҳаракат ва жамиятдаги, ҳаётдаги кучли ҳаракат; Эркин сўан, биринчи асосий, лугавий маъноси: ҳар қандай тўсиқ, гов, монеликдан ҳоли бўлган; бемалол (эркин ҳаёт; кийик). Иккинчи маъноси: сиёсий, иқтисодий, ҳуқуқий мустақилликка эга бўлган, озод, ҳур. Ойдин сўзининг биринчи лугавий маъноси: ой чиқиб, ҳамма ёқ ой нури билан ёриган, ёруғ, ойдинли (ойдин кеча). Кўчма маъноси: аниқ, кўриниб, билиниб турган, равшан. Шунини айтиш керакки, автономасияда бир вақтнинг ўзида икки турдаги лексик маъно ифодаланади: асосий номланган (атама) ва кўчма матний маънолар: Ака-ука балиқчилар *Толмас* ва *Қўрқмас Қайтмасовлар* (радиодан).

Автономасия метонимиянинг бир тури бўлиб ҳисобланади, чунки шахснинг бирор белгисини ёки хусусиятини акс эттиради:

Тонналаб пахта териб
Турсуной бўлай дейман

(қўшиқ).

Ёки бирон бир тарихий воқеани эслатади: *Сабра ва Шатила, Хиросима, Хатин, Чернобл* ҳозирги адабий тилда "вайроналик" маъносига эга ва тилдаги автономасияга мисолдир. Бу сўзлар номланган (атама) маъноси ўрнига асосий-мантиқий маънога эга бўлган. Яна мисоллар: *Ёш ойбеклар, замонамиз фарҳодлари, дон кихотлар*. Шуниси муҳимки, энди бу сўзларнинг баъзилари

кичик ҳарф билан ёзилади. Умумий тушунчани ифодаловчи аввалдан мавжуд бўлган ва қўлланилиб келинган тилнинг бу хусусияти антономасияга хосдир. *Лақаб* қандай кучли эмоционал вазифани ўзида мужассамлантириши ҳаммага маълум. Баъзан эса у кишиларнинг шахсий номлари билан рақобатлашади. Бу турдаги антономасия (асосий-манتيқий маъноларнинг номланган (атама) маъно сифатида қўлланилиши) лақабга ўхшаб кетади, ва шунинг учун бадиий нутқ услубида катта таъсир кучига эга: Қовоқ Девона, Атала Махсум (бўшашган, лалайган, ланж одам ҳақида).

Антономасия эпитетга яқин туради, лекин бу яқинлик шаклда эмас, вазифасида сезилади, чунки антономасиянинг вазифаси кишига таъриф, баҳо бериш, унинг хулқидаги асосий хусусиятларни тавсифлашдир: *Эш Қийшиқ, Мулло Мирзо Саримсоқ* ва б.қ.

Антономасия метонимия билан бирга қўлланилади ва метонимиянинг бир тури бўлиб ҳисобланади: Wall Street (АҚШнинг асосий молия маркази), Downing Street (Лондонда инглиз бош вазирнинг қароргоҳи жойлашган кўча).

Қуйидаги антономасиялар ҳам шу туркумга киради: White House, Pentagon, Fleet Street.

Антономасия метафора билан ҳам бирга келади. Метфорик антономасияга мисоллар: *Шерлок Холмснинг* ўзгинаси — синчков киши ҳақида; *Лайли ва Мажнун, Фарҳод ва Ширин* — севишганлар ҳақида; *Жибжибон* — майда қадам ташлаб, ноз-карашма қилиб юрадиган нозик, хипча аёл: *Астрободга* кетди — сурғунга жўнатилади кабилар.

Exercises

I. Questions for discussion:

1. On what meanings of a word is antonomasia based? 2. Give the examples where the logical and nominal meanings are realized. 3. What do you know about token names? What is the function of token names? 4. Why is it possible to say that antonomasia stands close to epithets. 5. With what SDs is antonomasia associated? Give the illustrations. 6. How does antonomasia realize implication?

II. Comment upon the linguistic nature of the following cases of antonomasia. Define their stylistic nature:

1. Poirot thanked him, bade farewell to Miss Farquhar, and together we started out for Threadneedle Street and the head office of the London and Scottish Bank. (A. Ch.) 2. The girl was suddenly voluble and excited. "Forgive me", she said to the Lady-Tiger. "You must forgive me. I loved your husband, but now by this letter I

see he was no good. I never went after him, Signora". (M. S.) 3. "I'm not coming", said Hensman. "I bequeath to you the company of Sir Somebody Something-Something..." (I. M.)

1. Орадан уч-тўрт кун ўтди. Абдулла ҳеч ким кутмаган гапни тоғиб келди. — Янгиликдан хабаринг борми, Олқинди? — сўради у Омонтойдан, — ҳали жиблажибон бору, жа-а, амали каттами дейман-да? (Ж.А.) 2. "Мерседес" номли машина 1898 йили австриялик автоҳаваскор, Еллик автомобиль мусобақасида биринчи ўринни эгаллагач, 9 ёшлик Мерседес исмли қизига атаб қўйган. 3. Қанд фабрикаси ҳақида ёзилган юмористик ҳикояда қуйидаги антономасиллар ишлатилган: (муаллиф И.Зойиров) кондитер цех бошлиғи — Қиёмжон Палвонов, директор — Човқар Ойхўжаев, Қоровул — Тўхтабой ака, аввалги бошлиқ — Посангисв, ишчилар — Шакаржонова, Солмонов, Дўрсаев, шokolод цехининг бошлиғи — Қаймоқов.

III. Single out the direct dictionary and contextual meaning of the following proper names:

1. Mrs Snake, 2. Miss Careless, 3. Captain Boastall, 4. Showman, 5. Lady Deadlock, 6. Jungle, 7. Lusy Snow, 8. De Bray, 9. Sir Pattern, 10. Becky Sharp, 11. Lord Staine, 12. Mr. Desert, 13. Mr. Misgrave, 14. Mrs. Bear.

1. Тургун чавандоз. 2. Собир тегирмончи. 3. Ҳайдар соқов. 4. Эсон кўкнори, 5. Ориф саркор. 6. Ҳамдам хумдончи. 7. Абжар сарик. 8. Бўқоқ. 10. Тошболта. 11. Мулло Берди. 12. Ўлмас.

STYLISTIC DEVICES OF DESCRIPTIVE CHARACTER

Sometimes for a special reason one of the features of the thing is made the most essential, describes some detail and intensifies it. Such SDs as simile, periphrasis, euphemism and hyperbole are included into this group.

Simile reveals the most essential features of an object (or person) and draws a comparison between two different things.

Such formal elements as: *like, as, such as, as if, seem* etc. introduce similes and comparison. We must not confuse ordinary comparison and simile as an SD. Comparison implies estimation of two objects which belong to one class of objects. Its purpose is to show the features which bring these objects together: *If he is like his mother he must be a good-looking boy*, two human beings are compared.

The nature of simile is to compare two (or several) objects which belong to different class of things. Simile finds one or several features

which are common to the objects compared: The sun was as red as ripe new blood (J. Steinbeck).

Different features may be compared in simile: the state, actions, manners. Eg.: My heart is like a singing bird; I crawled like a mole onto my bed; The body was tensed as a strong leaf spring. A simile usually consists of these components:

1) what is compared (the subject of a simile), 2) with what the comparison is made (the object of the simile), 3) the basis of the comparison:

She's, happy as a lark out there. (J. Updike)
subject basis object

If we compare a simile with a metaphor we can see that a metaphor is also based on the similarity of two ideas, but in simile both ideas are denoted by words used in their direct meaning: Della's beautiful hair fell about her ripping and shining like a cascade of brown water ... (O. Henry). In a metaphor an idea is expressed by a word used in a figurative meaning: Down rippled the brown cascade of her hair. (Down fell in ripples her hair). In the first sentence the word "cascade" has retained its direct meaning (waterfall) in the second example it is used in a figurative meaning as a metaphor (wave-like fall of the hair).

Similes enrich English phraseology: like a squirell in a cage; as clear as crystal; to sleep like a log; like a streak in lightning, busy as a bee, blind as a bat. These phraseological units are trite similes and have become clichés.

The stylistic function of simile may be different: 1) imaginative characterization of a phenomenon.

2) to produce a humorous effect by its unexpectedness: A nice old man, hairless as a boiled onion.

НАРСА ВА ҲОДИСАЛАРНИНГ АЙРИМ ХУСУСИЯТЛАРИНИ ТАЪРИФЛАШГА АСОСЛАНГАН УСЛУБИЙ ВОСИТАЛАР

Ўхшатиш. Ушбу стилистик усулнинг моҳияти унинг номидан келиб чиқади. Ҳодиса ёки воқеликнинг ҳар хил бўлагига тегишли икки тушунча бир-бири билан бирон бир хусусиятига кўра таққосланади. Бундай ўхшатишлар *-дай* (гулдай), *-дек* (тоғдек), *-ларча* (болаларча) каби ўхшатиш маъносини ифодаловчи махсус воситалар орқали юзага келади. Баъзан бу воситаларни ўхшатиш шакллари деб ҳам аташади. Бундан ташқари лексик воситалар ҳам қўлланилади. Булар ўрнида (каби, ўхшаш, мисоли, худди, сингари) кўмакчилар, боғловчилар (гўё, гўёки), равиш (айнан) кўпроқ қўлланади.

Бахтли онлар умр тўйида *юлдузлар каби чақнайди*, улар юракка тотли ҳасрат ва юпатиш бағишлаб имлайди. (Ойбек.)

Ўшатишнинг асосий белгиси — икки нарсанинг бошқа хусусиятлари мос келмаса ҳам, улардаги бирон-бир белгиларнинг бир-бирига ўхшаши ёки мос келишининг шартлигидир. Масалан: Мен сени олганимда, офтобда қуриган *туршакдек* буришган, қоп-қора эдинг. Энди тўлишиб, *тухумдек* силлиқ тортиб кетдинг..., — деди Жамолиддин Нурига (С.Ю.). Бу мисолда “туршак” сўзи қуритилган ўрик” деган маънони англатади; “қуритилган” сўзи эса “сўлиган”, “қовжираган” деган маънони билдиради. Демак, бу ўшатишда хотин билан туршак ўртасидаги ташқи кўринишнинг ўхшашлиги асос қилиб олинган. Ўшатишнинг белгиси сифатида нарсанинг бир хусусияти ёки шунингдек ҳаракат ҳам бўлиши мумкин.

Қуйидаги гаплардаги *туздек*, *каптарлардек*, *змонлар карвонларидек*, *ойдек* сўзлари ҳам ўшатиш учун мисолдир: У қуёш нурида чўгдек ловиллаб турарди. (С.А). Юраккинам туздек ачишиб кетди (Я.С.). Бошимдан каптарлардек учди минг-минглаб хаёл (О.М.). Замонлар карвонидек оқиб ётипти Аму (О.М.). Ойдек ярқиратиб урардим кетмон (О.Х.).

Бир гуруҳга тааллуқли бўлган икки нарсани қиёслаётгандаги ўшатишни фарқлаб олмоқ керак. Бундай ҳолда улар ўртасидаги ўхшашлик (comparison) даражаси ёки фарқ шаклланади. Масалан, Эшик очилиб, шоп мўйлов, гўштдор юздан заҳар томчиллаган Мочалов билан бирга, *унинг каби* поғони, яроғ-аслаҳали икки тўра зинада қаққайди (Ойбек). “... the world seems so lonesome, and we get frightened, like children in a silent house”. (J.K.J.) Охирги гапта ёши катта одамлар ёш болалар билан қиёсланади.

Аммо бирор нарсани таърифлаганда, унинг хусусиятини намоён қилганда ва ушбу хусусиятни бутунлай бошқа, унга яқин бўлмаган нарса ёки ҳодиса билан қиёслаганда ушбу икки яқин бўлмаган нарса орасида қандайдир умумий ўхшашлик рўёбга чиқиши мумкин. Бу уларни қиёслашга имкон беради: *Шамол* одамнинг юзини *пичоқдай* кесар эди. *Берилган* мисолда икки тушунча қиёсланмоқда “шамол” ва “пичоқ”. Булар бир хил гуруҳга мансуб бўлмаган, бир-бирига умуман яқин бўлмаган тушунчалардир. *Лекин бу тушунчаларни умумий ўхшашлик — ўткирлик, кескинлик бирлаштирмоқда, Албатта, бундай ўшатишларда истиора мавжуд (кесар эди).* Ўшатиш ўз ўрнида яхши қўллашилганлиги туфайли шамолнинг кучи ёрқин ифода этилган.

Ўшатиш стилистик усул сифатида бир-бирдан жуда узоқ турувчи, бир-бирига бегона нарсаларни яқинлаштиради. Бу эса нарсаларда биринчи қарашда сезиларли бўлмаган сифат ва

хусусиятларни очишга ёрдам беради, қиёсланаётган нарсани янгича қарашга олиб келади. Масалан: *Кун мисдай* қизиб кетган, фақат адир ва сойлардан келган шабада куннинг тафтини кесиб, одамларга ором бериб турмоқда. (Ҳ.Н.) Бу мисолда ёзнинг иссиқ кунни қизиб ётган қизғиш рангли металлга ўхшатишган.

Ўхшатишнинг *ёйиқ ўхшатиш* деган кўриниши ҳам мавжуд. Бундай кўринишда бирор нарса, ҳолат ёки ҳаракатни тасвирлаш мақсадида бир неча ўхшатишлар қўлланилади. Масалан: ... боши *ошланган теридай силлиқ*, қошлари *куя тушган пўстақдек сийрак* цех бошлиғи (И.З.).

Ўхшатиш устида сўз борар экан, шуни таъкидлаш лозимки, ўхшатиш, истиора ва шу каби стилистик усуллар қатори икки катта гуруҳга бўлинади. *Тилдаги* ўхшатиш, яъни лугатларла қайд этилган ўхшатишлар ва *нутқдаги* ўхшатишлар, яъни ўзгача, ажойиб хусусиятини йўқотмаган ўхшатишларлир. Тилдаги ўхшатишларга кўпинча инсондаги бирор хусусият ёки ҳаракат, маълум бир ҳайвондаги худди шундай белгилар қиёсланишини мисол қилиш мумкин. Булардан кўплари фразеологик бирликка айланиб кетган: *қўйдаи ювош*, *ит олган тўлкидай*, *қутурган бўридай*, *сувга тушган мушукдай* ва кўпи эскирган ўхшатишлардир. Шуни қайд этмоқ керакки, бундай ўхшатишлар миллатлараро хусусиятга эга бўлиб, бир қанча тилларда мавжуд. Масалан, ўзбек тилида: *муздаи совуқ*, *болдай ширин*, *тўлкидай айёр*, *қора қарғидай* ва б.қ. Инглиз тилида ҳам: *as cold as ice*, *as sweet as honey*, *as sly as a fox*, *black as a crow*. Ўхшатиш истиора сингари воқеликдаги нарса ва ҳодисаларни таърифлашда кучли восита ҳисобланади ва муаллиф дунёқарашини очиб беришга ёрдам беради. Истиора билан ўхшатиш орасида асосий фарқ мавжуд. Истиорада асосан матний ва ҳосила маънолар қўлланилади, ўхшатишда эса сўзлар ўзларининг асосий, тўғри маъноларида қўлланилади.

Қуйидаги мисолларни кўриб чиқамиз: 1) Арбоб қўйнинг майиб бўлганини кўриб *қайнар қозондек* тошди (С.А.) 2) Шамол кучайган сари, *денгиз чайқалар*, *қайнар*, *кўпирар* (С.А.).

Биринчи гапта “қайнар қозон” бирикмаси ўзининг асосий лугавий маъносида ишлатилган. Лекин иккинчи гапта “денгиз ... қайнар” бирикмасида “қайнар” сўзи кўчма маънода ишлатилган: “тўлқинланмоқ, мавж урмоқ; пишқирмоқ, кўпириб тошмоқ”.

Ўхшатиш кўрсатилиб ўтилган вазифаларидан ташқари яна қуйидаги вазифаларни ҳам ўташи мумкин. Масалан, баъзан бир тушунча, нарса, сиймо ва кўринишни тасодифан солиштириш натижасида кулгили таъсурот ҳосил қилади. Ўхшатиш шу билан бирга образли характеристика бериш вазифасини ҳам бажаради (юқорида келтирилган мисолларга қаранг).

Exercises

I. Questions for discussion:

1. What is the essence of simile as an SD? 2. Give the difference between a comparison and simile. 3. How is simile and metaphor distinguished? Give the illustrations. 4. Give the examples of phraseological units based on simile. 5. What are the stylistic functions of simile?

II. State the difference between the simile and comparison. Find out the cases of genuine similes. State the SP of these similes:

1. The balloon man walked among the crowd, and above his head, like a huge, inverted bunch of many-coloured grapes, the balloons strained upwards. (A. H.) 2. ... this joy is deep as the sea. (J. K. J.) 3. She turned towards him a face, round, red, and honest as the setting sun. (A. H.) 4. ... and I sent up such a yell across the water that made the night seem to shake in its bed. (J. K. J.) 5. She looked, Mor thought, like some small and brilliantly plumaged bird. (I. M.) 6. "Glad to hear what?" asked Jenny, emerging suddenly from her private interior world like a cuckoo from a clock. (A. H.) 7. Her fondest memories were of the days when he first courted her in Cleveland — the days when he had carried her off, as the cave man seized his mate — by force (Th. D.) 8. She hit on the commonplace like a hammer driving a nail into the wall. She plunged into the obvious like a clown in a circus jumping through a hoop. (S. M.) 9. In the dressing-room of a small house near New Gardens Mrs. Philip Raider was gazing at a piece of pinkish paper in her hand, as if it had been one of these spiders which she hated. (J. G.) 10. The escalator carried her away just as a mountain river carries a flower to the sea. (I. M.) 11. She is as strong as a track ox. (M. S.) 12. She spoke like the jab of a needle, and watched to see if her words had gone in. (M. S.) 13. ... Golly Mackintosh, an heiress of twenty two from the Philippine Islands who had a head of young, grey tinted hair, and who responded to the world as charmingly and heartlessly as a flower. (M. S.) 14. The range of emotions was as grand as Grand Opera, but no subtler. (W. S.) 15. Frederick was slightly drunk and was now drinking a whisky and soda. He said: She thinks I'm her letter-box, a solid bright red pillar-box to post her letters in. That's what she wants a husband for". (M. S.)

2. 1. Чанги тўқилиб, бармоқларим олтин суви югуртирилгандек сарғайди. (У.У.) 2. Энди тойчам жуда ҳам гижинглаб, худди тўраларникидек бўлиб кетди. (А.Қ.) 3. ... отига бирдан шартиллатиб қамчи берди ва қушдек учиб кетди. (А.Қ.) 4. Икки тегирмон тоши орасидан янчилган кишидек мажруҳ эдим. (А.Қ.)

5. Ёнимдан худди қўғирчоқнинг боласидек русча кийим кийиб ясанган ... бир қиз бола пишиллаб ўтиб кетди. (А.Қ.) 6. У рус тилини сувдек биларди. (А.Қ.) 7. Тирсагидан пастигача шимарилган билаги ва юзларига тикандек совуқ уриларди-ю, бутун вужуди бамисоло олов бўлиб ёнарди. (Р.Ф.) 8. ... ҳар палласининг учи найзадек тегаётган чаноқ катаги ўжарлик қилиб, қисиб олган бир-икки чигит пахтани қўйиб юбормасди. (Р.Ф.) 9. Барибир, уни юпатган ширин хаёл узоққа чўзилмади, тушдай ўтиб кетди. (Р.Ф.) 10. Тўсатдан жамолини кўрсатган ой эса худди шифтга илиб қўйилган сопол товоқдай ҳавода муаллақ туриб қолди-да, кейин аста оқара бошлади. (Ж.А.) 11. Янги чиққан ой ёйилиб кетган ўроқдай ингичка бўлгани учун йўлни ёритмасди. (А.М.)

Periphrasis is the nomination of an object or action through exhibiting certain features of this object or action. Such periphrasis is based on one of the original features of the object: *The sun was beginning to yawn and edge towards his bed*, behind the far mountains (S. Maugham), *the sun was setting*. She wondered a little to and fro, perhaps clumsily, but still with marked success, maintaining her balance *on those two tiny supports* (A. Bennett), standing on her little feet.

Periphrasis are divided into two groups: logical and figurative. In the first group of periphrasis the logical notion prevails while in the second group — the figurative notion is leading and periphrasis is based on some image. The logical periphrasis constitutes the essence of traditional dictionary periphrasis: *to turn over a new leaf* (make a new, a better start), *one's better half* (one's wife), *to tie the knot* (to marry); *the House of God* (the church or chapel); *to enter the House* (to become an MP) etc. All these word combinations are synonyms by nature and have become phraseological units. Many of such word combinations are used in the language of mass media. Some of them are spread in the language of official style because they have become clichés: Many of them are based on the use of euphemisms (see page 74).

Figurative periphrasis is often based on the use of a metaphor or metonymy: *Five weeks of perfect liberty ... would have prepared her for the day of bells* (E. Meredith) (for the day of wedding). He jumped to his feet, rattled his throat, planted firmness on his brows and mouth ... that his blood might be lively at *the throne of understanding* (E. Meredith) (his brains). Everybody would, smile when such expressions are used in everyday speech: "A period of unfavourable weather set in" instead of "It rained every day", "He showed satisfaction as he took possession of *his well-earned reward*" instead of "He grinned as he pocketed the coin". One of the stylistic

functions of periphrasis is to produce a satirical or humorous effect, sarcastic description: "Come on", said Miss Handforth, "has the cat got your tongue?" (I. Murdoch) (Can you speak?); to be snatched up to the skies (to die). It may create elevated style. Eg.: — And what do you do all day? — I *imbibe nourishment* in my room, replied the Baron. (K. Mansfield).

In some cases periphrasis is regarded as a demerit and should have no place in good precise writing. It is generally called *circumlocution*.

Перифраз. Бу мавжуд сўзга нисбатан синонимик ибора тарзида муносабатда бўлган нарса ёки ҳодисани ўз номи билан эмас, балки унинг асосий белги ва хусусиятларига қараб янгича таърифловчи стилистик усуллардан биридир. Перифразалар асл нусха ва анъанавий кўринишларга бўлинади. Мазкур матндан ташқарида келса ҳам, бизга тушунарли бўлган перифразалар — анъанавийдир. Масалан, жамият тарихида янги *босқич*, *тарих чархналаг*, *магзини чақмоқ*; *бахти чопди*, *хаёл боғи*; *чакаги очик*; *иш хуржун*, *сим қоқмоқ*.

Перифраз — бу нутқнинг махсус шакли бўлиб, қандайдир бир муносабат тасвирини ибора тарзида, яъни мавжуд бошқа бир усул тарзида ифодалашдир. Перифразада эркин сўз бирикмаси ёки бутун бир гап мавжуд нарса ёки ҳодиса номини олиши мумкин. Масалан, Бироқ қизи тушмагурнинг хусними, ширин сўзларими, ҳар қалай Ғиёсиддиннинг *тил-жағини боғлаб*, *қулогини кар*, *кўзини кўр қилиб қўйган эди* (С.А.).

Бу перифразалар тегишли сўзларнинг синонимин ҳисобланади: "тил-жағини боғлаб" гапира олмайдиган, "қулогини кар" ҳеч нарсани эшита олмайдиган, "кўзини кўр" ҳеч нарса кўрмайдиган. Баъзилари тилнинг луғат таркибига фразеологик бирлик тарзида киради. Перифразаларнинг маъноси одатда кенг матнларда очилади. Баъзи перифразаларни тушуниб етиш учун адабий фактлар, илоҳий образлар, тарихий воқеа ва халқ қаҳрамонлари ҳақида маълумотга эга бўлмоқ керак.

Анъанавий перифразалар нарса ёки ҳодисага хос бўлган қандайдир хусусиятга асосланган бўлади. Масалан: *Онасининг чизган чизигидан чиқмайди*. *Чўпон тағини ушлаганимга қирқ йил бўлди* (рўзномадан); унинг *огзи қулогид*; *қош қорайиб*, қоронғи тушган.

Қуйидаги мисолда куз кириб келаётганини, дарахтларнинг япроқлари тушиб, қишга тайёргарлик кетаётганлигини ёрқин перифраза ёрдамида кўриш мумкин:

"Ёз бўйи елпинган елпигичини,
Ёрга тўшаб солди қишга кўрпача"

(Г.Ж.).

Бу ерда қўлланилган истиоралар (*еллигич, кўрпача*) баён этилган фикрда образлилик яратган. Яна бир мисол:

"*Оллоқ мўйловини бураб келар қиш*" (Г.Ж.).

Ушбу перифраза қишнинг қаттиқ, бўронли кунлари яқинлашаётганини англатмоқда.

Exercises

I. Questions for discussion:

1. Give the definition of periphrasis. 2. What is the difference between a traditional and figurative periphrasis? 3. Bring the examples of periphrasis based on the use of metaphor or metonymy. 4. What is the difference between periphrasis and metaphor (metonymy)? 5. Speak about the stylistic functions of periphrasis. 6. What is circumlocution?

II. State the linguistic nature of the following periphrasis. Find out the convergence of SDs. Speak about the SF of these periphrases:

1. 1. When they reached Chicago Mrs. Gerald went her way, and Jennie and Lester took up the customary thread of their existence (Th.D.). 2. Mr. Mor's half is still to come. (I. M.) 3. I've got a pile of money in the bank, and there's nothing to spend it on this God-forsaken backwater. (I. M.) 4. Bygones are bygones. I'm perfectly willing to talk with you from time to time. That's all you want. This other thing is simply a sop with which to plaster an old wound. (Th. D.) 5. Ah, but in spite of la mer maudite (the accursed sea), the heat abominable, and the annoyances of the sand, the little grey cells still functioned! (A. Ch.) 6. I disdained to argue, and entranced my curiosity behind a rampart of pretended indifference. (A. Ch.)

2. 1. Нарн тур — бери тур қилиб, беш-олти киши отга босриқ бўлганни ўртадан олиб чиқдилар. (А.Қ.) 2. Сарой назмларида толган Аму ҳам бу он боғларга кетди ўйнаб қуёш чилдирмасида (О.М.) 3. 1917 йил февраль сўнгидан ўзгариш бошланиб, оқ подшомиз тахтидан тобутга олинадур. (А.Қ.) 4. Чол ҳозир боши берк кўча ичида ... (А.К.) 5. Эй боши бўш доналар, эй қовоқ кийган диндошлар... 6. Уялма, Абжал, бу вақтда тириклик тошдан қаттиқ, бола-чақанинг ташвиши кишини қайси куйларга солмайди. (А.Қ.) 7. ... буларни ҳам сўзлаб ўлтиришга хожат йўқ, ҳақиқат майдонда. (А.Қ.) 8. Гагарин ер юзидан оёқ узиб кетганда, Афсонавий буш фазонинг меҳварига етганда, Ўзинг эдинг йўлларида машъал бўлиб ёнган нур, Ўзинг эдинг мардларига айгиб турган ташаккур! (Ш.) 9. Мана, ўғлим лаби устида қалдирғочнинг майин қаноти. (З.) 10. Манрифатхона номи айтилиши билан суҳбатта яна жон кирди. (А.Қ.) 11. Қуёшнинг тагида

терлаган Танларни кўйлақлар ўпади. (Ҳ.О.) 12. Булут чодирини йиртиб мўралаб, чиқса қуёш, кўкка бўламан мафтун. (З.) 13. Учаласи уч ёққа тортиб турса, колхоз хароб бўлади. Комилжонга оғир. Уларнинг бошини қовуштириб қўйиш керак. (И.) 14. Сен ухлайсан, январь аёзи Ишга солди моҳир қўлини, Сени қутлаб кенг деразанга Чизиб кетди нафис гулини. (З.)

Euphemism is a periphrasis which is used to rename an unpleasant word or expression. Eg. death: *the journey's end, sleep; to die; to cross the bar; to join the majority, to hop off the twig* etc. Usually euphemisms are defined as words or phrases which produce some mild effect. Instead of saying "*to lie*" people usually use such expressions as: *to tell stories, to possess a vivid imagination* (15, 170).

Euphemisms do not live for a long time. We trace periodic changes in terminology: *the mad house; lunatic asylum, mental hospital; idiots, feeble-minded, low-medium, highgrade, mental defectives, patients of severally subnormal personality; insane; persons of unsound mind, mentally ill patients*. These changes in the system of nomination are the signposts of progress in the development of the language (15).

We distinguish the following groups of euphemisms: *religious, moral, medical, political* etc. The political euphemisms always delude public opinion, distort the political events. Instead of saying "*a liar*" in the political sphere we usually come across such expressions as: *terminological inexactitudes; capitalists* are called "*free enterprises; unemployment* is called "*building up of labour reserves*", "*dismissal of (discharge) of workers*", "*reorganization of the enterprise*".

One and the same word may be periphrased by different euphemisms in different speech situations. For example, the word "*liar*" in *private conversation* may have the following euphemisms: *untruther, story-teller, fabulish; in press: reckless disregarder for truth, dissimulator, misleader, falsier, fabricator* etc.

In emotive prose euphemisms are usually expressed by metonymy, metaphors or periphrases. One of the stylistic functions of euphemisms — is to produce a humorous effect or to distort the truth, to make the statement milder. Eg.: *intoxication — drunkenness, perspiration — sweat* etc.

Эвфемизмлар — тилда аллақачон номланган тушунчаларни қайта аташ учун яратилади ва қўпол, ёқимсиз сўзлар ўрнида ишлатилалади. Масалан: "аҳмоқ" ўрнида "ақли қисқа", "кар" ўрнида "қулоғи оғир", "ўғри" ўрнида "қўли эгри" ўлмоқ ўрнида оламдан ўтмоқ, қурбон бўлмоқ, жон бермоқ ва б.қ.

Эвфемизмлар аввал шу тушунчаларни ифодалаган сўзларнинг синонимлари ҳисобланади ва перифразаларнинг бир туридир.

Масалан, "юк ташувчи" ўрнига "оператор" сўзи (айниқса савдо соҳасида), "сотувчи ўрнига" "консултант" сўзи ишлатилади.

Эвфемизмларнинг барча турларини қуйидагича бўлиш мумкин: 1) диний; 2) ахлоқий; 3) тиббиётга оид; 4) сиёсий ва б.қ. *Сиёсий* эвфемизмларга тўхталиб ўтамиз. Буларнинг асосий вазифаси жамоатчилик фикрини чалғитиш, нохуш сиёсий ҳақиқатдан қочиш ва сиёсий шахсларнинг исмларини ўз номи билан атамасликка қаратилгандир: "Ижтимоий-фойдали меҳнат соҳасида банд бўлмаган кишилар" оддий қилиб айтганда "ишсизлар"; "забастовка" сўзи ўрнида "ишлаб чиқариш жараёнининг узилиб, тўхтаб қолиши"; "қамамоқ" ўрнида "ушлаб олмақ"; "ёлловчи, ижарига, кирага олувчи ва ёлланган ишчи" ўрнида "социал шерик (партнёр) лар". Қишлоқ хужалик соҳасида ҳозирги вақтда ўзбек тилида қуйидаги эвфемизмлар пайдо бўлди: дала маликаси (маккажўхори), зангори кема (терим машинаси), нўлат оти суворийлари (тракторчи), дала қаҳримони (дала ишчиси) (6, 108).

Шуни айтиш керакки, эвфемизмлар тилда узоқ вақт сақланмайди, улар ҳар хил ўзгаришларга учраши мумкин. Қуйидаги касаллик номларида ҳам эвфемизмлар ишлатилган: "қизамиқ" ўрнида "гул, оймома, ҳаймома". "Чаён" ўрнида, "оти йўқ, венюм, беш бугин". "Эсон-омон қутулмоқ", тугмоқ; "эгисига топширмоқ", эрга бермоқ. Шу эвфемизмлар матндан ташқари ҳам тушунарли.

Эвфемизмлар тилда ва нутқда мавжуд. Тилда азалдан ўрнашиб қолган эвфемизмларга, "томогини мойлади" (пора берди), "кесилб кетди" (қамалди), "олиб кетди" (ўғирлади) кабилар кирди. Нутқдаги эвфемистик перифразалар матний хусусиятта эга.

Exercises

I. Questions for discussion:

1. Give the definition of a euphemism. 2. How do euphemisms depend on social, political and economic changes taking place in our society? 3. What groups of euphemisms do we distinguish? 4. What is the function of political euphemisms? 5. Give the examples of the use of one and the same euphemism depending on different situations.

II. Pay attention to the use of the following euphemisms:

1. 1. His daughter's mental unadequateness greatly increased his fear. (J. S.) 2. They would not know for some years that he was subnormal, his brain development arrested by his adenoidal condition (J. S.). 3. Millions of peasants are robbed of their farms and sent trudging along the roads with no more than they can carry (Transfer of population or rectification of frontiers). 4. People are imprisoned

for years without trial, shot in the back of the neck or sent to die of scurvy in lumber camps (Elimination of unreliable elements). 5. Defenceless villages are bombarded from the air, the inhabitants are driven into the countryside, the huts set on fire (Pacification).

2. 1. the dence, old Nick, the dickens (instead of devil). 2. Heaven, Jove, Lord, goodness (God). 3. to go west, to expire, to pass away (to die). 4. undernourishment (starvation). 5. loss fortunate elements (poor people). 6. blue word, cuss word, cussing, naughty words, take the Lord's name in vain, turn the air blue, call names (curse).

1. Кундузи яқин орадаги махсус магазинлардан сумкалаб "оби зам-зам" дан олиб келишади-да, хонадонларида "тунги магазинлар" очиншади (рўзномадан). 2. Сизни ёмонотлиқ қилиб шундай бобиллаб беришадики, гапирганингизга пушаймон бўласиз (рўзномадан). 3. Дардга чалиниб кимларга хор-зор бўлиб ўлиб кетди. Уни ўз қўлим билан тупроққа қўя олмадим. (К.Н.). 4. Хуллас, "учар" лардан икки-уч барабар қимматига сотиб олиб деворларни қўндирдик (рўзномадан). 5. Маннон каттакон бархан салқинида ёнбошлаб ётар, "яримта" ни бўшатай деб қолган эди. (Ж.А.) 6. ... оғир жароҳатдан ўзига келмай, касалхонада қаётдан кўз юмади (рўзномадан).

Hyperbole as an SD must be distinguished from exaggeration, as every exaggeration cannot be regarded as an SD. For example, the following expressions: *Haven't seen you for ages; I'm dying to see it; Immensely obliged* are common colloquial phrases used in everyday speech. Usually individual hyperboles constitute an SD: *I ought to be shot* for not recognizing it. My mother was shocked to the *morrow of her bones* by the thought. (Ch. Snow).

A hyperbole is employed for direct quantitative exaggeration: Do you think we have anything to say one another?", — she asked quickly — "*Miles*" (S. Maugham). I don't know any of my relations, are they many? — *Tons* (J. Galsworthy).

Hyperbole may be expressed in a periphrastic descriptive way: What I suffer in that way *no tongue can tell* (J. K. Jerome). "No tongue can tell" means "it is very difficult to express by means of the language". In this case hyperbole is based on metonymy (tongue). Hyperbole may be used in combination with other SD, hyperbolic similes: His mind began to move *like lightning*. She was *as graceful as a meridian of longitude* (S. Leacock); hyperbolic metaphors: Gradually he was becoming acclimatized to the strange town, *primitive and isolated entombed by the mountains* (A. Cronin). Hyperbole may be found in repetition: I'd have been out there *days ago — days ago* (S. Leacock).

Муболага бўрттириш бадний усули бўлиб, амалга ошмишкониётлари нуқтаи назаридан у шубҳали, умийдиган ҳолда намоён бўлади. Сўзловчининг ҳаяжонланган ҳолатини ифодалаган муболага бўрттириш билан адаштирамаслик керак. Масалан: *Сўз турибди; осмонга устун бўлармидинг; осмондан келмиш, дунё нарса олдиқ.* Бу иборалар стилистик усул эмас, балки оддий бўрттиришдир. Нутқдаги ёзувчиларнинг асарларида муболагалар инсон учун зарур бўлган нарсаларни ифодалайдиган тушунчаларнинг қўлланилишига асосланган. Масалан: *Тойчоққинам, колхоз осонгина тузилмаган, қон тўкканмиз* (Р.Ф.). Бу гапда муболаганинг таъсири анча. Қурилишга эмас, жаннатга кетаяпсан, *Жўра! Мана, тоғ десанг — тоғ, баландлиги уч минг олтмиш саккиз метр, дарё десанг — ботқоқ ... бу дейман, йўлбарсми, тўнғизми, бундоқ белланиса — арзийдиган бирор маҳлуқ йўқ экан-да?* (А.М.). Ўзбек тилида ёрқин бўёқли муболагалар мавжуд:

Осмондами, ердами, қайда? Қайда экан менинг насибам,
 Кўрарманми учсам ё ойга? Топарманми дунё айлапсам,
 Денгиздами ёки дарёда? Қайда экан менинг насибам.

(Н.Н.)

Шоир ўз шеърини қарама-қаршиликка асосланган ҳолда кўрган, бу қарама-қаршиликларнинг сўнгги нуқталари муболагалар — *осмон, ер, дарё, ой, бутун дунё, одам, кoinот* каби сўзлардир. Кўзда тутилган поэтик бўрттириш, стилистик усул муболагани кашф этди. Муболага бошқа стилистик усуллар билан конвергенция ҳолатида бўлади. Бу мисолда риторик сўроқ гап, антитеза, антономасия ва бошқалар ишлатилган. Буларнинг ҳаммаси қофия ва хижо ёрдами билан мустаҳкамланади.

“Ўзбек тили стилистикаси” китобида муболага масаласига тўхталиб, муаллифлар бундай деб ёзди: “Муболага асосан кўчма маънога асосланган бўлиб, бу усулдан фойдаланаётганда у ҳақиқатга қай даражада мос келишига аҳамият бериш керак. Акс ҳолда, муболага бадний бўёқ бериш ўрнига ўқувчида ишончсизлик уйғотиши мумкин” (44) Шу фикрни қуйидаги мисолда таҳлил қиламиз:

*Миллион зғатларга сочиб ризқ-рўзин,
 Миллиард чанокларда кўрди бахтини.
 Ҳар гўза мулкига бахш этиб ўзин,
 Пахта билан кўрди ўзбек тахтини.
 Шу пахта тахтада туриб миллатим,
 Дунё китобида ёзмоқда отин*

(Б.Б.).

Биринчи икки сатрда шоир кўплаб гектарларни ва шу гектарларда етиштирилган пахта чаноқларини “миллион”, “миллиард” рақамлари билан берган. Аммо буни муболага деб бўлмаса керак, чунки ҳар йили Ўзбекистонда миллионлаб гектарларда миллиардлаб пахта чаноқлари етиштирилади. Сўнгги мисрадаги “дунё китоби” эса автор томонидан маълум мақсадда бўрттириб берилган сўз бирикмаси — муболагадир. Муболага тасвирланаётган ҳодисага муносабатни ранглироқ, ёрқинроқ ва бўрттириб, эмоционал тарзда ифодалашнинг шаклидир. Масалан, Мендек дангалчига ҳам шунақа тўхмаг қиласизларми, ошналар? *Менман деган ҳўкизнинг шоҳини синдиришга ҳам кучим етади-я* (М.Т.).

Exercises

I. Questions for discussion:

1. Give the definition of hyperbole as an SD. 2. Show the difference between the stylistic use of hyperbole and mere exaggeration. 3. What is the function of the hyperbole? Show the examples where hyperbole is based on the use of metonymy, simile, metaphor etc.

II. Show the difference between logical and stylistic exaggeration:

1. 1. People who once tasted his scrambled eggs, so we gathered from his conversation, never cared for any other food afterwards but pined away and died when they could not get them. (J. K. J.) 2. Fox-terriers are born with about four times as much original sin in them as other dogs are, and it will take years and years of patient efforts on the part of us Christians to bring about any appreciate reformation in the rowdiness of the fox-terrier nature (J. K. J.). 3. Of course, its entrance is studied with posts and chains, and surrounded with notice boards, menacing all kinds of torture, imprisonment and death to everyone who dares set scull upon its waters. 4. We worked for five-and-twenty minutes, and did four potatoes (J. K. J.). 5. I rummaged the things up into much 000the same state that they must have been before the world was created and when chaos reigned (J. K. J.) 6. ... and as they worked they cursed us — not with a common cursery curse, but with long carefully-thoughtout, comprehensive curses, that embraced the whole of our career, and went away into the distant future, and included all our relations, and covered everything connected with us — gold, substantial curses. (J. K. J.). 7. ... and his heart was making the stretched shirt shake. (W. G.)

2. 1. Бу жойга жуда кўп халқ йирилган, бундаги улоқчи отлиқлар билан томошачи яёвларнинг ҳад-ҳисоби йўқ (А.Қ.). 2. Бириси олади, иккинчиси тортади. Иккинчисининг ёнига учинчиси ва тўртинчиси ҳўшилиб, бирдан саккиз томонга тортқилашадилар

... (А.Қ.). 3. Отаси боласини, акаси укасини танймайди (А.Қ.). 4. Бош — ёрилиб, кўз чиққан билан, отдан йиқилиб қўли синган билан парвойи-палак ... Ишқилиб улоқни тақимга босилса бўлди ... Азобланиб, ўлаёзиб бўлса ҳам, улоқни тақимга босгач, отга қамчи бериб ... (А.Қ.). 5. Қаҳру ғазабидан замину замон макину макон титрайдилар (А.Қ.). 6. ... гўёки ўликлар тириларлар, ерлар силкинарлар, тоғ-тошлар қуларлар, юлдузлар учарлар, дарахт шохлари титрагандек бўларлар. (А.Қ.) 7. ... бир дарёга тўғри келар экан, дарёни кўприксиз кўрганда, сира қараб турмай, чоригини-аскарини сувга босиб, одамдан кўприк қилиб кетар экан, — мана кўплиги шунча экан! (А.Қ.)

STYLISTIC USE OF SET EXPRESSIONS

Every language has a lot of word combinations, where the meaning of the whole dominates the meanings of the parts. Sometimes we say — the meaning of the whole doesn't correspond to the meaning of the parts. These word combinations are called set expressions of phraseological word combinations, language idioms. One of their typical features is their stability. The components of idioms have fixed place in the utterance and semantic unity. Set expressions are the part of the language and they are used as ready-made units.

Among such ready-made units we must distinguish several types. The first is the *cliché*. It is an expression that has become trite, hackneyed and stereotyped due to the constant reiteration. But is it a fault that the phrase was in common use? Of course not. Clichés denote word combinations which have lost their freshness. Here are some examples: *it goes without saying, so much, well begun is half done, better late than never* etc.

If one word inevitably invites another, if you read half of the sentence and know pretty certainly what the other half is, you have clichés. (R. Allick). Some scientists think that everything that is predictable is a cliché. This opinion is wrong. The set expressions of a language are indispensable from its vocabulary and we cannot label them as clichés. In each case we must know the aim, the situation in which the phrase was used. Then we shall know whether it was a cliché or not. Writers skillfully use the stock of such expressions: "It's no use *mincing matters*, or making secrets, is it?" added Mrs. Lupin (Ch. Dickens).

In most cases set expressions are based on the use of metaphors, metonymy, hyperbole, simile, periphrasis etc: *as busy as a bee, as white as chalk, as like as two peas* (simile), *maiden speech, black frost* (epithet and periphrasis) *part and parcel, safe and sound* (alliteration), *fair and square, by hook or by crook* (rhyme), *to have one's head in the clouds, to pull one's leg* (periphrasis), *a lame duck, in a nutshell* (metaphor).

The second type of set expressions are *proverbs and sayings*. Proverbs are brief statements which show in a condensed form the accumulated life experience of the society. They are usually expressive and have generalised meaning. Many of them are based on the use of metre, rhyme, alliteration. Eg.: *ass in a lion's skin; first come, first served; good as gold*. Proverbs are always brief because of the omission of conjunctions. Eg.: *better late than never, out of sight, out of mind*.

In proverbs we distinguish direct meanings and transferred meanings: small change (trivial remarks, light conversation), a bag of bones (a lean person or animal);

Proverbs may be handled not in their fixed form (traditional model) but with some modifications. Eg.: *Marriages are made in Heaven* — a fixed or traditional form; *Divorces are made in Heaven* — a modified form; *Look years younger* — traditional form; *Look weeks younger* — a modified form; *If war breaks out* — a traditional form; *If peace breaks out* — a modified form.

The efficient use of both the invariant and variant will make spoken and written language emotional, concrete, figurative, catering and lively. Eg.: *Don't you throw rocks at my glass house* (the proverb is: *one who lives in a glass house must not throw stones*); *You know which side the law's buttered* (to know which side one's bread is buttered); *cat was almost out of the bag when I grabbed it by its tail and pulled it back* (the proverb is "Cat is out of the bag").

ФРАЗЕОЛОГИЗМЛАРНИ УСЛУБИЙ ҚЎЛЛАШ

Ҳар бир тилда, шу тилгагина хос барқарор сўз бирикmalари мавжуд бўлиб, уларнинг маъноси умумий сўз бирикmalари маъносидан кучлироқ бўлади. Булар фразеологик бирикmalардир. Фразеологик бирикmalарнинг асосий хусусиятларидан бири уларнинг турғунлигида, яъни барқарорлигида, бошқача қилиб айтганда, бирикmalанинг семантик бирлигидадир. Масалан, *Қош қўяман деб, кўз чиқармоқ. Қордан қутулиб, ёмғирга тутилмоқ.*

Фразеологик бирикmalар ўзи тегинли бўлган тилининг бойлиги саналади. Улар нутқда тайёр тил бирлиги тарзида қўлланилади, кўчирилади. Маълум бир образ асосида юзага келган устама кўчма фразеологик маъно дейилади. Масалан: "тил тегизмоқ" ибораси "шаънига номуносиб, ноҳақ гап айтмоқ" маъносини англатади. Бу маъно турғундан-турғун ибора таркибидаги лексемалар маъносидан келиб чиқмайди. Масалан: "Батарейга тил тегизсам, ҳеч ток йўқ экан" гапида эркин бирикма ишлагилган. Бунда "тил" ва "тегизмоқ" сўзлари маъно мустақиллигини сақлаб қолади. "Менга ҳам тил тегизибди" гапи таркибида юқоридаги эркин бирикма эмас, балки ибора қатнашмоқда. Чунки бу гапда "тил" ва "тегизмоқ" сўзларидан эмас, балки "тил тегизмоқ" иборасидан фойдаланилган.

Юқорида айтиб ўтилганидек, фразеологик бирликлар тилдаги кўпгина образли воситалар таркибда иштирок этади. Масалан, фразеологик бирликларда биз истибора, метонимия, муболага, ўхшатиш, перифраз ва бошқа стилистик усулларни кўришимиз мумкин: *Суюнган тоғи, ишонган боғи* (муболага); *нипадайни туюдай қилмоқ* (муболага), *кўзини бўямоқ, бурнини осмонга кўтармоқ* (перифраз), *пули озинг гами оз* (такрор), *мағзини чақмоқ* (метафора), *оқ билан қорани ажратмоқ* (зидланиш), *қоронгининг кўзи кўр, санамай саккиз дема!* (аллитерация).

Фразеологик бирикмаларнинг иккинчи турига тилнинг эмоционал образли манбалари бўлган *мақоллар ва маталлар* ҳам киради. Кўпгина мақоллар дидактик тусга эга бўлиб, панд-насиҳатни акс эттиради. Буларнинг оддий фикр-мулоҳазалардан фарқи шуки, улар қисқа шаклда кенг мазмунни очиб берадилар. Бундай қисқаликка гапнинг айрим бўлакларини ишлатмаслик натижасида эришилади:

Олдин ўйла — кейин сўйла, Етти ўлчаб бир кесмоқ ...

Унинг тузилишида аллитерациянинг аҳамияти каттадир: *томдан тараша тушгандай*. Мақол ва маталларда стилистик усуллардан такрор ва параллелизмнинг ҳам таъсир кучи катта: *Яхши сўз — жон озиғи, ёмон сўз — бош қозиғи; қор ёғди — дон ёғди*.

Шундай қилиб, мақоллар ва маталлар тилда бадний тасвир воситаси сифатида айнан ўз шаклнда, ўзгартирилмаган ҳолда қўлланилади. Агар мақолга бирор ўзгариш киритилса, унда мақолнинг стилистик вазифаси янада ортади:

Олқишлайман, бу — зўр ҳаракат!

Ким тиришди — шу олди сизни,

Чунки ҳаракатда баракат!

(С.Ж.)

Яхши кўраман деб йиғлаган, оёғимга йиқилиб ботинкамни мўйлови билан чўткалаган ким эди? (А.Қ.). (товонини яламоқ)

Мақол ва маталларнинг муҳим томони уларни оддий фикр-мулоҳазалардан ажратиб турувчи нарса, уларнинг семантикаси, яъни бунда икки маънонинг тўқнашуви, чапишувини кузатиш мумкин, асл маъно ҳамда кўчма маъно: *Пуч ёнгоқ билан қўйнингни тўлдирма. Оёғини бир этикка тикмоқ*.

Турли тиллардаги мақолларни қиёсланимизда, озми-кўпми улар орасидаги ўхшашлик кўзга ташланади. Масалан, *No rose without a thorn — Тикансиз гул бўлмас; A word is enough to the wise — Донога бир гап кифоя; Be swift to hear, slow to speak — Оз сўзла, кўп тингла; Strike while the iron is hot — Темирни қизиғида бос*.

Турли тиллардаги мақол ва маталларнинг бир-бирига мос келиши тафаккурнинг ягона ижтимоий қонуни мавжуд эканлигидан далолат беради. Бундай мақол ва маталлар келиб чиқиши жиҳатидан бир хил бўлиб, улар грек ва лотин тилларидан

олинган. Мазмунига кўра мос келувчи инглиз ва ўзбек мақоллари, бир-биридан асосида ётган образга кўра фарқ қиладилар:

Better an egg today than a hen tomorrow — Узоқнинг буғдойидан яқиннинг сомони яхши;

East or West home is best — Ўз уйим — ўлан тўшагим (булбул чамани, одам ватани сева).

Шунга эътибор бериш керакки, мақол ва маталларнинг стилистик вазифаси асосан фикрларни умумлаштиришдан иборат. Бундай иборалар жуда қисқа бўлиб матнга қандайдир мазмун киритади.

Мақол ва маталлар бадний наср, шунингдек публицистика ва рўзнома услубида кенг қўлланилади.

Exercises:

I. Questions for discussion:

1. What is a set expression? 2. What are the types of set expressions? 3. What is a clichés? Speak about the use of clichés. 4. What is a proverb and saying? Speak about the use of proverbs and sayings. 5. Give the examples of proverbs and sayings based on the use of metaphor, metonymy and other SDs. 6. Speak about the traditional and modified use of proverbs and sayings.

II. Speak about the leading features of phraseological units. State their SP. Find the case of their violation (break):

1. 1. She certainly paid no attention to him then and if she danced with him it was because she was good-natured and was glad to dance with anyone who asked her. She didn't know him from Adam, when a day or two later at another dance he came up and spoke to her. (S. M.) ("not to know smb from Adam", have no knowledge of what he looks like). 2. Kitty was not crying now. She was dry-eyed, calm, and though her voice was low it was steady. "Do you want me to go?" "It's Hobson's choice, isn't it?" (no choice at all because there is only one thing to take or do).

Is it?

It's only fair to tell you that if your husband brought an action for divorce and won it I should no be in a position to marry you. (S. M.) 3. Do you think it would have been a success if I'd done what you wanted me to? We were dashed uncomfortable in the frying-pan, but we should have been a damned sight worse off in the fire (jump, leap out of the frying-pan into the fire, from a bad situation to one that is worse) (S. M.). 4. It was raining and she said: "It's raining cats and dogs", she would have liked him to say: "Yes, isn't it?" He remained silent. Sometimes she would have liked to shake him. "I said it was raining cats and dogs", she repeated. "I heard you", he answered with his affectionate smile. (S. M.) 5. She looked at him quickly and saw that his eyes were filled with a painful

anxiety. His voice was strained, low, and not quite steady, but before she could ask herself what his agitation meant he spoke again.

"I want to ask you if you'll marry me".

"You could knock me down with a feather", she answered, so surprised that she looked at him blankly. (S. M.)

2. 1. Her nose was as cold as button (to be as cold as ice). A husband in hand is better than two in the bush (a bird in the hand is worth two in the bush, something which one has, though small, is better than smth. larger, which one has not). 2. He was born with a cadillack in the mouth (to be born with a silver spoon in the mouth, be destined to have great wealth. He was born with a golden spoon in the mouth). 3. Your wife is half the battle on the whole battle. 4. So you are the rotten apple. (The rotten apple injures its neighbours). 5. Don't talk of an angel. (Talk of the devil and he will appear).

3. 1. Шу вақт ўз-ўзига "Хусрат ака, шундоқ кунларни ҳам кўрар экансан. Лочин билан йўлдош бўлсанг, ҳунаринг оз бўлади" дерди. (С.Н.) 2. Эй, азизим! Маъшуқ қайда бўлса, ошиқ шунда бўлар. Сенинг юрагинг гули қайда очилур бўлса, булбули шундагина сайрар. (Х.Х.) 3. Ис, қилар ишни қилиб қўйиб, энди "Туя кўрдингми, йўқ", деб турмоқчимисанлар. Айёрлигини қара-я. "Мол олasi ташида, одам олasi ичида". (И.С.) 4. Юрагим орқамга тортиб кетди. (А.Қ.) 5. Қўл ўлмас, ризқи камимас. (А.Қ.) 6. Бел боғлаб ишлашга киришдим. (А.Қ.) Нима қиласиз ўзингизни койитиб, Хўжайин, қуруқ гап қулоққа ёқмайди, бари бир. 7. Гапирсанг-чи, болам ўз ёгинга ўзинг қовурулгунча, дардингни айтсангчи", дер эди Шарофат хола кечқурунлари. (А.М.) 8. Ёр ичидаги буйракдек яшайптилар. (С.А.) 9. Дарё сувини баҳор тоширар, одам қадрини меҳнат оширар. (3.3.)

III. Explain the meaning of the following proverbs and saying:

1. 1. "Strictly speaking", said Miss Marple, "I haven't begun yet. First catch your hare, as Mrs Beeton says in her cookery book..." (A. Ch.) 2. You've been watching me for the last day or two, why?" Lavington's eyes twinkled a little. "That's rather an awkward question. A cat can look at a king, you know". (A. Ch.) 3. This I learned afterwards. Some three years, passed, and I heard nothing of my brother, though I wrote several times. Doubtless the letters never reached him. But as time went on I grew more and more troubled about him. I found out, Mr. Quatermain, that blood is thicker than water". (H. R. H.) 4. I asked ... what is a gentleman? I'll answer it now: a Royal Naval officer is, in a general sort of a way, though of course there may be a black sheep among them here and there. (H. R. H.) 5. She forced herself to speak though she could hardly frame the words: "Did you really want me to die you brought me here?" "If I were you, I'd leave well alone, Kitty. I

don't think any good will come of talking about what we should do much better to forget" (S. M.)

2. 1. Тиришдим, тогдан ошдим, ёруғлик сари йўл олдим.
2. Тўғри сўз қиличдан ортиқ. 3. Ер ҳайдасанг куз ҳайда, куз ҳайдамасанг юз ҳайда. 4. Хусн тўйда керак, муҳаббат кунда керак.
5. Жаҳл келганда, ақл қочали. Онанинг кўнгли болада, боланинг кўнгли далада. 6. Ақл ёшда эмас, бошда. 7. Емоннинг яхшиси бўлгунча, яхшининг ёмони бўл. 8. Элга эл қўшилса давлат, элдан эл айрилса — кулфат. 9. Эл азиз этган кишини ҳеч киши хор айламас. 10. Аҳмоқ дўстдан, ақлли душман яхши. 11. Ақлли ўзини айблар, ақлсиз — дўстини. 12. Вафосизда ҳаё йўқ, ҳаёсизда вафо йўқ. 13. Кадр билмас қариндошдан, кадр қилган ёт яхши. 15. Билимли узар, билимсиз тўзар. (Ўзбек тилининг антонимлар лугатидан.)

Epigrams are very close to proverbs. The difference between them lies in the fact that epigrams are created by individuals, famous writers, poets, scientists, philosophers whom we know, while proverbs belong to the people. The typical features of proverbs and sayings form the background of epigrams. We may say that proverbs and sayings are used as EM of the language while epigrams constitute the SD. Epigrams are literary expressions while proverbs are utterances of the folk language. Epigrams like proverbs hold the unity of the idea they express. Let's see the following examples: *A clear conscience makes a man very happy.* (I. Murdoch) *Some books are to be tasted, others to be swallowed, and some few to be chewed and digested* (F. Bacon).

Epigrams must meet all the necessary requirements of the proverbs: they must be brief, generalizing, witty. Eg.: *Sweet is revenge, especially to women* (G. Byron); *A little learning is a dangerous thing* (A. Pope); *A man's best friend is his own pound note* (A. Cronin); *Fame is the thirst of youth* (G. Byron).

If one and the same epigram is often used it begins to lose its brightness, emotive charge and enters the system of proverbs and sayings: *To be or not to be.* (W. Shakespeare). *Better late than never.* *A sound mind in a sound body.*

Epigrams form a certain type of convergence when they are used together with other EM and SDs:

Simile — Errors, like straws, upon the surface flow. (J. Dryden)

Repetition: — All for one, one for all (A. Duma).

Litotes — Nothing great was ever achieved without enthusiasm. (W. Emerson)

Metaphor — Knowledge is a city, to the building of which every human being brought a stone. (W. Emerson)

Antithesis — What's a vice today may be virtue tomorrow. (H. Fielding).

Gradation — At twenty years of age the will reigns; at thirty the wit, at forty the judgement. (B. Franklin).

Irony — A bank is a place where they lend you an umbrella in fair weather and ask for it back when it begins to rain. (R. Frost).

Periphrasis — The black flower of civilized society, a prison. (N. Hawthorn)

Enumeration — Love and business and family and relations and art and patriotism are nothing but shadows of words when a man's starving. (O. Henry)

Metonymy — Many commit the same crime with a very different result. One bears a cross for his crime, another a crow. (Juvenal.)

Сентенция¹. Мақол ва маталларга хос бўлган хусусият — умумлаштириш, панд-насиҳат, қисқалик, қофиядошлик, вази ва аллитерация-сентенцияга ҳам хос хусусиятлардир. Сентенция — бу мақолнинг айнан ўзи, аммо у халқ томонидан яратилмайди, балки айрим шахс ёзувчи, олим, шоир томонидан яратилади.

“*Ер ҳосилнинг онаси бўлса, отаси — меҳнат*” (Ойбек). “*Пул, мол йўлида ҳалок бўлгандан кўра, чин муҳаббат йўлида ҳалок бўлиш кишига бахт*”. (Ҳамза Ҳакимзода.)

Сентенция кўп такрорланиш натижасида лугат таркибига кириб боради:

Йигит кишига етмиш ҳунар оз.

Ширин сўз — жон озиғи.

Айтилган сўз — отилган ўқ.

Сентенциянинг мақолдан фарқи, уни одатда маълум шахсга тегишли бўлишида ҳолос. Бундан ташқари, сентенция адабий, китобий хусусиятга эга. Мақол сингари уларда ҳам насиҳатгўйлик, браазилилик, ихчамлик, умумлаштирувчилик мавжуд бўлиб матнда эркинлигини сақлайди ва матндан ташқи ҳолатда ҳам ўзининг бир бутунлигини, яхлитлигини йўқотмайди. Мақолнинг ҳамда сентенциянинг асосида мавҳум тушунчалар қўлланилиши мумкин:

Жаҳон шодликлари йиғилса бутун
Дўстлар дийдоридан бўлолмас устун.

(А.Жомий.)

Гўзаллик истасанг, бўлсанг ҳамки чол,
Меҳнату муҳаббат рубобини чол.

(Н.Абдусаломов.)

Оламнинг хуршиди кундир, одамнинг хуршиди илм,
Оламнинг зулмати тундир, одамнинг падари илм.

(Ҳ.Ҳакимзода.)

Сентенция бошқа стилистик усуллар билан бирга қўшилиб келиши мумкин. Унинг асосини баъзан стилистик усуллардан

¹ Ўзбек тилида улар ҳам мақол деб аталаверади.

қўйидагилар ташкил этиши мумкин: параллелизм, такрор, антитеза, истиора, метонимия ва бошқалар.

Exercises

I. Questions for discussion:

1. What is an epigram? 2. What is the difference between an epigram and a proverb? 3. What typical features of proverbs and sayings form the background of epigrams? 4. Explain the generalizing function of epigrams. 5. Analyse SDs which are used in epigrams.

II. Define the linguistic nature of the following epigrams:

1. 1. Better beans and bacon in peace than cakes and ale in fear (Aesop). 2. Little friends may prove great friends. (Aesop) 3. Appearances are deceptive (Aesop). 4. Studies serve for delight, for ornament, and for ability. (F. Bacon) 5. Description in speech is more than eloquence. (F. Bacon) 6. Old wood best to burn, old wine to drink, old friends to trust, and old authors to read. (F. Bacon) 7. Libraries are not made, they grow (B. Augustine). 8. Here is a sight to those who love me, and a smile to those who hate. (G. Byron) 9. I recommended you to take care of minutes: for hours will take care of themselves. (Chesterfield) 10. You must look into people as well as at them. (Chesterfield) 11. Wear your learning like watch, in a private pocket, and do not pull it out and strike it, merely to show that you have one. (Chesterfield) 12. Cleverness often makes us discontented and selfish (A. Emerson). 13. If dogs could talk, perhaps we'd find it just as hard to get along with them as we do with people (K. Chapek). 14. A good laugh is sunshine in a house. (W. M. Thackeray)

2. 1. Айтур сўзни айт, айтмас сўздан қайт. (А.Навоий) 2. Ингитликда йиғ илмнинг мағзини, Қарилк чоғи харж қилғил ани. (А.Навоий) 3. Тилга ихтиёрсиз, элга эътиборсиз. (А.Навоий) 4. Ўзинг ташна бўлсанг оби жўй етар, кўзинг ташна бўлса, обрўй кетар. (А.Х.Дехлавий) 5. Кимнинг агар бўлса баланд хизмати, эски кийим бирладур зўр иззати. (А.Х.Дехлавий) 6. Бемаҳал сўздан узоқ жим утирган яхшироқ. (А.Х.Дехлавий)

Allusion is an indirect mention of some word or utterance from some book or event. Usually the reference to the source of the historical, literary or mythological fact is not given. Sometimes allusion is the only key which is used in the text to understand the whole meaning of this text. By this allusion differs from a quotation. Let's see the following xample: "Good god", said Demoyte. Is that all you've done, in the last two hours? ... at this rate you'll be with us for years. But perhaps that's what you want — like *Penelope*, never finishing her work?" (I. Murdoch.) In this case allusion is made to Homer's "Odyssey". Allusions may be used in different functional styles: Here is an example of allusion used in

a newspaper headline: *The Plains in Spain are a Bit of a Pain*. It is a reference to a well-known phrase from B. Shaw's play "Pygmalion" (*Rains in Spain fall mainly in the plain*). In order to get adequate information about the use of allusion in the text reader must be acquainted with the essence of this allusion, to know the source from which it was taken.

Compare the following allusions based on the use of mythological proper names: He was a perfect *Hercules* in strength; He has the voice of *Orpheus*; the lute of *Apollo*. Very often allusion is based on the names of some historical places, facts, events, names of people who are some how connected with these events. "*Caesar* of course, had a little place at Valton — a camp or entrenchment, or something of that sort. *Caesar* was a regular up-river man. Also *Queen Elizabeth*, she was there too ... *Cromwell* and *Bradshaw* (not the guide man but the king *Charles*'s head man) likewise sojourned here. They must have been quite a pleasant little party, altogether. (J. K. Jerome)

In this extract the author mentions the names of famous people: *Caesar*, *Queen Elizabeth*, *Cromwell*, *King Charles* who had once visited a very small town in England — Valton.

We distinguish two structural types of allusion. The first type: when allusion is realized through one word or a word combination. In this case the reference is made to certain famous names, events or facts: *Henry VIII*, *Ann Boylein*, *Queen Victoria*, *Prince Albert*, *Waterloo*. The second type of allusion is realized through its interpretation, so to say explanation given in the text:

I thought of *hobgoblins* and *banshees*, and will — c' — the wisp, those *wicked girls* who sit up all night on rocks, and lure people into whirl pools and things". (J. K. Jerome). In this text Jerome K. Jerome makes a reference to mythological and mysterious images and spirits: *hobgoblins* (mischievous imp, ugly and evil spirits) *banshee* (used mostly in Ireland and the Scottish Highlands, a spirit whose cry is said to mean that there will be a death in the house where the cry is heard). *will — o' — the — wisp* (moving light seen at night over marshy ground; something or somebody that is difficult to grasp or reach). The word combination "*wicked girls*" is a reference to mermaids — mythological images of women with a fish's tail in place of legs, water nymphs. The stylistic function of allusion is various: either to make the comparison, or to produce a humorous effect.

Аллюзия — бу тарихий, адабий, мифологик, диний ва маншій ёки машхур асарлардаги далилларга таянишдир. Муаллиф ўз асарида аллюзияни қўллаганда уни китобхонга таяниш деб билади ва унга изоҳ бермайди, шу хусусияти билан аллюзия ҳаволадан

фарқ қилади. Ҳаволада бировнинг фикри сўзма-сўз қайтариллади. Аллюзияда эса сўз ёки ибора эслатиб ўтилади, холос:

“Ана қурувчиларнинг уйлари — карвонлари,
Шудир эргақлардаги қуёш шаҳри, эҳтимол”.

(О.Матжон.)

“Ҳар баҳор шундай — ҳар баҳор шу манзара такрорланади”.
(Ҳ.Умарбеков.)

Биринчи мисолда шоир О.Матжон Компанелланинг “Қуёш шаҳри” асари номини аллюзия сифатида ишлатган. Иккинчи мисолда эса Ҳ.Олимжоннинг “Ўрик гуллаганда” шеърдан Ҳ.Умарбеков ўз шеърига бир қаторини аллюзия қилиб олган. Агар жамоатчиликка унча маълум бўлмаган аллюзия ишлатилса, бу аллюзияга изоҳ бўлиши шарт.

Тез-тез қўлланиладиган аллюзиялар фразеологияга айлана боради. Аллюзия ҳар хил функционал услубларда қўлланилади, асосан уларни бадий наср услубларида, рўзнома саҳифаларида тез-тез учратиш мумкин. Масалан, рўзномаларда “Тоққа чиқмасанг дўлона қайда...” тарзидаги сарлавҳалар ишлатилади.

Аллюзия стилистик усул сифатида қўшимча маълумот бериш хусусиятига эга. Бу маълумот фақат муаллиф томонидан бериллади. Бу маълумотнинг асосий қисми матндан ташқарида бўлиб, уни тушуниб етиш китобхон билимининг бойлигига боғлиқ.

“Саодат” ойномасида чоп этилган мақолада қуйидаги аллюзияни кўриш мумкин.

... Бу — нисбатан ривожланган катта шаҳарларимиздаги бир манзара. Ҳар қалай, аёл бу ерда бояги юмушларининг унча-мунчасига улгуради ...

Қишлоқда-чи? “Шаҳар билан қишлоқ орасидаги тафовутлар кун сайин йўқолиб бораётган” қишлоқда-чи? Бу ерда қўштирноққа олинган гаплар ўз вақтида кўп айтилиб ўтган ва кўп ижтимоий дастурларга киритилган, аммо бажарилмаган шиорни эслатади ва албатта муаллифнинг бунга салбий муносабатини кўрсатади.

Аллюзиянинг стилистик вазифаси хилма-хилдир: ўхшатиш қандайдир далил юзасидан кинояли тасвир яратиш ва б.қ.

Exercises

1. Questions for discussion:

1. What is allusion? 2. What is the difference between allusion and quotation? 3. What are the structural types of allusion? 4. Give the examples of these types of allusion.

II. Study the following most popular allusions in the English language:

1. "... Let's have our deductions, Hastings". "Obvious, my dear Watson". I quoted lightly, "she went to the wrong flat". (A. Ch.) (Watson, the confident and foil of Sherlock Holmes, the hero of the famous stories by Sir Arthur Conan Doyle).

2. Yes, as I was saying, they motored down to Windsor, where the Prime minister was granted an Audience. (A. Ch.) (Windsor Castle — Castle owned by British Royal Family in Windsor).

3. If you did have her fingerprints, would it help? It might, madam. They may be known at the Yard. This isn't her first job, I'd say. (A. Ch.) (the Yard — Scotland Yard, the Criminal Investigation Department of the metropolitan Police, the headquarters of the detection of crime).

4. "I've told you before that I will not be called Mrs. B. It's not dignified".

Sheheresade, then".

"And even less am I such — what's her name?" (A. Ch.)

(Sheheresade the fictitious oriental queen who narrated Arabian Fairy Tales.)

5. The Worcester tea service was to go to Cousin Emma, the Sevres jars to young William and so on. (A. Ch.) (Worcester the tea service made in Worcester, in the West of England, is highly valued).

Sevres porcelain made of Sevres in the South-West of Paris is famous of its high quality and unsurpassed beauty.

6. His name, Jack, knew was Lavington, and he had heard vague rumours as to his being a well-known medical specialist, but as Jack was not a frequenter of Harley Street, the name has conveyed little or nothing to him. (A. Ch.) (Harley Street — the famous street in London where medical clinics of celebrated doctors are located).

7. She is a twentieth century Jane Eyre. (M. S.) (Jane Eyre — the character of the novel by Charlotte Bronte, is famous for her soft and obedient nature).

1. Конлар — инженерни, тоғлар — Фарҳодни

Устасин чақирар тонгли гудоклар.

Кеча ўзинини тугатдинг ... Бу оз,

Том Сойер қиссасин билган гудаклар.

(F.Фулom)

2. "Эркингни қўлдан берма" (рўзномадан). Сени ҳам ўзим каби кўр қилиб қўйдим. Тўғри, сен Жанна д'Аркни, Иван Грознийни биласан, Брюгге, Новгород шаҳарлари тарихини биласан. Лекин икки ярим минг йиллик қўҳна шаҳринг Самарқанд, пойтахтинг Тошкент тарихини билмайсан, Маҳмуд Торобийни, Улугбекни, Муқаннони билмайсан.

SYNTACTICAL EXPRESSIVE MEANS AND STYLISTIC DEVICES

The peculiarities of the structural design of sentences certainly have some emotional colouring and that's why they are considered stylistic and emotionally coloured. In order to understand the nature of the emotional charge of such syntactical structures, we must be aware of the norm of syntactical usage. By the norm of syntactical usage we mean the rules of the language according to which the word combinations, sentences, superphrasal units, paragraphs and texts are constructed. Stylistic syntactical pattern may be considered as a variant of the general syntactical invariant (model) of the language.

In present English syntax the notion of the norm is fixed but any change in the position of the elements of the sentence may be looked upon as a variant of the received norm, if this change does not distort the meaning of the sentence.

In speaking about syntax we also have to deal with the notion of form and content. It is very easy to prove that syntactical relations can be studied in isolation from semantic content: Eg.:

Annon edhellen, edro hi ammen!

Fennas nogothrim, lesto beth lammen! (J. R. T.)

From these lines we see that syntactical structures get their independent grammatical meaning though they are expressed by meaningless words. In the given utterance it is possible to single out separate morphological units: nouns-annon, fennas; verbs-edhellen, edro. We may feel the use of rhyme: ammen-lammen etc. So we may draw the following conclusion: 1) the structural elements predetermine the possible semantic aspect, 2) the structural elements have their independent meaning, which is called grammatical or structural meaning. 3) the structural meaning may effect the lexical meaning and add contextual meaning to some of the lexical units (15, 192).

From what has been said above it follows that syntax may be called the means by which strength is given to style, the means of joining separate parts into a whole. That's why the structural syntactical aspect is regarded as a crucial issue in stylistic analysis.

It is well known that the English affirmative sentence is viewed as neutral because traditionally it has the regular word order: subject + predicate + object. Any change in the traditionally accepted pattern of the English sentence produces certain changes of the meaning. For example, a sudden change in the word order will add some information if compared with the same neutral sentence. Eg.: *To her and to no one else was due the glory.* (J. K. Jerome): *The glory was due to her and to no one else.*

The beginning and the end of the sentence are the most important parts of utterance. At the beginning of the sentence the full force

of the stress is clearly felt. At the end of the sentence there is always a pause, after which a new sentence begins. The authors use this peculiarity of syntax and place the most important ideas either at the end or at the beginning of the sentence.

When we speak about syntax we must always remember about intonation. The role of intonation becomes greater if the syntactical relations are weak.

The emotional charge of syntax originates from the oral type of speech. The basis may be different in each case. Sometimes the speaker may be in an agitated state of mind. In such cases he repeats or omits certain parts of the utterances (repetition or ellipsis), he may change the word order of the sentence without changing the essential meaning of the sentence (inversion). The speaker may enumerate some details, reasons, causes in order to make his narration more convincing (enumeration and gradation). Sometimes the speaker demonstrates his unwillingness to proceed with his thought (break-in-the narrative). The narration becomes bright and emotional if we oppose some facts or events (antithesis). Different types of questions are integral parts of communication (questions in the narrative).

Another source of expressiveness of syntax is associated with different means of connectives (polysyndeton and asyndeton). Finally we may note a different use of structural meanings (rhetorical questions and lilotés).

All means of expressiveness which exist in the language as a system undergo "conscious and intentional" modifications in the written form of the language, especially in the language of emotive prose. They become typified, generalized, acquire special stylistic functions and become a generative model according to which an SD is produced. Thus we distinguish three groups of syntactical SDs. The first — SDs established by the peculiarities of oral type of speech. The second group of SDs is characterized by the use of different connectives. The third group of syntactical SDs is based on the interrelation of structural meanings.

Let us examine the first group which is constituted by inversion, detached constructions, parallel constructions, chiasmus, repetition, ellipsis, enumeration, gradation and antithesis.

СИНТАКТИК СТИЛИСТИК ВОСИТАЛАР ВА УСУЛЛАР

Гап қурилишидаги ўзига хос махсус қўлланишларга, алоҳида гап шаклларини юзага келтирувчи эмоция ифодалаш учун хизмат қилувчи воситаларга, синтактик стилистик воситалар дейилади. Бу воситалар ёрдамида махсус ифодалар яратилиб, улар бетараф синтактик бирликлардан тубдан фарқ қилади. Ушбу "махсуснинг" оддий "бетарафга" бўлган муносабатини биз қуйида кўриб чиқамиз.

Синтактик стилистик воситаларнинг табиатини тушуниш учун синтактик тил нормаси нима эканлигини англаб олоқ керак.

Синтактик стилистик усул деганда мавжуд морфологик, синтактик ва стилистик қоидалардан чекиниш тушунилади, аммо бу чекиниш хато деб қаралмайди, балки ўз шахсий мулоҳазасининг юзага келиши деб тушунилади. Стилистик синтактик қурилишлар тилнинг умумий синтактик тури сифатида ўрганилиши мумкин. Норма муайян бир тил ривожининг турли тарихий даврларда, нутқдаги фонетик, морфологик, синтактик, стилистик қоидаларнинг қўлланилишидир.

Синтактик қурилишдаги ҳар қандай ўзгариш унинг мазмунига путур етказмаса, бу ўзгаришга меъёрнинг бир тури деб қараш мумкин. Синтаксис ҳақида гапирар эканмиз, биз доим шакл ва мазмун деган аҳамиятини кўрсатиб беришимиз мумкин:

Бен тезар литоб иниятбен.

Грамматик маънога эга бўлган сўз туркумларини шакл жиҳатдан ажратамиз: “от” — бен, “фсъл” — иниятбен, “равиш” — тезар, “олмош” — литоб. Маъносига кўра, бу сўзлар ҳеч қандай тушунчани англатмайди, лекин гап ҳосил қилишда бу “сўзларнинг” грамматик ва таркибий маънолари аниқ.

Шундай қилиб, юқорида айтиб ўтилган фикрларга асосланиб қуйидагича хулоса чиқариш мумкин: 1) таркибий элементлар мавжуд мазмунни белгилаб келади; 2) таркибий элементлар мустақил маънога эга бўлиб, булар грамматик ва таркибий маънолар деб аталади; 3) структурали маънолар лексик ҳамда магний маъноларга таъсир этиши мумкин. Юқорида айтиб ўтилганлардан фикрнинг шаклланишида гап турлари муҳим аҳамият касб этишини кўришимиз мумкин.

Ҳаммага маълумки, инглиз тилидаги дарак гап қатъий сўз тартибига эга: эга + кесим + тўлдирувчи ва б.қ. Бу сўз тартибининг ўзгариши гап мазмунининг ўзгаришига олиб келади. Инглиз тилини ўрганаётган киши берилган гапдаги қўшимча хабарни англаб олоғи керак:

Away fly the sentences ... (A.B.)

Affection was what she craved. (Th.D.)

Биринчи гапда сўз тартибини ўзгартириш натижасида лирик, романтик туйғу пайдо бўлган. Иккинчи гапда ҳам сўз тартибини ўзгартириш ҳисобига “affection” сўзига қўшимча хабар ҳосил қилинмоқда. Яъни ушбу сўзларни айтган шахснинг кайфияти ифодаланган. Анъанавий бетараф дарак гап билан солиштирамиз: The sentences fly away. What she craved was affection. Иккинчи гапни қуйидагича талқин қилиш мумкин: Асар қаҳрамони бўлмиш аёлда ҳамма нарса бор, фақат унга “меҳр, севги, эътибор” зарур. Агар гапни анъанавий суз тартибига кўра ўзгартирсак, стилистик

ифодалаш йўқолади. Гапнинг асосий маъноли қисмлари гап бошида ва охирида бўлганлиги туфайли, юқорида кўрсатилган эмфаза вужудга келган.

Синтаксис ҳақида гапирар эканмиз, гапнинг ташкил этилишида оҳангнинг аҳамиятини кўрсатиб ўтмоқ керак. Ёзма нутқда муаллифлар фикрнинг оҳангини кўрсатиш мақсадида турли тилга оид (бўлган лисоний ва тилга оид бўлмаган паралингвистик воситалардан фойдаланадилар.

Биз тўхталиб ўтмоқчи бўлган яна бир нарса бу синтактик стилистик таъсир воситалари бўлиб, улар ўз туб моҳиятига кўра оғзаки нутқ хусусиятларига яқин туради. Таъсирчанликнинг вужудга келишида сўзловчининг ҳаяжонланган ҳолати ҳам муҳим омил бўлиши мумкин. Бундай ҳолатларда сўзловчи гапнинг айрим қисмларини ташлаб кетади. Натижада эллипсис ишлатилади, баъзан бир сўзнинг ўзи қайта-қайта такрорланади (такрор ўзгартирмаган ҳолда, гапла сўз тартибини ўзгартириш мумкин (инверсия). Баъзи ҳолларда сўзловчи бирон қисмага бўлиб ўтган воқеанинг пайдо бўлишини сабаб ва оқибатларини бирма-бир санаб, тасвирлаб беради, бу ҳолларда саноқ ва градация ишлатилади.

Оғзаки нутқда риторик сўроқ гаплар, зид маъноли сўзлар ва бошқалар кўп қўлланилади. Ана шундай гаплар тузилишидаги ўзгаришлар натижаси сифатида қўшимча маъно пайдо бўлади.

Синтактик стилистик усуллардан яна бири кўп боғловчилик (полисиндотон). Кўп боғловчилик ҳам тасвирий восита сифатида кенг қўлланади. Буларнинг ҳаммаси оғзаки нутқда эмфаза, эмоционаллик ҳамда таъсирчанликни вужудга келтиради.

Аmmo бу синтактик таъсир воситаларининг ҳаммаси оғзаки нутқ кўринишидан ёзма нутқ кўринишига ўтганда асосан бадий наср услубида умумлашади, жипслашади, маълум бир вазифани бажаради, ҳамда стилистик восита ҳолатини эгаллайди. Шундай қилиб, ҳамма синтактик стилистик воситаларни учта катта гуруҳга бўлиш мумкин: I. Нутқнинг оғзаки шакли хусусиятига асосланган синтактик стилистик воситалар. II. Боғловчилар ишлатилишига асосланган синтактик стилистик воситалар. III. Таркибий маъноларнинг ўзаро муносабатига асосланган синтактик стилистик воситалар.

Биринчи гуруҳга инверсия, ажратилмаган тузилмалар, параллел қурилмалар, хиазм, такрор, эллипс, саноқ, градация, антитезалар киради.

STYLISTIC DEVICES SET UP ON THE PECULIARITIES OF ORAL SPEECH

Stylistic inversion. The direct word order in Modern English is a well known fact for everybody. This word order is considered to be neutral and deprived of any stylistic information. But according

to the writer's aim the word order may be changed in the sentence after which the emphasis springs up. The leading stylistic function of inversion is to add emotional colouring to the surface meaning of the utterance and to add accessory meaning to the narration. It is the practical realization of potential possibilities of the language. They are realized in the following widely used patterns of stylistic inversion:

1. The object is at the beginning of the sentence: a) a direct object. Eg.: Poems he wanted to enjoy (O. Wilde); b) an indirect object; Eg.: On him the cocked hat, gold-laced coat and staff, had all three descended. (Ch. Dickens); c) the prepositional object stands before the subject: Of her father Gertrude knew even less (S. Leacock). To this question he did not answer (O. Wilde).

2. The attribute is after the word it modifies (postposition of the attributes): He had moccasins enchanted. Magic moccasins of deer-skin ... (Ch. Dickens). With fingers weary and worn (Th. Hood).

3. The predicative is placed before the subject: And very melancholy work it was; Beautiful those donkeys were (J. Galsworthy).

The predicative is placed before the link verb and both are placed before the subject: Sure am I from what I have heard and from what I have seen (W. Shakespeare). Strange is the heart of woman (S. Leacock).

4. The adverbial modifier is at the beginning of the sentence, the subject becomes especially emphatic: Among them stood tulips (R. Aldington).

5. The modifier and predicate stand before the subject: Off flew the entire roof; Down went the heap of struggling men again (H. Wells). In this case we have an emphatic construction, if the word order is traditional the construction is unemphatic.

6. Simple verbal predicate also serves to lay the emphatic stress on the subject: Came frightful days of snow and rain (J. London).

7. In compound sentences emphasis can be expressed when subordinate clauses stand at the beginning of the sentence: From some chimney opposite a thin wreath of smoke was rising (O. Wilde).

In oral speech it is typical to place the emotionally dominating elements at the beginning of the utterance: Flowers. You wouldn't believe, madam, the flowers he used to bring me (K. Mansfield).

Any change of the word order changes the syntactical relations and very often the meaning of the sentence. Compare the following sentences: *When a man wants to kill a tiger he calls it sport, when a tiger wants to kill a man it is ferocity.* In these sentences there is no stylistic inversion, there is only inverted meaning. Other changes may cause grammatical and expressive changes: *Had I known it?* (grammatical meaning); *If I had known it* (expressive meaning). Compare with neutral: *I had known it.*

The main SF of inversion is to put stress on one of the parts of the sentence which is significant. It may be done for the sake of emphasis or logics. In many cases inversion expresses the velocity, the swiftness of the described action. This can be seen in the following examples: *Bright the carriage* looked, *sleek the horses* looked, *gleaming the harness* looked (Ch. Dickens); *Away went* Alice like the wind. She had just begun to dream that she was walking hand in hand with Dinah ... when suddenly, thump, *down* she came upon a heap of sticks and dry leaves and the fall was over (L. Carrol).

Inversion is often employed in poetry for the sake of rhyme and rhythm:

*Bliss was it in that dawn to be alive,
But to be young was very heavy*

(W. Wordsworth).

Sometimes when inversion is used in emotive prose it may also produce a certain rhythmic design:

Uncertain on the brink I stand like ice, and turn my wistful eyes backwards, where in the sunlight lies the safe and comfortable land. (E. Vaugh).

НУТҚИНИНГ ӨҒЗАКИ ШАКЛИ ХУСУСИЯТЛАРИГА АСОСЛАНГАН СИНТАКТИК СТИЛИСТИК ВОСИТАЛАР

Стилистик инверсия. Ҳозирги замон инглиз тили учун расм бўлиб қолган сўз тартиби билан тузилган гаплар кўпинча синтактик стилистик восита бўла олмайди. Муаллифнинг фикрига кўра баъзан гаплардаги сўзлар ўрнини ўзгартириш мумкин. Натижада бу синтактик қурилма эмфазани ифода этиб, юқори кўтаринки руҳ касб этади. Маълумки, инверсиянинг асосий вазифаси гапдаги ахборотга қўшимча ахборот киритишдир.

Бадий услуб синтаксиси сўз тартибида тескари (субъектив) тартибга кенг йўл қўйилиши билан ифодаланади.

Инверсия адабий тил меъёрини бузмайди. У тил имкониятларини амалий ифодалаши бўлиб, тил қўлланилишининг маълум қондаларига бўйсунди. Стилистик инверсия инглиз тилида қуйидаги тузилишларда намоён бўлади: 1. Гап бошида тўлдирувчи келганда. 2. Аниқловчи аниқланмишдан сўнг келса. 3. Отли кесим боғловчидан олдин, иккиси ҳам эгдан олдин келса. 4. Гапда ҳол эгдан олдин келса. 5. Кесим эгдан олдин келса. 6. Воситали тўлдирувчи гап бошида келса. 7. Эргашган қўшма гапларда эмфаза эргаш гапнинг бошида келиши ҳисобига ҳосил бўлади.

Публицистика услубида қуйидаги инверсиялар кўп учрайди: гапда кесим биринчи ўринда келганда:

Says Cambridge University's Martin Rees; "Einstein is the only scientist who has become a cult figure ..."

Explains University of Texas Physicist John Wheeler ...

Берилган гапларда "says", "explains" кесимлари гапнинг бошида келган. Бу эса инглиз тили грамматикасига мутлақо хос бўлмаган ҳодисадир.

Гапда сўз тартибнинг ҳар қандай ўзгариши ундаги синтактик муносабатларни ҳам ўзгартиради ва бу гапнинг мазмунига таъсир этади. Лекин қуйидаги берилган гапларда синтактик ўзгаришлар инверсия эмас, балки семантик инверсия ишлатилган:

*"Тарих инсонни яратмайди,
Инсон тарихни яратади".*

Баъзан синтактик муносабатлардаги ўзгаришлар грамматик маънога таъсир этади: "Had I known it?". Сўз тартиби ўзгариши натижасида сўроқ гап пайдо бўлган (грамматикадаги инверсия).

Инверсиянинг турларини шеърят асарларида кўплаб учратиш мумкин. Масалан, *Билмаганим урганиб, Одамзод топти камол* (Ғ.Ғ.). *"Чиқ қоронғи турмушдан, нур ичида жавлон қил"* (Ҳ.). Синтактик ўзгаришнинг яна бир тури — бу гапда эмфатик мазмуннинг пайдо бўлишидир. Ҳозирги замон инглиз тилида инверсия деганда, мантиқий жиҳатдан гапнинг бир бўлагини, эмоционал жиҳатдан бутун гапни ажратиб кўрсатиш тушунилади. Инверсиянинг стилистик вазифаси ҳар хил бўлиши мумкин. Инверсиянинг асосий стилистик вазифаси муаллиф бутун фикрни сингдирган бўлакни ажратиб кўрсатишидир.

Баъзи ҳолларда инверсия тезлик, чаққонлик, ҳаракатнинг бажарилишини кўрсатиш учун ишлатилади.

Exercises

I. Questions for discussion.

1. What is inversion? 2. How does the inner meaning of the sentence change due to inversion? 3. What are the widely used patterns of inversion? 4. What are functions of inversion?

II. Single out the following inversion, state the structural types of this SD. Define the functions of inversion:

1. I. And we sang a song about a gypsy's life, and how delightful a gypsy's life was. (J. K. J.) 2. Over the black glittering piano hangs "Solitude" — a dark tragic woman draped in white. (K. M.) 3. ... the string would slip down and he would slide on the piano. (J. K. J.) 4. Scattered about the boat, in dreamy and reposeful attitudes, lay five fellows. (J. K. J.) 5. Always will humanity remember the World Congress of Peace held in Moscow. A congress totally unprecedented in the entire struggle of the peoples of the world for peace. (M. N.) 6. Into the society came Sonia van der Merne when

her husband had been three years in prison. (M. S.) 7. On went her old brown jacket, on went her old brown hat (O.H.). 8. To instruct him was difficult, to have checked him would have been unthinkable. So Mor continues to be irritated (I. M.) 9. Through the window was visible a small piece of the garden, some trees, and above the trees in the far distance the tower of the school. In front of Demoyte stood a table spread with books and papers. (I. M.)

2. 1. Бир дафтар кўрсатишди менга, Фаргона водийсида юганимда бир кун. Уни арақладим-у, қайтиб ололмадим бошимни ундан, ўқиб тугатмагунимча. Муҳаббат уйига ўхшарди, бу дафтар, чиқиб кетгиси келмасди киши... .

2. — Нечагача ишлайсиз?

— Э, укам, соатнинг тайини борми бизни ишда?

3. Табиат ва нисон чехрасининг гўзал антиқаларига меҳри ва гапларига боққан билан тўймайсан киши. 4. Султон аканинг шу гапларига жавоб эди ўтмишдан келтирилган мисоллар. 5. Маъ-юслиги, соддалиги, турмуш-турмуши худди уни эслатади менга (К.Н.). 6. Мен пойингда териб юраман Шамол тўккан табас-сумингга. Хаёлимга келтира олмам Бундан ортиқ такаллумингки (Ж.С.). 7. Парчаланди, зулматларнинг Бизни бўққаи нафаси (Г.Г.). 8. Ух, қизим, ярмини янгиладинг. Дардим кўп менинг ... (К.Н.). 9. Иттифоқо икки бургут келди бақамти, Бирисининг кўларига ёнар эди ўт, Бошқачароқ кўрнарди иккинчи бургут (М.Х.).

Detached constructions (DC) are such constructions which are formed by singling out secondary parts of the sentence. This isolation is achieved with the help of stress, commas or dash. In oral speech it is achieved with the help of intonation. From the grammatical point of view these secondary parts are closely connected with the primary parts of the sentence. Thus here appears the clash between the structural and semantic aspects of DC. As Prof. I. R. Galperin puts it "detached constructions bridge the norms of written and spoken language" (15, 206). DCs stand close to inversion and ellipsis: He did not answer, and sickly white, she jumped up (W. Thackeray). Here are some illustrations: For an instant she apprehended him there, pale, awkward, strong; Nightmares troubled him, waking and sleeping; They awe us, these strange stars, so cold, so dear (J. K. J.).

Different parts of the sentence may be detached. For example: 1) An attribute may be detached from its head noun: Val sought the misty freedom of Green street, reckless and depressed. (J. Galsworthy). The coffee came — hot and good — and a whole ring of cake (D. H. Lawrence). 2. An adverbial modifier can also be detached: Subconsciously, he knew that he looked better than in an

ordinary overcoat; I might almost claim to have been one myself, once long ago (A. Huxley).

Academician V. V. Vinogradov says that DCs are peculiar meaningful syntactical wholes inside the sentence which are isolated owing to intonation. As inversion DS breaks the ordinary word order in the English sentence and in this way isolates the secondary parts of the sentences. This isolated part becomes stylistically significant because any isolated word or phrase becomes more generalized and may include any shade of meaning of the described object.

Writers like to use DCs as they say that such violation helps to bring independence to words and word combinations: She admired her husband, strong, brave and victorious (W. Thackeray).

DC as an SD is a typification of the peculiarities of syntactical constructions of oral form of speech (15, 207). The SF of this construction is to bring emphasis to the idea expressed in the detached part and thus, to make the image and description brighter and more emotional.

Ажратилган тузилмалар гапнинг иккинчи даражали бўлагини ажратиш йўли билан ҳосил қилинади. Бу ажратиш ургу ёки вергуль ёрдамида ифодаланади. Оғзаки нутқда эса бу ажратишлар оҳанг ёрдамида белгиланади. Грамматика нуқта назаридан гапнинг иккинчи даражали бўлаги бош бўлакка боғланган бўлади. Шундай қилиб, гапдаги таркибий маъно билан умумий мазмун уртасида тўқнашув юз беради. Бу қурилмалар таъсирида гапнинг иккинчи даражали бўлаклари бош бўлақлардан одатдаги синтактик боғланишлар жиҳатидан ажратилган бўлади.

Профессор И.Р.Гальпериннинг фикрича бундай тузилмалар нутқнинг ёзма ва оғзаки турларини бир-бирига яқинлаштиради, бирлаштиради. Ажратилган тузилмалар инверсияга яқин туради ва гапда доимий боғланишларини бузиб, айрым гап бўлақларини ажратиб кўрсатади. Бундай тузилмада гапнинг турли бўлақлари ажратилган бўлиши мумкин: Ватанини, Огани қўмсаёпман! Кеча, туш пайтида, кун авжи қизиган пайтда, ўша ерда эдик. Бу тузилмаларнинг стилистик вазифаси ажратиб кўрсатилган ўша бўлакка махсус эмфаза беришдан иборат.

Шундай қилиб ажратилган тузилмалар, оғзаки нутқ синтаксисини умумлаштириш натижасида стилистик восита ҳолига келади.

Exercises

I. Questions for discussion:

1. What is a DC? 2. How is isolation marked in oral speech?
3. What are the marks of DCs in the written form of speech? 4. Explain the function of dash which appears between the structural

and semantic aspects of isolation. 5. Prove the statement that DCs are akin to conversion and ellipsis. 6. What are the structural types of DCs?

II. Speak about the structural types of the following detached constructions:

1. I. They awe us, these strange stars, so cold, so clear. (J. K. J.) 2. Then he looked round at the other dogs, all silent, grave, dignified. (J. K. J.) 3. They are such an extraordinary shape potatoes — all bumps and warts and hollows. (J. K. J.) 4. I watched him gently let down into the water, and saw him scramble out, sad and wet. (J. K. J.) 5. She had loved and been deceived — had deceived herself. Anyhow, she had sinned — some of us do now and then — and her family and friends, naturally shocked and indignant, had closed their doors against her. (J. K. J.) 6. He looked at the poodle, erect and haughty, on her left. (J. K. J.)

Parallel constructions (PC) are those compositional utterances in which the separate parts are built identically. The structure of the sentence or part of the sentence is repeated in the structure of the other sentence or its part: Overwhelmed, Frederick could open his mouth but could not speak. And Edna could open her mouth but could not speak (A. Bennett).

From the structural point of view PCs may be *partial* or *complete*. Here are partial PCs: *If she* wanted anything *somebody* was always on the spot to supply it or to soothe her without supplying it. *If she* got into any trouble *somebody was always* there to get her out of it (A. Bennett). Complete and partial PCs are accompanied by repetition.

PCs are used in different styles with different SF. In belles lettres style it carries an emotive function. Sometimes it is used as a technical means for building up other SDs — antithesis and gradation (see page 114—121).

In scientific prose PCs have a special function in the logical successive arrangement of ideas: ... the technological development *arising during* scientific research ..., *unforeseen* difficulties *arising during* the experiment, ... *unforeseen* conditions *arising during* the construction and operation of the pipeline. ... (Science Journal). The SF of PCs may be *semantic* and *structural*. The first implies either equal semantic significance or opposition of the repeated parts. The second implies a rhythmical design to the parts of the PC (especially in poetry):

Nothing to see but sights,
Nothing to quench but thirst,
Nothing to have but what we've got.
Thus through life we are cursed.

(B. J. King)

Very often PCs are used in folk songs and nursery rhymes:

Work *while* you work,
Play *while* you play,
That's the way
To be happy and gay!

Параллел қурилмаларда гап қурилиши, унинг айрим қисмлари бир хилда тузилган бўлади. Бошқача айтганда, бир гапнинг таркиби бошқа гапда такрорланади. Агар бир гап қўшма гап кўринишида бўлса ва иккинчи гап ўша қўшма гапга хос кўринишини, қурилишини такрорласа, ўшанга тузилган бўлса, бундай параллелизмлар тўла параллелизм бўлади:

Хўп ажойиб юртимиз бор
Ярми пахта, ярми боғ!
Ярми ёзу, ярми баҳор,
Ярми жаннат, ярми тоғ!
Хўп ажойиб юртимиз бор,
Ярми ўтлоқ, ярми боғ!
Ярми шарбат, ярми шакар,
Ярми қаймоқ, ярми ёғ!
Хўп ажойиб юртимиз бор,
Ярми гулшан, ярми боғ! (Т.Т.)

Тўла параллелизм доми такрор билан бирга келади. Баъзан гапнинг бир қисмигина такрорланади, бу қисман параллелизмдир. Масалан:

Қирқ чилтонга сардор эди Гурўгли,
Ҳар ишдан хабардор эди Гурўгли ...

(Халқ достонларидан)

Параллелизм фақат бадний нутқ услубида қўлланилиб қолмай, баъзан илмий услубда ва расмий ҳужжатлар услубида ҳам қўлланилади; бироқ унда у тасвирий восита сифатида вазифа бажармайди. Асосан таъкид учун қўлланилади. Параллелизмнинг функционал услубларда қўлланилишига кўра вазифалари турличадир. Бадний нутқ услубида параллелизм бадний эмоционал вазифани бажаради. У ифоданинг ритмиллигини ташкил этади ва ўзининг бир хиллиги билан ифодадаги айрим бўлақни эмфатик жиҳатдан ажратиб кўрсатишга ёрдам беради.

Илмий услубда параллелизм бутунлай бошқа вазифани бажаради. Яъни бунда параллелизм мантиқий мақсадда ишлатилади. Шундай қилиб, параллел қурилмаларнинг вазифаси семантик ва таркибий бўлиши мумкин. Бунда такрорланаётган сўзлар, бирикмалар, қисмлар мазмуни жиҳатидан қиёсланади. Масалан, шоир Т.Тўла шеърида “боғ” сўзи “пахта”, “ўтлоқ”, “гулшан” сўзлари билан қиёсланган. “Ёз”, “баҳор”, “шарбат”, “шакар”,

“қаймоқ”, “ёғ” сўзлари маъно жиҳатидан бир-бирига яқин сўзлашдир, чунки булар қаммаси ижобий тушунчаларни билдиради. Таркибий параллелизм эса ифодада ритмик тасвир яратди. Масалан, параллелизм (такрор) айниқса халқ қўшиқларида, дostonларда кўп ишлатилди:

Бинафшалар очилди,
 Чакканга тақ, чакканга,
 Атир ҳиди сочилди,
 Чакканга тақ, чакканга.

(Халқ қўшиғи)

Exercises

I. Questions for discussion:

1. What is the compositional design of parallel constructions? 2. What are the structural types of parallel constructions? 3. What are the functions of parallel constructions in different functional styles?
4. Explain the essence of semantic structural function of parallel constructions. 5. What does the structural function imply?

II. Discuss the following types of parallel constructions:

1. You know I am very grateful to him don't you? You know I feel a true respect for him ... don't you? (D.) 2. ... their anxiety is so keen, their excited joy grows so intense as the signs of life strengthen, that how can she resist it! (D.) 3. If you are sorrowful, let me know why, and be sorrowful too; if you waste away and are paler and weaker every day, let me be your nurse and try to comfort you. If you are poor let us be poor together; but let me be with you (D.). 4. What is it? Who is it? When was it? Where was it? How was it? (D.). 5. The coach was waiting, the horses were fresh, the roads were good, the driver was willing (D.). 6. ... they all stood, high and dry, safe and sound, hale and hearty, upon the steps of the Blue Lion (D.).

1. Бу кун ўзгачадир, жилван олам,
 Бу кун ўзгачадир борлиқда ханда. (Э.В.)

2. Турмуш ташвишлари,

Турмуш ташвишлари,

Биз сендан баландроқ тура олсайдик,

Биз сендан баландроқ юра олсайдик,

Балки улғаярди дунё ишлари ... (А.О.)

3. Собиту сайёрада инсон ўзинг, инсон ўзинг,

Мулки олам ичра бир хоқон ўзинг, султон ўзинг. (Э.В.)

4. Аёлларнинг йиғи ва хитоблари, золимларни қарғашлари йиғитларнинг мардона овозлари, баъзи кишиларни чўчит-олазарак қилди (О.).

Chiasmus (Reversed Parallel Constructions). The compositional design of this SD is as follows: two successive sentences are given but the word order of one sentence is reversed. If the first sentence has a direct word order (subject, predicate, object) the second sentence has an indirect word order: adverbial modifier, object, predicate, subject. Eg: *They had accepted their failure. Their fate they couldn't accept* (G. Byron).

Thus in chiasmus we have a cross order of words. It can be illustrated in the following scheme:

They had accepted		their failure
Their fate		they couldn't accept

Chiasmus has originated from the emphatic expressions of the spoken language. But in the written type of speech it is typified and generalized and thus becomes an SD.

The sudden change in the structure helps to lay stress on the second part of the utterance. This sudden change requires a slight pause before the second part.

Chiasmus can appear when there are two successive sentences or coordinate parts of a sentence. The structural design of chiasmus may be different: it appears in a complex sentence, in a compound sentence or in two independent sentences.

We must distinguish between *lexical* and *syntactical* chiasmus. Here is the example of lexical chiasmus: *Experience is the child of Thought and Thought is the child of Action* (A. Pope). There is no inversion here. Both parts have the same direct word order. Syntactical chiasmus is used to break up parallel constructions which are monotonous. It brings emphasis on the second part, the inverted part of the utterance.

Close analysis shows that the first part in chiasmus is not completed, the reader anticipates the continuation and this completion of the idea is given in the second part: *There is a great deal of difference between the eager man who wants to read a book, and the tired man who wants a book to read* (G. K. Chesterton).

In some cases chiasmus is built on the use of a passive construction which is substituted for the active: *Soldiers who never fire a gun and never a shot fired at them*. The SF of chiasmus is to attract the reader's attention to the most important part of the utterance.

Хиазм. Хиазмнинг тузилиш тасвири қуйидагича: икки гап кетм-кет келади, аммо бир гапдаги сўз тартиби иккинчи гапдаги сўз тартибининг тескарасидир. Масалан, агар бир гапда сўз тартиби туғри бўлиб эга, кесим, тулдирувчи, ҳол келса бошқа гапдаги сўз тартиби биринчисига нисбатан ҳол, тулдирувчи, кесим, эга билан берилиб тескари бўлади. Масалан:

Хар кун чиқар ярқираб офтоб,
Тонг отадир ўлкада ҳар кун.

(Ҳ.О.)

Хиазм мисолда кўрсатилганидек, боғловчисиз ҳам вужудга келиши мумкин. Восита сифатида инглиз тилида "and" боғловчиси ишлатилади. Бундай кўринишга эга бўлганда, гапнинг иккинчи бўлаги муҳим маъно касб этади.

Хиазм қуйидаги тузилмалар: боғланган қўшма гапларда, эргашган қўшма гапларда, жуфт солда гапларда намоён бўлади.

Хиазм таҳлил қилинганда, унинг лексик ва синтактик турлари фарқланиши лозим. Лексик хиазмлар мавжуд бўлганда ўз-ўзидан ҳеч қандай синтактик инверсия ҳосил бўлмайди.

"Тарих инсонни яратмайди,
Инсон тарихни яратади".

Мулоҳазанинг иккала қисмида ҳам сўз тартиби тўғридир.

Синтактик хиазм параллел тузилмаларни ёки умуман бир хилликни бузиш учун қўлланилади. Синтактик хиазмларда гапларнинг биринчи қисми тугалланмаган бўлади:

Баъзилардай эмасман чаққон, Чаққонлик ҳам келмас қўлимдан. (У.Х.).

Хиазм сўзлашув тилининг эмфатик тузилмаларидан вужудга келади. Ёзма нутқда хиазм ихчамлашади, умумлашади ва шу йўсинда стилистик восита ҳолига келади. Хиазмнинг стилистик вазифаси — диққатни гапнинг катта бир бўлагига жалб этишдир:

Лекин Лайли бошига келган
Қора қушлар бизга ёт бутун;
Бизга ётдир Ширин бахтини
Поймол этган у қоп-қора тун.

(Ҳ.О.)

Exercises

I. Questions for discussion:

1. What is chiasmus? Explain its compositional design. 2. What transformations do reversed parallel constructions undergo in the written form of speech? 3. What part of the utterance becomes more significant in chiasmus? 4. What are the structural types of chiasmus? 5. Speak about lexical chiasmus. 6. What is the essence of syntactical chiasmus? 7. What are the stylistic functions of chiasmus?

Repetition as an SD is a typified generalization of essential features of the language means that express emotive, excited state of mind: She shrieked loudly: "Where is my baby? But where is my baby? I want to know where is my baby?" (A. Bennett). The repetition

of these phrases "*Where is my baby?*" is not an SD here. It is only a means by which the excited state of mind is shown.

The excited speech is always broken, fragmentary illogical and, that's why the repetition of some words, word combinations and parts of the sentence is quite natural. When repetition becomes an SD it brings logical emphasis to a certain part of the utterance in order to attract the reader's attention. In this case the key words of the utterance become reiterated: Then she stumbled over some unevenness of the threshold and fell down, and she seemed so tiny, so minute, so fragile, so miraculously whole and lovely, against the formidable background of the immense ruin (A. Bennett).

Like other SDs repetition has several structural types:

1. The repeated word or phrase stands at the beginning of each sentence, clause or phrase. This repetition is called *anaphora*. Here is the use of anaphorical repetition in the following nursery rhyme:

*For want of a nail, the shoe was lost,
For want of a shoe, the horse was lost,
For want of a horse, the rider was lost,
For want of the rider, the battle was lost.*

(From the Book of Nursery Rhymes)

2. Repetition of a final word or word group is called *epiphora*: When I go into a bank I *get rattled*. The clerks *rattle me*. The wickets *rattle me*, the sight of money *rattles me*, everything *rattles me* (S. Leacock). In these cases repetition has the function of creating the background against which the preceding statements become more prominent.

3. *Frame repetition*: when the beginning of a syntactical unit, or a paragraph is repeated at the end. Eg.: *He couldn't spy on her*. If she wanted to keep things from him — she must; *he couldn't spy on her* (J. Galsworthy). This structural type of repetition is sometimes called *ring repetition*; It is expressive in poetry and in singling out a paragraph in prose:

*Our hands have met, but not our hearts;
Our hands will never meet again.
Friends, if we have ever been
Friends we cannot now remain:
I only know I loved you once,
I only know I loved in vain.
Our hands have met, but not our hearts;
Our hands will never meet again ...*

(Thomas Hood)

4. Another model of repetition is *linking repetition or anadiplosis*. The last word or phrase of an utterance is repeated at the beginning

of the next part; Anadiplosis serves to stress the most important part of the utterance: To Jan it was as though *a curtain* had been raised in her mind — *a curtain* from which she recoiled in horror (D. Cusack).

5. There are cases when the linking device is repeated several times in one utterance. This compositional form of repetition is called *chain repetition*: But two minutes later the sun vanished behind flying cloudy continents, a relative darkness *descended* on the summer afternoon, and rain too *descended* — *descended* in such soaking overwhelming quantities that ... (I. Murdoch).

6. The next type of repetition is *root repetition*: The child *smiled the smile* and *laughed the laughter* of contentment ... ; In the usual order of things he should have lost consciousness at this point, but that mercy was denied him, and he was forced to *endure the unendurable* (A. Bennett). In these examples not the same word but the same root is repeated.

7. *Synonym repetition* consists in the reiteration of the same notion by means of various synonyms: *The poetry of earth* is never dead, *the poetry of earth* is ceasing never (J. Keats).

A horrible despair, and at the same time a sense of *release, liberation* came over Hermoone; She fondly seized the yelling, wet child, and *hugged* it and *soothed* it and *comforted* it in her encircling beautiful arms (A. Bennett).

Pleonasm and tautology stand very close to synonym repetition. Usually it consists in the repetition of a part of the sentence (usually the subject), expressed by a noun, by means of the corresponding pronoun: And *the books* — *they* stood on the shelf; *The wound*, it seemed both sore and sad.

In some cases tautology is considered to be a fault of style: "He was *the only survivor, no one was saved*". This device is popular in oratory as it helps the audience to grasp the meaning of the utterance.

We distinguish between different SF of repetition. One of the leading functions of repetition is to intensify the utterance, to bring emphasis into the narration. However, the overuse of repetition may bring sadness, meditation and thus monotony appears which is considered the lack of style.

In poetry repetition performs the rhythmical function. Among different functions of repetition we distinguish so-called back-ground function. The SF of this type of repetition is to create the background against which the un-repeated words and word combinations become more emphatic and thus more important.

Такрор ҳаяжонли ҳолатни ифодалаш мақсадларида қўлланадиган стилистик воситадир. Эмоционал нутқ қисқалиги, мантиқчилиги ва баён қилинаётган фикрнинг айрим булақлари

такрорланиши билан ажралиб туради. Оғзаки нутқда айрим сўзларнинг ва бутун сўз бирикмаларининг такрорланиши муайян дир: “*Тўхтанглар, тўхтанглар, ўртоқлар*” — ўз фикрини исботламоқчи бўлди инженер. (Ж.А.) Бу мисолда такрор ҳеч қандай стилистик вазифани бажармайди ва сўзловчининг маълум бир психик ҳолатини ифодалаяпти холос. Такрор стилистик восита сифатида ўқувчининг диққатини жалб этиш учун қўлланилади. Масалан:

*Икки нарса эрур умримда офтоб:
Бу шеър, бу яна муҳаббат.
Икки нарса эрур умримда азоб:
Бу шеър, бу яна муҳаббат.*

(Г.Н.)

Такрор бошқа стилистик воситалар тузилишига кўра қуйидаги кўринишларга ажратилади:

1. Мисра бўлагининг бошида келган такрор *анафора* деб аталади. Мисол:

*Мен баҳор қўшигин куйлайман дадил,
Чунки бу — галаба ҳақлиқнинг сози,
Чунки бу — абадий бахтнинг яллasi
Чунки бу — сўнмовчи ҳаёт овози.*

(У.).

2. Гап охирида келган такрорлар *эпифора* деб юритилади. Мисоллар:

*Ер юзи инсонники
Мазмун жаҳони билан,
Денгиз осмони билан,
Бойлиги, кони билан,
Вақти-замони билан,
Барча имкони билан.*

(Ғ.Ғ.)

3. Такрорланувчи бирликлар ўзига хос доира ҳосил қилиб, парчанинг бошида ҳам, охирида ҳам келиши мумкин. Бундай такрор *халқасимон* такрор дейилади:

*Нафис чайқалади бир туп наъматак
Юксакда, шамолнинг бсланчагида,
Кўёш кўтариб бир сават оқ гул,
Биқор-ла ўшшайган қоя лабида
Нафис чайқалади бир туп наъматак.*

(Ҳ.О.)

4. Такрорнинг яна бир кўриниши *топилма такрор* биринчи мисранинг охирида келган бирор сўз иккинчи мисранинг бошида такрорланиб келади (анадиплосис): *Бешик болани, бола дунёни тебратар.*

Атом қуввати пок қалбингизда
Ва сиздан кутади тақдирин жаҳон,
Жаҳон, замон, халқлар, ватан ва давлат
Сизга таянади, сизсиз посбон.

(F.F.)

5. *Тизма* такрорлар ҳам мавжуд:

Соатлар кунларни, кунлар ҳафтани,
Ҳафталар ойларни тугдирганидек,
Аълочи номини асло бўшатмай, ...

(F.F.)

6. Такрорнинг ўзакли такрор деб номланган тури ҳам мавжуд. Унинг моҳияти шундаки, унда сўз айнан такрорланади, бироқ уларнинг биридаги қўшимча қисм такрорланмайди, холос:

“Олий фазилатлар менинг ҳавасим,
Ҳавас орзусида ёнур нафасим”

(Г.Н.)

Сўнгги мисолдаги ўзакли (айнан) такрор *топилма такрор* тури билан бирга келяпти. Айнан такрор ўзининг стилистик вазифасига кўра сўз ўйинига яқин туради. Бу усулда ўша сўз айнан ўзи такрорланмай, фақатгина сўзнинг ўзаги такрорланади, шунинг учун биз ҳар хил маъноларни англатувчи турли сўزلарни учратамиз: Дилдор энди чинакамига дилдор бўлиб кетган эди (С.А.)

7. Такрорнинг навбатдаги тури *синонимик такрордир*. Синонимик такрорнинг моҳияти шундан иборатки, айнан битта тушунчани ифодалаш учун синонимик воситалар қўлланилади:

Инсон қалби билан *уйнашма*,
Инсон қалби билан сен *қилма хазил*,
Инсон қалби — офтоб акс этган чашма,
Гоҳ булутдай енгил, гоҳ тоғдай зил.

(Ш.)

Бу ерда объектив синонимлар қўлланилиши шарт эмас. Воқеа ва ҳодисаларни образли қиёслаш натижасида ҳам тушунчалар бир-бирига яқинлаштирилиши мумкин. Бунда сўзлар матний маънога эга бўладилар. Жуфт синонимлар ҳам синонимик такрорнинг турли шаклини бера олади:

Шундай бир *тиниқлик*,
Шундай *аниқлик* —
Шундай *мусаффолик* тўлганки ...
(Ш.)

Синонимик такрор битта, ягона маънони ифодалашда фикрнинг асосий мазмунига қўшимчалар киритади, кенгайтиради, деталлаштиради. Нотиқлар нутқида синонимик такрор нутқнинг кучини ошириш ва ишонтириш, бадий нутқда деталлаштириш вазифасини бажаради. Синонимик такрор ҳақида гапирганда *плеоназм* масаласига ҳам тўхталиб ўтмоқ керак. Плеоназмда фақатгина ўша сўз ёки восита такрорланиб қолмасдан, балки ўша мазмун, маъно ҳам такрорланади. Бу худди ортиқча такрордай нутқда ортиқча қусур сифатида кўринади, эътироф этилган фикрга ҳеч қандай қўшимча маъно бермайди. Плеоназм нутқнинг камчилигидир. Плеоназмлар бадий-эстетик нуқтаи назардан асосланмаган синонимик такрорлардир. Аммо плеоназм ҳодисаси тилда, айниқса ўзбек тилида бу маънода деярли йўқ ҳодисадир.

Ўзбек тилида плеонастик қўлланиш тарзида баҳоланаётган ўринларда адиллар кейинги воситани бошқа мақсадда қўллайдилар. Бошқача айтганда, ёнма-ён қўлланган сўзлар, шаклларнинг бири бошқа маънони ифодалайди ёки бошқа вазифа бажарди: Масалан, *Сизлар* сўзида *Сиз* олмош ҳурмат маъносини ифодалайдиган бўлиб қолгани учун, унга кўпلىкни ифодаловчи -лар қўшилган (бош-оёқ сарупо, ўртямиёна қўлланишларида кейинги сўзлар бошқа маъноладир). шунга кўра, плеоназмин аслида юқорида кўриб ўтилган такрордан бошқача ҳодиса сифатида талқин этган маъқулдир.

Такрорнинг оддий вазифаларидан бири — таъсир кўрсатишдир. Баъзан иш-ҳаракатнинг изчиллигини, бир хилдалигини ифодалаш. Бу вазифа маром ёрдамида амалга ошади. Такрорнинг яна бир вазифаси гапнинг маъносини кучайтиришдир. Сўзларнинг такрорланиши гапда катта куч саналади. Анафора кўпинча боғловчилик вазифасини ҳам ўтайди. Такрор иш-ҳаракатнинг такрорийлигини ва давомийлигини ифода этиш учун ишлатилади. Такрорланувчи бирликларнинг баъзан гапдаги такрорланмайдиган бирликлардан ажралиб туриши фон ҳисобланади. Баъзи бир бирикмаларнинг ўзгармас ҳолда тез-тез такрорланаверишидан фразеологик бирлик вужудга келади.

Exercises

I. Questions for discussion:

1. Give the definition of repetition. 2. Speak about repetition used in oral speech. 3. What are the compositional designs of repetition.

4. Analyse the examples of anaphora. 5. Analyse the example of epiphora. 6. Explain the essence of frame (ring) repetition. 7. Give the examples of linking repetition. 8. Give the examples of chain repetition. 9. What is a root repetition? 10. What is the essence of synonym repetition? 11. How is pleonasm (tautology) connected with synonym repetition? 12. What are the stylistic functions of repetition? 13. In what cases repetition may become the lack of style?

II. State different structural types of repetition. Speak about the convergence of SDs:

1. You never know a moment's freedom from anxiety and care, never gain a moment's rest for dreamy laziness — no time to watch the window shadows ... (J. K. J.)
2. They themselves don't want lovers. They never mean to marry. (J. K. J.)
3. Then deceive her boy! Tell her it's a bonus from Envy, tell you found it in the street, tell her you won it on a horse race. Deceive her, deceive her!.. (I. M.)
4. Then it came over Mor like a sudden gust of warm fresh wind that Nan was going. Nan was going, she was going. (I. M.)
5. When I see her I shall know what to do. Then I shall know what this state of mind is... I shall know then when I see her. When I see her. (I. M.)
6. You are living on dreams now, dreams of happiness, dreams of freedom. (I. M.)
7. His imagination had begun at last to be busy with visions of Donald bitterly resolving, Donald suffering from hunger and despair, Donald derelict, Donald dead. (I. M.)

2. 1. Ғарб ишчиси шарқ ишчисига, шарқ ишчиси ғарб ишчисига салом юборадир. (А.К.). 2. Лекин мен уйинни тўхтатмадим, тўхтатиш хотирамга ҳам келмаган эди. (А.К.) 3. Ҳар бир поя, ҳар туп ток, хилма-хил навларнинг ўзига хос хилма-хил эркаликлари, инжиқликлари ... ҳар бирининг ўзига яраша талаби ҳам, пишиқчиликка келиб гўзаллиги ҳам бор. (Р.Ф.) 4. Ниҳоят машқ битди. Битди, лекин мени ҳам ўзи билан битирди. (А.К.) 5. Бу симлар қалб тили, ҳисларнинг тили. Руҳ тили, нур тили, ҳаяжон тили, Уй тили, дард тили, кўзларнинг тили. (Ш.)

Ellipsis. As have been mentioned above any SD is based on the use of typical syntactical and lexical features of the language which are generalized and intensified in the speech. From that point of view ellipsis is a typical phenomenon of the spoken language. An elliptical sentence in conversation does not form an SD. Here it is one of the typical features of spoken language: *Got a letter? Enjoy your holiday? My best wishes to your father!*

In the author's narrative ellipsis may serve to add emotional colouring or to underline the most important information of the utterance. The most widely used patterns of elliptical constructions

are the following: 1) The simple verbal predicate is omitted. In English parallel constructions this omission shows the similar or opposed nature of the phenomena: *His face was rather rugged, the cheeks thin; She had a turn for narrative, I for analysis.* 2) Attributive constructions can also be elliptical: He told her his age, *twenty four*; his weight — *ten stone II*, his place of residence, *not far away* (J. Galsworthy).

Ellipsis is a deliberate omission of some parts of the sentence in the written type of speech — especially in belles-lettres style. Very often ellipsis occurs in poetry. It is caused by the melody of poetry:

And all men kill the thing they love,
By all let this be heard,
Some do it with a bitter look,
Some with a flattering word,
The coward does it with a kiss,
The brave man with a sword!

(O. Wilde).

Эллипс. Бу адабий ёзма нутқда бирон бир гап бўлагининг тушириб қолдирилишидир. Эллипсис атамаси тугалланмаган гапга тегишлидир. Мисол:

Нур ёгилиб қучоқларимга,
Яна тонгни қутладим бугун.
Тонг ҳам дея: “Толенинг гулгун”, —
Шивирлади қулоқларимга
Тинглаб бошим кўкларга етди,
Яна солди юрагимга чўғ
Куйларимга рақс тушиб шўх,
Чаманларга стаклаб кетди.

(С.Қ.)

Эга тушириб қолдирилиши натижасида стилистик восита — эллипсис ҳосил бўлган: (Мен) яна тонгни қутладим бугун.

Эллипсис оғзаки нутқнинг муҳим томонларига асосланган бўлади. Сўзловчи кучли ҳаяжонланган ҳолатда бўлганда ўз-ўзидан гапнинг маълум бир қисмларини тушириб қолдиради. Мисол: “Ҳақиқатан, Ҳайдар танлаган мавзу ... Ниҳоятда қалтис муаммо” (О.Ё.). Аммо бунда мантиқий боғланиш бузилмайди, маъно, мазмун тушунарли ҳолда сақланади. Бинобарин, шуни унутмаслик керакки, гапдаги ҳар қандай тушириб қолдириш стилистик усул деб саналмайди. Масалан: Нечагача ишлайсиз? *Олтигача!*

Юқорида эслатиб ўтганимиздек, стилистик усул бу доим тилнинг муҳим асосий томонларини жипслаштириш ва умумлаштириш демакдир. Эллипсда ҳам худди шу хусусиятларни кўриш мумкин. Эллипс сўзлашув тилидаги умумий кўринишидир,

аммо ёзма нутқда ишлатилар экан, ўзида янги хусусиятларни мужассамлантиради. Эллипс стилистик усул сифатида жипс-лаштириш ва умумлаштиришдан ташқари ифодага қўшимча бир хусусият киритади.

Одатда эллипсда кесим тушириб қолдирилади. Матал ва мақолларда буни айниқса яққол сезиш мумкин: яхшидан — шарофат, ёмондан — касофат; севги — икки кўзда; яхши хордиқ — жонга озиқ; боғли хўжалик — мойли хўжалик.

Бир қатор ҳолларда эллипс шەърнинг маром шартларидан келиб чиқади. Эллипс шەърятда ишлатилганда у шەърнинг оҳанги, қофия ва вазнига асосланган бўлади.

Exercises

I. Questions for discussion:

1. What is the essence of ellipsis? 2. Explain the difference between ellipsis used in oral speech and ellipsis used as an SD. 3. What are the widely used patterns of elliptical constructions? 4. What implication may arise from the use of ellipsis in combination with parallel constructions? 5. Illustrate the use of ellipsis in different functional styles?

II. Define the linguistic nature of these ellipsis:

1. 1. In waves, in clouds, in big round ... the dust comes, and with it little bits of straw ... (K. M.) 2. How ridiculous! What an extraordinary thing. (S. L.) 3. She leans on it ever so little, her cheek against the springy turf. (A. B.) 4. How many years ago? 5. A girl in the suburbs, quite poor, a young typist called Marina, very pretty. (M. S.) 6. Then came rows of houses with little vane surmounted masts upbearing themselves from among the scarlet beams. Then ditches. Then pollard willows. Then more ditches. (Ch.D.) 7. Rain came forward and studied him, leaning thoughtfully across the table. The hands. Much depended on that. The hands must be another mark of strength in the picture, shown solid and square. But how exactly? (I. M.)

I. Кечқурун. Бўйинлари осмалик саф-саф қизалоқлар ва ўғлонлар маданият саройи ёнидан ўтиб, уй-уйларига тарқалишмоқда. Қувноқ. Қорамағиз. Кўзларда учқун. Уст-бошлари бутун. Янги. Мўрилардан олатароқ осмонга тутун ўрламоқда. Қишлоқни қайроқи бугдой унидан ёпилган, қуёш парчаларидай нон ҳиди ва доғланаётган ёғ, жаз ҳиди тутди. Пола қайтмоқда ... Сал ўтмай нон ва доғ ҳидига янги соғилган сут ҳиди қўшилади. Сал ўтмай оқшом шабадасида янги япроқ ёзаётган ялпиз ва қоқи ҳиди ҳам димоққа уради. (M.)

2. Баҳор. Сувараксойда эди чамамда. Бойстоннинг гирибонидан бўғамиз деб турибмиз. ... Шу пайт денг, аллақерда милтиқ варанглаб қолди-ку. Қасрда, ким отди? Пайқаш қийин. Тоғда шундақа, бу жилгада отилган ўқ, нариги жилгада янграйди. Сал ўтмай қасир-қусурга айланди ... (Й.Ш.) 3. Қизларни хонадонларга жойлаштиришди. Кун ботган. Ғира-шира пайт. Биз тушган ҳовлида гозлар гоқ-гоқлаб юрибди. Девор тўла таппи. (К.Н.)

Enumeration is an SD which is formed when objects, actions or properties are listed one by one. The list may produce different impression on the reader. Sometimes the objects or actions given in the list may have some likeness or similarity. It occurs when these objects belong to one and the same group of notions.

For example, Harris grew more cheerful. George suggested *meat and fruit pies, cold meat, tomatoes, fruit and green stuff* (J. K. J.) All objects enumerated in this sentence belong to the group of notions defining "food".

There are cases when enumeration is based on the dissimilarity of notions. For example: Throw the lumber over, man! Let your boat of life be light, packed with only what you need — *a homely home and simple pleasures, one or two friends worth the name, someone to love and someone to love you, a cat, a dog, and a pipe or two, enough drink* (J. K. Jerome).

From the semantic point of view we distinguish two types of enumerations: *homogeneous* and *heterogeneous*. The grouping of quite different notions in one sentence produces much impression on the reader. In the example given above the nouns "*home, pleasures, friends, a cat, a dog, pipe, drink*" constitute the heterogeneous enumeration. Other parts of speech such as verbs, adjectives, adverbs, participles may easily be used in enumeration. For example, "The situation must be remedied, and the first step towards a remedy was to cry. She *cried, she wept, she sobbed, she shrieked, she kicked, she fought* vacancy and silence with her angry fists. No result. No audience" (A. Bennett).

In the following example we see the use of different grammatical forms which constitute enumeration. From the semantic point of view they denote things which belong to different groups of notions: For some time now their small house had been a scene where *washing, drying and ironing of clothes, discovery and renovation of suitcases, unfolding of maps and discussion of trains and seat reservation and weather*, had gone on without intermission until Mor had been obliged to invent excuses for staying in school. (I. Murdoch).

The SF of enumeration may be different: it may suggest the

rapidly changing impressions of the scenery. Sometimes enumeration helps to reveal the inner state of the character's mind.

Санаш стилистик восита сифатида ишлатилганда нарсалар, ҳаракатлар, сифатлар гапда тизилиб ишлатилади. Баъзан бу нарсалар ёки ҳаракатлар бир-бирига ўхшаш ёки яқин, бири иккинчисининг жуфти ҳолатида бўлади. Масалан: “*Омон-эсонлик, мол-бош, бола-чақа, овул-уба, қавм-қариндош, улу-кичик соғми?*” — деб сўради. (С.А.) Бу гапдаги “*бола-чақа*”, “*овул-уба*”, “*қавм-қариндош*”, “*улу-кичик*” қўлланишлари ана шундай ҳолатдир. Қўлланилган сўзларнинг семантикасига кўра, гаплардаги санджлар бир турли бўлмаган гуруҳларга бўлинади. Қуйидагиларни кўриб чиқамиз:

Мулқободда энг қари одам,
Ҳеч роҳат кўрмаган битта бечора,
Чорикор, мардикор, етим, қул, чўпон.

(Ҳ.О.)

Сайрасам, яйрасам кенг фазоларда,
Ер ҳидин *исласам* хуш ҳаволарда.

(С.Аз.).

Бир гапда ҳар хил маънога эга бўлган сўзларнинг санаш шаклида ишлатилиши катта экспрессив кучга эга бўлади. Юқорида берилган мисолларда қуйидаги: *чорикор, мардикор, етим, қул, чўпон* сўзлари санаш шаклида ишлатилган ва ҳар хил маънога эга. Иккинчи мисолда феъллар санаш шаклида берилган: *сайрасам, яйрасам, изласам*.

Бу усул одатда бадий услубда кўп қўлланилади. Бу эса юқорида келтирилган мисоллардан аниқ кўриниб турибди. Аммо санаш оммавий матбуот ва илмий услубларда ҳам қўлланилиши мумкин: Масалан, “*Отани севмоқ, тинчликни, дўстликни, ёруғликни, ҳаёғни севмоқдир*” (рўзномадан) гапда уюшиқ бўлақларнинг семантик нуқтаи назардан қараганда ортиқ даражада кенгайиб келишини ҳамда бу уюшиқ бўлақлар нутқнинг экспрессивлиги учун хизмат қилишини кўрамиз.

Exercises

I. Questions for discussion:

1. What is enumeration as an SD?
2. What are the types of enumeration based on semantic principal?
3. Explain the essence of homogeneous enumeration.
4. Illustrate the essence of such enumeration.
5. What parts of speech usually constitute enumeration?

6. What is the stylistic function of enumeration? 7. Speak about the use of enumeration in different functional styles.

II. State the linguistic nature of the following enumeration:

1. 1. She had a guide-book, which seemed to her to lack the atmosphere of the actual decor, and even that did not cover every tower, fountain, church, coloumn and palace visible across the piazza ... (M. S.) 2. Then the lumpy, silent, little girl, who was there blinking, beside her mother, pulled at the blonde fringe of her hair and said in Italian ... (M. S.) 3. Within a few weeks, throughout Italy and beyond, it was decidedly understood, thoroughly suggested, hinted and memorised, that private, inaccessible to all possible survey ... Annabel Christopher, the new star who played the passionate English governess, let rip. (M. S.) 4. There is a pleasurable spread on the counters which I perceive and exploit with a certain detachment, since it suits with my condition of life. Creams, toothpastes, combs, and hankies, cotton gloves, flimsy flowering scarves, writing-paper, and crayons, ice-creams, cones and oranges, screwdrivers, boxes of tacks, tins of paint, of glue, of marmalade. (M. S.) 5. She had written it by hand, sealed it, carried it to the post office, had bought one postage stamp which she licked, placed on the envelope, and thumped firm; she had then borne the letter to the letter-box and dropped it in with a plop. (M. S.) 6. He did indeed look like a young Italian lawyer, lean, dark, shiny-haired, keen-eyed. (M. S.)

2. 1. Мен уйланадиган қиз ҳуснда ҳам, ақлда ҳам, билимда ҳам, рўзгор ишида ҳам яккаю ягона бўлиши керак ...! (P.Қ.) 2. Бундай туйғун, бундай боадаб қиз етти иқлимда ҳам топилмайди. (O.) 3. Бебахтнинг ошига пашша ҳам, кана ҳам, сўна ҳам, қолаверса, шалоплаб олиб мана шунақа азроил ҳам, мункарнакир ҳам тушаверади. (Ҳ.Ҳ.) 4. Сойларда тун, саҳроларда тун, Далаларда, водийларда тун, Япроқларда тун ётиб ухлар, Сойликларда тун қотиб ухлар. (Ҳ.О.) 5. Хирмонларда ҳам, уйларда ҳам, кўчаларда ҳам, булоқ бошида ҳам, сой бўйида ҳам шу воқеа тўғрисида гапирар эдилар. (M.И.)

Gradation as an SD is a structural unit which is based on the gradual intensification of logical meaning and emphatic expression.

The human heart has hidden treasures,
In secret kept, in silence sealed, —
The thoughts, the hopes, the dreams, the pleasures
Whose charms were broken if revealed

(Ch. Bronte).

Each word of this structural unit coming one after the other (*the thoughts, the hopes, the dreams, the pleasures*) is understood to be more convincing in the revealing the author's idea. We cannot say we have an objective linguistic criteria to estimate the degree of the importance or significance of these units. It is only the analysis of synonym that helps us to feel the increase. We must distinguish three ways of increasing the significance: *logical, emotional and quantitative*.

Logical gradation is based on the use of a successive unit which is stronger than the preceding one from the point of view of its meaning: "Threaten him, imprison him, torture him, kill him, you will not induce him to betray his country". The word "kill" is the strongest in meaning among all these contextual synonyms. The same may be seen in the following example: "I have been other things as well", the policeman said. "Thief, pimp, blackmailer, not to mention murderer" (L. Heartly).

Emotional gradation is based on the relative emotional tension produced by words of emotional meaning: "Your son is very ill — seriously ill — desperately ill". The emotional meaning is prevailing in the word "desperately". Compare the dictionary meaning of these words. "Seriously" implies "possible danger" whereas "desperately" implies "extremely serious or dangerous consequence" (Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English). The same we see in the following sentence: "He was in love, and if in love then not just a little in love, but terribly, desperately, needfully in love" (I. Murdoch).

Quantitative gradation presupposes the use of hyperbole or numerals: Farmer's wives who had *strength, endurance and energy of locomotives and the appetites of dinosaurs* ... (B. Macdonald).

The main syntactical pattern of gradation consists of a clause or sentence based on lexical repetition.

The SF of this SD is to show the associate importance of things in the utterance, to show the significance of the things described and to show the dynamic development of the same process.

Градация. Бу стилистик воситада гапдаги ҳар бир берилган ибора ўзидан аввалгига нисбатан кучлироқ, таъсирчанроқ бўла боради (таъсирлилиги жиҳатдан ва мантиқий жиҳатдан). Бундай таъриф субъектив, чунки бизда буни таққослаш учун лисоний таъриф йўқ. Градацияда кўпинча синонимлар ишлатилади. Шў синонимларнинг кетма-кет ишлатилиши таъсирчанликни ажратиб беришга ёрдам беради. Қуйидаги мисолни кўриб чиқамиз. "Эҳ-е, озодлик, осудалик ва муҳтожсизлик тоғ ҳавоси ва зилол сувдай нақадар лаззатли, нақадар гўзал, нақадар бебаҳо!" (В.З.) Бу мисолда "бебаҳо" сўзи бошқа сўзларга қараганда ("лаззатли", "гўзал") — энг кучли маънога эга бўлган сўз, шунинг учун гап охирида ишлатилган.

Градация — мантиқий, эмоционал ҳамда миқдорий бўлиши мумкин.

Мантиқий градацияда ҳар бир гап ўзидан аввал келган гапга қараганда мазмун жиҳатдан таъсирлироқ бўлиб боради. Мисол: “*Дарё оқар, вақт оқар, умр оқар пайдар-пай*” (О.М.) Бу гаптаги барча отлар матний синоним сифатида келмоқда. “У ҳар қандай тўсиқни ҳам *енгиб ўтади, улғаяди, вояга етади*” (П.Т.). Берилган мисолда ишлатилган фсъллар — *енгиб ўтади, улғаяди, вояга етади* — мантиқий градацияни ташкил этган.

Эмоционал градация — одатда эмоционал сўзлар ёрдамида ифодаланади. Масалан: Мирзакаримбой ҳамма бойлар каби *айёр, муғомбир, пухта-пишиқ*. (Ойбек.) Келтирилган мисолда градация айёр, муғомбир, пухта-пишиқ сўзларига асосланган. Эмоционал градациянинг асосини ташкил этган сўзлар матний синонимлардир. Бу градацияни ташкил этган сўзларнинг маъносини кўриб чиқайлик: “айёр” — “маккорлик билан иш тутадиган қув”; “муғомбир” — “алдоқчилик билан иш кўрувчи айёр одам”. Олдинги “айёр” сўзидан кўра эмоционал маъноси кучлироқ. “Пухта” — сўзи эса “ҳар тарафлама ўйлаб иш қиладиган, пишиқ, атрофлича чуқур ўйлаб, асосли ҳаракат қилиб иш тутадиган одам”. Бу сўзнинг маъноси “муғомбир” ва “айёр сўзлари маъноларидан кучлироқдир. “Пишиқ” — ўз ишига пухта, бировга сўзини бермайдиган, ҳақини олдирмайдиган киши ҳақида.

Қуйидаги мисолда эмоционал бўёққа эга бўлган сўзлар яққол кўриниб турибди: “Оҳ маликам, — деди Мирза: — сиз *зотсиз норлоқ, Сиз ҳилолсиз, йўқ қуёшсиз ...* (А.О.). Эмоционал градация катта қизиқиш уйғотади. Унинг ифодаланиши хилма-хилдир ва синтактик тузилиши муҳим аҳамият касб этади, кўпинча такрор ва параллелизм билан бирга келади:

Бос,
душманнинг
кўкрагига;
Бос,
юрагига;
Бос,
қаттиқроқ,
сўлаётган
ёв тилагига.

(Ҳ.О.)

Миқдорий градацияга қуйидаги мисолни келтириш мумкин: Шу супачадан кўриниб турган кенгликларда *болалигининг, йигитлигининг, қариллигининг* излари қолган. (С.А.) Градация ёрдамида эса бирор ҳодисанинг динамик ўсишини ифода этишимиз мумкин:

На гурбат, на офат,
 на гам.
 Бунда бор: ҳарорат,
 муҳаббат,
 шафқат,
 Ва меҳнат нонини кўрамиз баҳам ... (F.F.)

Градациянинг стилистик вазифаси хилма-хил бўлиб, баъзан бу қандайдир воқелик ёки ҳолатга нисбатан берилган баҳо бўлиши мумкин. Баъзан эса градация бирор бир жараён ёки ҳодиса ривожланишининг ўсишини тасвирлашга ёрдам беради.

Exercises

I. Questions for discussion:

1. What is gradation? 2. How is the degree of emotiveness valued in the succeeding units of gradation? 3. What is the role of synonyms used in gradation? 4. Speak about logical gradation. 5. Give the examples of emotional gradation. 6. What is the basis of quantitative gradation. 7. What is the syntactic pattern of gradation? 8. Speak about the stylistic functions of gradation.

II. Define the linguistic nature of gradation. Illustrate different types of gradation:

1. She expected him to kiss madly, to hug fondly, to be thrilled by, to think constantly of the child. (A. B.) 2. For example this new feat of putting one foot in front of the other and so moving magically to fresh and strange and exciting places. (A. B.) 3. Frederick was nobody but an outsider, incompetent, inefficient and helpless at any real crisis such as that which his callous negligence had just brought about. (A. B.) 4. He had no notion that magically they had vanished from his car and been replaced by a couple of aged, murderous, implacable savages and the very imp of evil. (A. B.) 5. Withal, the wind was more obstreperous, uproarious, and imperious than ever. (A. B.) 6. However, the charge was unjust, monstrous, and ridiculous. (A. B.) 7. This frightening phenomena was succeeded by the most loud and awesome tearings, rippings and bangs. (A. B.) 8. Billy taunted, resented, and even simply insulted her. She put up with it because of old times; he was one of the last remnants of a past life. (M. S.) 9. In spite of the worship of the wicks for their child and their fear, for her safety and their miser-like gloating over her beauty, they both knew that their lovely daughter is an incredibly stupid, dull and backward little girl. (J. St.)

2. 1. Комилжон ҳамон ундан кўзини узмай мулойимгина термилиб тураркан, аллақандай латиф ва ширин бир нарса унинг юрагига қуйилар, бу нарса унинг юрагида тобора ўсиб, улғайиб бораётгандай эди. (С.К.) 2. Биров қўрқсанг, икков кел, икков қўрқсанг ўнов кел, ўнов қўрқсанг баринг кел. ("Ширин билан Шакар" достонидан) 3. Жоним, юрак, қоним, ҳатто шу таним Бир бутун ҳолида бари сеники. (F.F.) 4. Бу кураш даврасинда юксалдик, Порладик, яшнадик, гурурландик. (Ҳ.О.) 5. Сирдош бўлиб қолсам ҳаминша сизга, Шу менинг орзуйим, шодлигим, бахтим. (С.З.) 6. Менинг жоним, руҳим, қудратим шу ўғлимдир. (Х.О.) 7. Гулсанамим, ўртоқжоним, меҳрибонгинам! Биладан, ўзинг ҳаминша ўлим кутардинг, лекин бизларни ташлаб кетганинг ёмон бўлди.(О.) 8. Гулим, беҳудага безовта бўлма, ўзингни қийнама, ғамларга тўлма. (У.)

Antithesis is such an SD which is based on the opposition of concepts. We must distinguish between logical and stylistic opposition. Logical opposition implies the use of *dictionary antonyms*, i.e. words that are contrary in meaning to another: *white-black, day-night, long-short, young-old* etc. Stylistic opposition is based on relative opposition which arises out of the use of *contextual antonyms*. It may include objectively contrasting pairs, i. e. dictionary antonyms as well. Let's see the following example:

We are young, friend, like *the flowers*,
 You are old, friend, like *the tree*,
 What concern have you with ours?
 You are *dying*, we're *to be*"
 It is very true, I'm *dying*,
 You are *roses still in bud* ...

(J. Mansfield)

In this poem antithesis is based on the following oppositions: young — old, flowers — tree, dying — to be; only the first opposition "young — old" may be considered as dictionary antonyms, the rest are contextual antonyms, and bring emphasis to the whole poem. The use of antithesis built on the contextual antonyms is clearly seen in the next example:

I had walked into the reading-room a happy healthy man. I crawled out a decrepit wreck (J. K. Jerome). In this sentence such word-combinations as "walked into" and "crawled out" and "a happy healthy man" and "decrepit wreck" are used as contextual antonyms.

Antithesis often comes with many SDs such as repetition, parallel construction, epigram and others. For example: If there were no *bad people*, there would be no *good lawyers* (Ch. Dickens).

It's wiser being good than bad,
 It's safer being weak than fierce,
 It's fitter being sane than mad

(R. Browning).

In speaking of antithesis we must not confuse it with contrast. *Contrast* is usually realized in two or more paragraphs, in a story or a novel. Contrast belongs to literature and antithesis is a linguistic device which is realized within one or two sentences, at least in one paragraph or a poem.

There are a number of word combinations which are built on antonyms, such as: *up and down, top and bottom, inside and out*. Of course these phrases must not be confused with antithesis. They may be used to build up antithesis but separately they do not constitute antithesis.

Among stylistic functions of antithesis we single out the following: making comparison of different objects and notions, division or separation of several concepts, combining various objects and notions.

Антитеза. Бир тушунчанинг қарама-қарши хусусиятини билиш мақсадида уни мантиқий қарама-қарши бўлган тушунча билан чоғиштиради. Натижада объектив борлиқ далиллари умумий белгиларига кўра бир-биридан узоқлашади. Масалан: Муҳаббатда тенгдир Шоҳ билан гадо.

Мантиқий ва стилистик қарама-қаршиликни бир-биридан фарқлаш лозим. Булар икки нарсанинг бир-бирига қарама-қарши хусусиятларига асосланган бўлади. Агар хусусиятлар бир-бирига тўла қарама-қаршилик тугдирса, булар лугавий антонимлар ёрдамида ифода қилинади: *Сени кеч топгандим, эрта йўқотдим.* (Ҳ.О.) *Дам ачинасан, дам унинг мунгли ноласига қулоқ бериб, янги фаслнинг қанот ёзаётганига қувонасан киши* (Ҳ.У.). Лекин бундай ҳолатлар кам учрайди. Шунинг учун стилистик қарама-қаршилик асосан матний антонимлар ёрдамида пайдо бўлади:

Яхши отга қамчи боссанг, кишнайди.
 Ёмони-чи, ёл силасанг, тишлайди.
 Хар қанча гап бўлса, дўстинг кўтарар,
 Душман — часн, яқинлашсанг нишлайди.

(О.Ҳ.)

Бу мисолда антитеза лугавий антонимлар: *яхши — ёмон, дўст-душман* ва матний антонимлар: *кишнайди — тишлайди, кўтарар — нишлайди* ёрдамида тузилган.

Антитеза — параллелизм, такрор, эпиграмма ва бошқа воситалар асосида вужудга келади ва бунда бир турдаги ан-

тонимик жуфтларнинг қиссланаётгани яққол кўринади: Одам боласи икки пайтда ўз яқинларини ва севгиларини кўпроқ тилга олади: бири *мотам* ва *мусибат* кунлари бўлса, иккинчиси *шодлик* ва *байрам* кунларидир. (С.А.)

Бу стилистик воситанинг таҳлилида икки тушунчани қарама-қарши қўйиш натижасида сўзлар орасида ҳосил бўлган қатламларни ҳисобга олмоқ керак. Охириги мисолда ишлатилган *“мотам”* ва *“мусибат”* сўзларининг қуйидаги маъноларини лугатдан кўриб чиқамиз. *“Мотам”* сўзи кўчма маънода ишлатилган бўлиб *“қаттиқ ташвиш, ғамгинлик, хафагарчиликни”* билдиради. *“Мусибат”* сўзи *“мотам”* сўзига синоним бўлиб ишлатилган ва *“мотамсаро ташвиш, кулфат”* деган маънони билдиради. *“Шодлик”* сўзи эса буларга антоним бўлиб ишлатилган ва *“бирор нарсадан мамнун бўлиш, хурсандлик, севинч, қувонч”* деган маъноларни билдиради. *“Байрам”* — *“шодлик, расмий тантана; бирор муносабат билан қувонч, шодлик, тантана ва ўйин-кулги билан кутиб олиш, нишонлаш кунини”* деган маъноларга эга. Бу қарама-қарши қўйилган сўзлар орасида *“байрам”* ва *“мотам”*, *“мусибат”* сўзлари матний антонимлар деб ҳисобланса ҳам бўлади, чунки *“мотам”* ва *“мусибат”* сўзларига *“хурсандлик”, “севинч”, “қувонч”* сўзлари кўпроқ антонимик муносабатда бўлади.

Худди шу айтилган фикр қуйидаги мисолда ҳам кўриниб турибди:

*Биз ишладик қўлни мойларга тиқиб,
Энди роҳатини кўришар булар.*

(Э.В.)

“Биз” ва *“булар”* (улар) сўзларида қарама-қарши лугавий маъно яққол сезилиб, булар гапда матний антоним бўлиб ишлатилган. *“Ишладик”* сўзига келганда *“дам олдик”* сўзи антоним бўлади. Лекин бу мисолда *“ишламоқ”* сўзига *“роҳатини кўрмоқ”* сўз бирикмаси қарама-қарши қўйилган. Бу антитеза матний антонимлар ёрдамида вужудга келган.

Антитеза ҳақида гапирар эканмиз, буни контрастдан фарқлаш керак. Чунки контраст адабиётшуносликка хос ва кўпинча хикояда ёки романда ифодаланади, антитеза эса лисоний усул бўлиб кўпинча битта ёки иккита гапда ва бобларда (қисмларда) ишлатилади.

Тилда кўпгина сўз бирикмалари антонимлар ёрдамида тузилган бўлиб, булар антитеза деб ҳисобланмайди: *Паст-балад, яқин-узоқ, ёш-қари, катта-кичик* кабилар. Бу сўз бирикмалари матний антонимлар билан бирга антитеза тузилишига ёрдам беради ҳолос.

Антитеза гапларнинг параллел жойлашишига кўра маром ҳосил

қилиш, қиёслаш гаптаги айрим бўлакларни бирлаштириш ва баъзи ҳолларда ажратиш вазифаларини бажаради. Масалан, қиёслаш вазифасини юқоридаги Э.Воҳидов шёрида кўришимиз мумкин (биз — булар).

Exercises

I. Questions for discussion:

1. Give the definition of antithesis as an SD. 2. Explain the difference between a logical and stylistic opposition. 3. What is the role of antonyms in constructing antithesis? 4. What is meant by relative opposition? 5. Speak about antithesis based on the use of other SDs. 6. What is the difference between antithesis and contrast? 7. What are the structural types of antithesis? 8. Speak about the stylistic functions of antithesis?

II. Give the linguistic analysis of the following oppositions. State the use of antithesis:

1. Will it be the same in the future? Will the prized treasures of to-day always be the cheap trifles of the day before? (J. K. J.) 2. Poor people who can hardly keep themselves have eight hearty children. Rich old couples, with no one to leave their money to, die childless. (J. K. J.) 3. There are girls with lovers. The girls that have lovers never want them. They say they would rather be without them, and why don't they go and make love to Miss Smith and Miss Brown, who are plain and elderly, and haven't got any lovers. (J. K. J.) 4. No, what was sad in his case was that he, who didn't care for carved oak, should have his drawing-room panelled with it, while people who do care for it have to pay enormous prices to get it. (J. K. J.) 5. The mildest-tempered people when on land, become violent and bloodthirsty when in a boat. (J. K. J.) 6. Man works from dawn to setting sun, but woman's work is never done. (I. M.) 7. Her grief was that of a temporary deprivation. His was a grief from things which would never mend again once they were broken. (I. M.) 8. The moon whitened the paler ones and made the dark ones more dark. (I. M.) 9. Tim's look expressed curiosity, difference, and affection. Mor's look expressed affection, exasperation and remorse. (I. M.) 10. The moon is made of silver, the sun is made of gold (children's song).

2. 1. Мен ҳам шу тўғрида ўйлаб, уларнинг айтган нишонларини қора қашқамдан қидириб топсам суюниб, топмасам куюниб тураман. (А.Қ.) 2. Буйруқ қоғози бундан бир йил илгари сандиққа тушишда Охунд домлага қандай умидлар берган бўлса, бугун сандиқдан чиқишда шу даражада умидсизлик туғдирди. (А.Қ.) 3.

Кеч яқинлашган сари Қудратнинг қувончи ичига сиғмасди. Этароқ бориб қайси кўйлак, қайси шимини дазмолдан чиқаришни ҳам мулжаллаб қўйди. Бироқ ... Бироқ кичик бир хабар шодиёна умилларга тўла иссиқ қалбини музга айлантиради. (Ж.А.) 4. Эртакка қулогим гар тутсам секин, Бирида гул кўрдим, бирида тикан. (Г.О.) 5. Кекса ва қарилари қилич ясашга, милтиқ ва гўн ясашга, миномет ва бомба ясашга киришди. (Ҳ.О.) 6. Башарият тарихи зулм, ҳақсизлик, талончилик даврини поймол этиб, эрк ва адолатнинг нури асрига голибона юраётди. (О.)

STYLISTIC DEVICES SET UP ON THE USE OF DIFFERENT CONNECTIVES

Polysyndeton is an insistent repetition of a connective between words, phrases, clauses, utterances: The day has been so full of fret and care, and our hearts have been so full of evil and of bitter thoughts, and the word has seemed so hard and wrong to us. (J. K. Jerome). And I looked at the piles of plates and cups, and kettles, and bottles, and jars, and pies and stoves, and cakes, and tomatoes, ... (J. K. Jerome). In these utterances conjunction "and" is used as a polysyndeton. It stresses the similar nature or close connection between parts of the utterances.

Polysyndeton may express events following in succession: "Why didn't somebody call me? Oh, this is a shame". And he flung his watch down, and sprang out of bed, and had a cold bath, and washed himself, and dressed himself, and shaved himself in cold water because there was not time to wait for the hot, and then rushed and had another look at the watch. (J. K. Jerome). In this utterance the verbs "sprang out", "had a cold bath", "washed", "dressed", "shaved", "rushed", "had another look" show the succession of actions and polysyndeton helps to achieve this effect. In some cases (see the example above) polysyndeton is used together with enumeration.

БОҒЛОВЧИЛАР ИШЛАТИЛИШИГА АСОСЛАНГАН СТИЛИСТИК СИНТАКТИК ВОСИТАЛАР

Кўп боғловчилик, ифодага асосий мазмундан ташқари қўшимча мазмун ва бўёқ бериш мақсадида гапда бир хил таркибий қисмлар олдида боғловчи ёки боғловчи вазифасидаги сўзнинг такрорланишидир. Кўп боғловчилик доим гаптаги уюшиқ бўлакларни таъкидлаш билан боғлиқ бўлиб, гап бўлакларини бирлаштириш ёки ажратиш вазифасини бажарadi. Масалан: Шаҳарда хайр сўровчилар кўпайган эди. Улар хайр сўраб чўзган қўллари билан дўкондорларни ҳам, косибларни ҳам, хонадонларни

ҳам, йўловчиларни ҳам, бозорчиларни ҳам, бозордаги чойхўрларни ҳам безор қилардилар. (П.Т.)

Маълумки, кўп боғловчилик стилистик восита саноқ билан бирга қўшилиб келади. Боғловчиларнинг ва боғловчи вазифасидаги сўзларнинг такрорланиши гапда маром уюшганлик кашф этади. Баъзан кўп боғловчилик натижасида пайдо бўлган маром боғловчиларнинг шеърий қўлланилишига яқинлашади ва ургусиз ҳамда ургули бўғинларнинг алмашинушига олиб келади. Кўп боғловчилик шунингдек иш-ҳаракатнинг кетма-кетлигини ифода-лашда қўлланилади.

Exercises

I. Questions for discussion:

1. What is polysyndeton? 2. What does polysyndeton stress in the text? 3. With what SDs is polysyndeton used? Give the illustrations.

II. Speak about the linguistic nature of polysyndeton and enumeration:

1. I. Harris, however, revels in tombs, and graves, and epitaphs, and monumental inscriptions, and the thought of not seeing Mrs. Thomas's grave made him crazy. (J. K. J.) 2. It (the barometer) evidently wanted to go on, and prognosticate drought, and water famine, and sunstroke, and simoons, and such things ... (J. K. J.) 3. From Wallingford up to Dorchester the neighbourhood of the river grows more hilly, varied and picturesque. (J. K. J.) 4. The man who be able to live comfortably under one roof, with his wife, his mother-in-law, his eldest sister, and the old servant who was in the family ... 5. Be dull and soulless, like a beast of the field — brainless animal with listless eye, unlit by any ray of fancy, or hope, or fear, or life. (J. K. J.) 6. George said that in that case we must take a rug, each, a lamp, some soup, a brush and comb, a tooth-brush (each), a basin, some tooth-powder, some shaving tackle, a couple of big towels for bathing. (J. K. J.) 7. We wanted to hear no more, we caught up the hamper and the bags, and the coats and rugs, and parcels, and ran. (J. K. J.) 8. If little Hans came up here and saw our warm fire, and our good supper, and our great cask of red wine he might get envious. (O. W.)

2. 1. Онангиз сизни кийикнинг кўзига қараб туққандарми, дейман. Отингиз ҳам жайрона, кўзларингиз ҳам, қоматингиз ҳам, юришларингиз ҳам жайронининг ўзи" (С.А.). 2. Бу ерларга унинг кони ҳам, кўз ёши ҳам, пешона тери ҳам тўкилган. (С.А.) 3. Сен хаёлсан, уйқусан, куйсан, Сен эзгу ҳис, энг ширин уйсан. (Д.Т.)

Suspense is a deliberate delay in the completion of the idea. It is such an SD where the main idea of the sentence, syntactical whole or paragraph is kept till the end. The less important parts are placed at the beginning of the utterance. In this way the reader's interest is kept up: Well, you don't look for much of a voice in a comic song. You don't expect correct phrasing or vocalization. You don't mind if a man does find out, when in the middle of a note, that he is too high, and comes down with a jerk. You don't bother about time. You don't mind a man being two bars in front of the accompaniment, and easing up in the middle of a line to argue it out with the pianist, and then starting the verse afresh. *But you do expect the words.* (J. K. Jerome).

We must not neglect the role of intonation in suspense. It creates the desired atmosphere of expectation and emotional tension.

It is necessary to remember that suspense is usually framed in one sentence, because of intonation but the sentence may have different clauses expressing condition, supposition, time, and the like. All these clauses hold back the conclusion of the utterance. Here is an example of suspense in Keat's "Sonnet":

*When I have fears that I may cease to be
Before my pen has glean'd my teeming brain
Before high-piled books, in characterly
Hold like rich garners the fall ripen'd grain
When I behold, upon the night's starr'd face
Huge cloudy symbols of a high romance,
And think that I may never live to trace
Their shadows, with the magic hand of chance,
And when I feel, fair creature of an hour,
That I shall never look upon thee more
Never have relish in the feary power
Of unreflecting love! — *then* on the shore
Of the wide world I stand alone, and think
Till Love and Fame to nothingness do sink.*

Sometimes the conclusion of the suspended utterance goes contrary to the expectation and then this SD is used for humorous effect: But, when I had paid for about a dozen chickens that he (the dog) had killed; and had dragged him, growling on and kicking, by the scruff of his neck, out of a hundred and fourteen street fights; and had had a dead cat brought round for my inspection by an irate female who called me a murderer, and had been summoned by the man next door but one for having a ferocious dog at large, that had kept him pinned up in his own tool-shed, afraid to venture his nose outside the door for over two hours on a cold night; and had learned that the gardener, unknown to myself, had won thirty

shillings by backing him to kill rats against time, then I began to think that may be they'd let him remain on earth for a bit longer, after all (J. K. Jerome).

Ретардация композицион воситалардан бири бўлиб гапдаги асосий фикрнинг атайлаб кечиктирилиб берилишидир. Алоҳида аҳамиятга эга бўлмаган фикрлар гап бошида келади, шу йўсинда ўқувчининг диққати шу гапга жалб қилинади:

“Тоза севгим сўнмасин десаиғ,
Десаиғ кўнглим ёнмасин гамда,
Умримга доғ қўнмасин десаиғ,
Сен ёстиқдош сирдош танлашда,
Бериб фақат ўзига оро,
Чиройига мағрурлардан кеч”.

(С.Қ.)

Юқорида келтирилган мисолларда биз стилистик воситалар конвергенциясини кўрайпмиз: бир қатор истиоралар (сўнмасин, ёнмасин, қўнмасин) берилган. Бундан ташқари топилма такрор: “десаиғ — Десаиғ”; қофия: “гамда” — “танлашда”. Аммо берилган мисолдаги асосий стилистик восита ретардациядир. Ретардация пайдо бўлишида оҳангнинг аҳамияти каттадир. Бу усулда одатда кучли ҳис-ҳаяжон сўндирилади, осойишталикка ундалади. Ретардация доим битта гапда амалга оширилади.

Exercises

I. Questions for discussion:

1. What is suspense? 2. Give the illustrations. 3. What is the role of intonation in the use of suspense? 4. Speak about the stylistic functions of suspense.

II. Speak about the linguistic nature of suspense:

1. When icicles hang by the wall,
And Dick the shepherd blows his nail,
And Tom bears logs into the hall,
And milk comes frozen home in pail,
When blood is nipped, and ways he foul,
When nightly sings the starving owl,
To — wit — to who!

(W. Sh.)

2. 1. The river — with the sunlight flashing from its dancing wavelets, gilding gold the grey-green bench-trunks, glinting through the dark, cool wood paths, chasing shadows o'er shallows, flinging diamonds from the mill-wheels, throwing kisses to the lillies,

wantoning with the weir's white waters, silvering moss-grown walls and bridges, brightening every tiny townlet, making sweet each lane and meadow, lying tangled in the rushes, peeping, laughing, from each inlet, gleaming gay on many a far sail, making soft the air with glory — is a golden fairy stream. (J. K. J.)

Йигитлар сен учун жангта кирганда,
 Боғирлар осмонда берганида жон,
 Кўзимдан қон оққан ёвни кўрганда,
 Сенинг енгинингга келтирдим имон. (Ҳ. О.)

Яна кимки, ватан учун жанг қилса,
 Яна кимки, ёв ҳолини танг қилса,
 Яна кимки, ёвни қувса ватандан,
 Менинг чеҳрам кўриниши ўшандан. (Ҳ. О.)

STYLISTIC DEVICES SET UP ON THE TRANSFERRED USE OF STRUCTURAL MEANING.

In the same way as words can be used with transferred lexical meanings some syntactical structures may be used with different structural meanings. It is clearly seen in the function of these constructions. Among these SDs stand out two syntactical SDs — rhetorical questions and litotes.

The rhetorical question is an SD which alters the grammatical meaning of the interrogative sentence. As the result of this alteration the affirmative statement is embodied in an interrogative form and that's why we can see here the interaction of two structural meanings: that of the question and, of the statement (15, 248). Both meanings are materialized simultaneously: *His thought began again upon the old round. Had he misled Rain totally concerning the nature of his marriage? Did Rain love him anyway? Would her attachment to him endure?* Supposing he were to destroy everything in order to be with her, *would it turn out in the end to be a disaster? Was he not simply criminal to contemplate a union with so young a girl?* (I. Murdoch). In this case a rhetorical question is not intended to draw an answer, and is used for rhetorical effect within the frame of represented speech.

Rhetorical questions are realized in different constructions:

1) Interrogative sentences (general and special questions): *Is there such a thing as a happy life? And if there is, would it be the most desirable life?* (R. Aldington). *What can any woman mean to a man in comparison with his mother?* (R. Aldington).

2) Interrogative-negative constructions: *Who has not seen a woman*

hide the dullness of a stupid husband? Have I not had to wrestle with my lot? (W. Thackeray).

3) A rhetorical question contains the modal verb "should" + "but":
Whom should they light but Rebecca and her husband?

4) Declarative sentences: *So it was wicked, like being smutty, to feel happy when you looked at things and read Keats?* (R. Aldington).

5) Infinitive constructions take part in the building of rhetorical questions to express indignation: *A man like Matthew Brodie to return home at the childish hour of ten o'clock?* (A. Cronin).

The SF of rhetorical questions is to express doubt, assertion or suggestion. Rhetorical questions are often used in publicistic style. They are most popular in poetry:

They come shaking in triumph their long, green hair:
They come out of the sea and run shouting by the shore.
My heart, have you no wisdom this to despair?
My love, my love, my love, why have left me alone?

(J. Joyce)

СТРУКТУРАЛИ МАЪНОЛАРНИНГ ҲАЗО МУНОСАБИГА АСОСЛАНГАН СТИЛИСТИК СИНТАКТИК ВОСИТАЛАР

Биз қуйида кўриб ўтадиган стилистик воситалар лексик стилистик воситалардан фарқли ўлароқ, турли таркибий маъноларнинг ўзаро муносабати асосида вужудга келади. Бу стилистик воситалар қаторига риторик сўроқ ва литота киради. Уларнинг ҳар бирини батафсил кўриб чиқамиз.

Риторик сўроқ. Бу стилистик восита сўроқ шаклда тасдиқни ифодалаб туради ва ифодага кучли, ёрқинлик, таъсирчанлик бахш этади. Бошқача айтганда риторик сўроқ гапларда ифодаланган фикр мазмун жиҳатдан соф сўроқ бўлмайди, аммо гап сўроқ шаклида бўлади. Бунда икки таркибий мазмуннинг тўқнашуви юз беради: сўроқ гап ва тасдиқ гап. Шуниси муҳимки, иккала таркибий мазмун бир вақтнинг ўзида ифодаланadi. Масалан:

Токай, кўкси қалқон душман тигига,
Кулбаси ватандир йнги-сингига?
Токай, қуламайди чириган дарахт,
Шохлари учидан қуриган дарахт?
Токай, эл яшамас осойиш ва тинч,
Токай, синмас зулм кўтарган қилич?"

(Б.Б.)

Маълумки, сўроқ гап тасдиқ ёки инкорга қараганда доим ҳис-ҳаяжонлироқдир. Шунга кўра сўроқ шаклидаги тасдиқ гапларда фикр кўтаринки руҳда кучли ҳиссиёт билан ифодаланadi.

Риторик сўроқ гапларда сўроқ ичида унинг жавоби ҳам ангилашилдиб туради. Риторик сўроқ гап турли хил тузилишларда ифодаланади.

1. Умумий ва махсус сўроқ гапларда: Йигит учун мардлик, қаҳрамонликдан ўзга улугроқ, олийроқ бир фазилат борми? (О.)

2. Дарак гап ёрдамида ифодаланади: “Кошки, бошқа амирлар ҳам авомнинг тилини билса?” (У.И.С.)

3. Сўроқ-инкор тузилишларида:

“Наҳотки еримиз чаппа айланиб,
Наҳотки дарёлар оқар бетиним,
Наҳотки одамлар кезар дарбадар ...

(О.М.)

Риторик сўроқ кўпинча публицистик услубда, оғзаки нутқда ва нотиқлар нутқида ишлатилади:

Бундай қийинчиликларни фақат шу йилгагина хос дейиш нотўғри. Ахир қайси йил деҳқон учун елги келган? Қайси йил осонлик билан юқори ҳосил кўтарилган? (Рўзномадан.)

Риторик сўроқлар наср ва назмда кўп қўлланилади:

Не излаб қолди экан яна тинмагур инсон?”

(О.М.)

Курашади икки тўлқин, қараб турайми?

Еш тарихнинг темир қўлини четга бурайми?

(О.)

Exercises

I. Questions for discussion:

1. What is a rhetorical question? How does the interplay of two structural meanings take place in rhetorical questions? 3. In what constructions is a rhetorical question realized? 4. What is the stylistic function of a rhetorical question?

II. Classify the following rhetorical questions according to structural types:

I. 1. Now, how can creatures such as that — so delicately magnificent and mad — possibly find time for the routine labour of begotting young? Or for exercises of instinct in self-defence? 2. “There are no photo-copies”, he shouted back. “Do you think I've had nothing else on my mind since last night but go running around with a dead man's deadly poison, getting them photographed the letters photographed?” (M. S.) 3. Now, who knew for whom the song was really intended? For one? For all? For the potency of love in everyone and everything, even in the ship's officers, lofty and

dispassionate on the white bridge? (D. S.) 4. Yet, his imagination, building on the photographs of his mother which remained—mild, youthful, slim, of the twenties — composed someone unlike Fufu Hanem. But if she had lived — how much of grace and impetuous, fragile beauty could have survived these twenty years which were his life? (D. S.)

2. 1. Розимисан, қора кипригим, Сочларинга тароқ айласам. Розимисан, юрак қонимдан Кўзларимга хино бойласам? 2. Ё изҳор этайми ошкор тил билан, Ё йўлга чиқайми даста гул билан? 3. Севганимдан йиғласам айбми? Ё кўз ёшни яширган маъқул? Ё йиғлаган кўнгил майибми? Жавоб бергин, эй ёноғи гул? 4. Унинг дуркун қаддига ер остидан ҳавас билан қараб: “Наҳотки бу қиз ҳам ёшлар ахлоқи ҳақида Марат билан ҳамфикр бўлса” деб ғалатироқ разм солиб ... (Ас.М.) 5. Бу ҳаётни окопларда, землянкаларда, қорда, бўронда, ўт ва ўлим гирдобида, хастахоналарда бағри хун бўлиб соғинмаганмиди? (О.) 6. Униси маҳалладан уялса, буниси маҳалладан уялса, унда нима бўлади? (С.З.) 7. Бу тушми ё хаёл, бу на турли куй, Қаердан бу қушлар сайраши? Ўрмон шамолимас, жанглар дулимас, Қайдан райҳон ҳиди, елнинг яйраши? (З.)

Litotes is an utterance where an affirmative meaning is expressed in the negative form. It is used to diminish the positive meaning. Instead of “He is a clever man” we say “He is not a silly man”. In this case we have intentional restraint which produces a stylistic effect.

In litotes the negative particle “not” stands before the word with a negative meaning: “*Her figure was evidently not bad*” means “*It was good*”; “*She did not dislike a bit of scandal* — means “*She liked it*”; “*She is not without taste*” means “*she has taste*”.

It is an SD where two meanings are materialized simultaneously: the direct meaning (negative) and transferred meaning (affirmative): He had mitigated the tyranny; but he had also been to a large extent its instrument and had not infrequently enjoyed its fruits (I. Murdoch).

In litotes we have two meanings of quality—positive and negative. The positive meaning is in opposition to the negative meaning. The negative part is under double stress. This double stress helps to overestimate the whole construction. In usual negative constructions we do not have double stress and emphasis.

Litotes as an SD must not be mixed up with logical negation. Sometimes litotes serves to make a negative statement less categorical: I've received your letter the terms of which not a little surprised me. Litotes is used in different styles of speech but official and scientific prose.

Литота. Бадпий адабиётда бирор нарса, воқеа ва тушунчанинг ижобий белгисини кичрайтириб, заифлаштириб, кучсизлантириб тасвирлаш усулидир. Масалан: “У ақлли” дейиш ўрнига “У аҳмоқ эмас” деб айтишимиз мумкин. Бу икки синонимик ифода воситаларидан бири, яъни “эмас” инкор юкламаси билан берилган гапни кучсизлантиришдир. “Унинг кўриниши ёмон эмас эди” ўрнига “Кўриниши яхши эди” десак ҳам бўлади.

Юқорида кўрсатиб ўтганимиздек, литота ижобий белгини тасдиқлаш усулидир. Лекин баъзан унинг таркибида шундай тушунчаларни ифода этувчи сўзлар бўладики, уларнинг белгилари салбий бўлиши мумкин. Чунки инкор ёрдамида ижобий белгини кўрсатиш учун инкор белгини инкор этмоқ керак. Литотада бир вақтнинг ўзида икки маъно: яъни тўғри инкор ва кўчма ижобий маънолар ифодаланadi. Масалан: Бу сўзнинг мазмунини шу қадар иссиқ, Қуёш бир кичик шам унинг ёнида. (У.) Литота тушунча ёки нарсанинг белгисини кичрайтириб, заифлаштириб қолмасдан, балки ифодани эмоционал жиҳатдан безайди. Муаллиф нарса ёки ҳодисанинг аҳамиятини таъкидлаб, бўрттириб кўрсатиш мақсадида бошқа бир нарса ёки ҳодисани унинг асл ҳолатига нисбатан кичрайтириб тасвирлайди. Бу стилистик воситада доим бир-бирига зид бўлган икки маъно — ижобий ва салбий маънолар тўқнаш келади, бунда бир сифат литотанинг мустақил маъноли қисми орқали ифодаланса, иккинчиси инкор орқали ифодаланadi: Бу зот диний олим бўлиши устига сиёсатдан ҳам *хабарсиз эмас эди* (А.Қ.).

Литотадаги инкор юкламаларга доим кучли ургу тушади, бу эса уни оддий инкор гаплардан ажратиб туради, чунки оддий инкор гапларда инкор юкламаси ажратилиб талаффуз этилмайди: Энди унинг хаёлида ҳамма нарса *буш ва маъносиз эмас эди* (Ў.). Литота билан лисоний мантиқий хусусиятдаги инкорни адаштириб юбормаслик керак. Баъзан литота инкор гапларнинг қатъийлигини камайитириш учун қўлланилади: Сизнинг хатингиз мени *бетараф қолдиргани йўқ*.

Литота одатда бадпий услубда қўлланилади. Бирон бир белгини атайлаб кичрайтириш ҳам литотанинг вазифасига кириши мумкин. Шу ҳолатида у жонли сўзлашув услубида ҳам учраб туради.

Exercises

1. Questions for discussion:

1. What is a litotes? 2. Give the definition of litotes as an SD.
3. What is the difference of litotes, and logical negation.
4. What is the stylistic function of litotes in the text?
5. In what functional styles is litotes most widely used?

II. Describe the linguistic nature and function of litotes:

I. 1. No, there was nothing inherently impossible in the idea. (A. Ch.) 2. But yes, Hastings. I believe in these things. You must not underrate the force of superstition. (A. Ch.) 3. Byrne was not unpleasant. Simply, he was what Layth had come to Egypt to avoid. After all, with English people he left, he was bound to feel a certain ambiguity (D. S.) 4. Julia was not dissatisfied with herself. (S. M.) 5. He had mitigated the tyranny; but he had also been to a large extent its instrument and had not infrequently enjoyed its fruits. (I. M.) 6. Perhaps Evvy was right after all. Her eyes were dark brown and fugitive, her nose rather broad and tilted. A not unpleasant face. (I. M.) 7. Rain selected a noble Shiraz of a more intense golden shade, not unlike the colour in which she proposed to paint the old man's face, and wherein the curve occurred, formalized into a recurrent flower. (I. M.)

2. 1. Бу гап сизга бежиз айтилмаган. 2. У бу ишга бевосита қарамаган эмас. 3. Бу камёб камчиликдан ҳоли эмас. 4. Бу ишни билмай қўймаймиз. 5. Эртугон деган отни, Отам қўймаган бежиз. (Қ. М.) 6. Турли таклифлар ва қарши фикрлар бўлиши эҳтимолдан ҳоли эмас. 7. Уша даврлардаги бизнинг ташқи сиёсатимиз ва дипломатимиз ҳам идеологик кураш таъсиридан ҳоли бўлмаганлигини инкор этиш ноўрин. (рўзномадан)

PHONETIC EXPRESSIVE MEANS AND STYLISTIC DEVICES

Different types of sound combinations may produce certain stylistic effect especially if they are properly used. In order to get a clear understanding about the functions of phonetic means they are divided into two groups: those used for versification (the art of writing poetry, which we do not examine here) and instrumentation — a combination of different phonetic means which bring special emphasis into poetry and prose. Instrumentation usually comprises: alliteration, assonance and onomatopoeia.

Speaking about the sound system of the language, it is necessary to pay attention to the following fact: there are some sounds that are phonetically motivated, i.e. they carry some hidden additional information within the semantic structure of the word. It is most clearly seen in onomatopoeia. There is the opinion that *angina*, *pneumonia* and *uvula* would make beautiful girl's names instead of such names as *Joan*, *Joyce* and *Maud* (15, 118).

The theory of sound symbolism states that sounds may be classed

according to the following qualities: strong — weak, tender — rough, quick — slow, beautiful — disgusting, happy — gloomy, joyful — dull etc. Thus, sound [b] is considered as strong, [m] is mild [l] is slow and warning, [f] is dark, rough and weak. Of course this classification is subjective and diverse.

Onomatopoeia is an EM of the language which imitates the sounds produced by animals, some mechanical devices, by natural phenomena and by people: murmur, clatter, cuckoo, kiss:

The cock is *crowing*,
The stream is *flowing*,
The small birds *twitter*,
The lake does *glitter*,
The green fields sleep in the sun

. Wordsworth).

The italicized words are onomatopoeic. These words are divided into the following groups: 1) onomatopoeic words (verbs and nouns) which denote the *sounds of movements*: bang, boom, bump, hum, rustle, smack, thud. The sound of *forceful motion*: dash, crash, whack, whip, whisk. 2) Onomatopoeic words which produce sounds appearing in the *process of communication*: babble, chatter, giggle, grunt, grumble, murmur, mitter, titter, whine, whisper. 3) Sounds of *animals, birds, insects*: huzz, cackle, croak, crow, hiss, honk, howl, moo, mew, neigh, purr, roar. 4) *The sound of water*: bubble, splash. 5) *The sound of metallic things*: clink, tinkle etc.

Many onomatopoeic words have two fold meanings: one — direct or dictionary, another — transferred, or figurative. Thus we may say that onomatopoeia may be looked upon as a sounding metaphor: to croak — the direct meaning is to make a deep harsh sound (about frogs and ravens), but in its transferred meaning it denotes a hoarse human voice. Its contextual meanings may be: to protest dismally, grumble dourly, to predict evil (I. Arnold). Note the following example: If that child doesn't stop whining, I'll drown it. In this sentence "whining" is used as an onomatopoeic word and means "long-drawn complaining cry or high-pitched sound made by a miserable dog, a siren, a motor or a shell in flight.

ФОНЕТИК СТИЛИСТИК ВОСИТАЛАР ВА УСУЛЛАР

Тақлидий товушлар бу турли сўзлар ва ҳар хил товуш бирикмалари воситасида бирор табиий товушга тақлид қилиш йўли билан амалга оширилган товушлардир. Масалан: дарёнинг шовуллаши, моторнинг уриши, шамолнинг увиллаши,

кўнгироқнинг жаранги. Булар орасига *чиқ-чиқ, шарақ-шуруқ, қулт-қулт, гир-гир, шилп-шилп* кабилар киради. Бундай сўзлар кўпинча бадний наср матнларида қўлланади: Тракторларнинг *тириллаши*, тоғ-тоғ ҳарсанг тошлар, тупроқ уюмларининг *қулаши*, ваҳимали гумбурлашлар — буларнинг ҳаммаси ҳақиқий жанг майдонини эслатарди (Ж.А.). Юқоридаги мисолда, ажратиб кўрсатилган сўзлар ономотопиядир.

Ономатопияни бир нечта гуруҳларга ажратиш мумкин: 1. *Ҳаракатни* ифодаловчи товушлар, *чух-чух, тап-тап, тиқ-тиқ*. 2. Одамлар бир-бири билан гаплашганда, суҳбатлашганда чиқарадиган товушлар: *вой-войламоқ, шивирламоқ, чийилламоқ, пичирламоқ, пишилламоқ*. 3. Ҳайвонлар ва паррандалар товуши *какку-какку, қарр-қарр, миёв*; 4. Металлдан ясалган нарсалар товуши *тақир-туқур, тақ-туқ, тақ-тақ*. 5. Сувлар товуши: *пилчилламоқ, шап-шап, чак-чак* ва б.қ.

Ономатопик сўзлар икки маъноли бўлади. Масалан, биринчиси асосий, дугавий маъно, иккинчиси кўчма маънодир. "Пирпирамоқ" сўзини олсак, бу ерда икки маъно бор. Биринчиси "кўз илгамас даражада тез-тез ҳаракатланиб, силкиниб, елпиниб турмоқ, ҳилпирамоқ (байроқ шамолда пирираб турибди). Иккинчи кўчма маъноси: титрашга ўхшаш ҳаракат қилмоқ, учмоқ. Баъзи ономотопияларни товушли истиоралар деб атасак ҳам бўлади. Улар образ яратадилар, бироқ яратган образ кўринишли эмас, балки товушлидир. "Пирпирайди юлдузлар бари". Бу гапда "пирпирайди" сўзи истиора бўлиб келади.

Alliteration is a device which is based on the reiteration of initial sounds of the utterance: *And the day is dark and dreary (H. Longfellow); no pay, no play; fate and fortune.*

Alliteration is often used in poetry, emotive prose and the style of mass media (especially headlines).

In these forms of written texts alliteration is used to attract the reader's attention, to make certain parts of the text more prominent: *The place of light, of literacy and learning. Live and learn. Look before you leap. Vision, Venture, and Victory.*

The titles of some books are alliterated: *School for Scandal; Sense and Sensibility; Pride and Prejudice.*

Many proverbs and sayings are built on alliteration: *safe and sound, tit for tat; blind as a bat; neck or nothing.*

Аллитерация. Аллитерациянинг вазифаси матнда қўшимча мусиқий охангдорлик яратишдир. Унинг моҳияти гаптаги бир хил товушлар билан бошланган ҳар бир сўзнинг такрорланишидир. Масалан:

Қилур қатлима қасд, қайраб қилар қотил қарошинг, қиз.
Қафасда қалб қўшин қийнаб, қаног қоқмоқда куймайсан,
Қараб қўйгин қиё, қалбимни қиздирсин қўшинг, қиз"

(Э.В.)

Аллитерация бошқа товушли воситалар каби восита тарзида гапдаги асосий мазмунга оҳангдорлик бахш этади, маълум бир даражада ўқувчининг диққатини жалб қилади ва гапнинг эмоционал таъсирини оширади:

Бу қушлар қайда қишлайди?

(Ҳ.О.)

"Тиллар турли-туман туюлгандай,
Рағда ҳам шунчаки оқу қорамиз"

(Т.Й.)

Аллитерация мустақил маънога эга эмас ва унинг вазифаси товушли тасвир яратишдир. Лекин баъзан товушли тасвирлар ҳис-ҳаяжон ва кайфиятни ифода этиши мумкин. Агар аллитерация шу вазифада ишлатилса, унда маълум бир қўшимча маъно пайдо бўлиши мумкин. Масалан, қуйидаги Ҳ.Олимжон шеърини олайлик:

"Шарофат шафтоли шохидан
Сузилиб мевалар узарди".

(Ҳ.О.)

Шу шеърнинг биринчи қаторида "ш" ҳарфи ва бу тақлидий товуш бўлиб ишлатилган. Бу товуш рус тилида ҳам, ўзбек тилида ҳам эҳтиётликни билдиради: Ш-ш ...

Аллитерацияни бошланма қофия деб аташ мумкин, чунки баъзан сўзда бошланғич товушлар, баъзан сўз ўртасидаги товушлар қофияланади. Аллитерация кўпинча халқ мақол ва маталларида, халқ оғзаки ижоди ва шеърятда кўп қўлланилган: "Қилдан қийиқ қидирма; Санамай саккиз дема"; Бахти бутун бўлсин.

Аллитерацияни рўзнома саҳифаларида ва адабий асарлар номларида учратиш мумкин. Масалан: Кечмиш ва кечирмишлардан (Ғ.Ғ.). Қайта қуришдан қайтиш йўқ. Изларини излайман. Тез ва тоза. Излаш, изланиш ва б. қ.

Rhyme is the sameness of the final syllables or sounds of words in the lines of verse. Eg.: *say, day, play, measure, pleasure*. Rhyme is most often used in poetry and performs different functions. One of the leading functions is to make the expressions bright, easy to remember and to make compact a piece of poetry:

It was many and many a year ago,
In a kingdom by the sea,
That a maiden there lived whom you may know
By the name of Annabel Lee;
And this maiden she lived with no other thought
Than to love and be loved by me

(E. A. Poe).

Here we have the following rhymed words: ago-know, sea-Lee.

There are different types of rhyme: *full* (right, night) and *incomplete*. The last is divided into *vowel rhymes* and *consonant rhymes*. In the first — the vowels are identical, while consonants are different: fresh — flesh — press. In consonant rhymes vice versa: total — tool, treble — trouble. (15, 123). Many proverbs, sayings and epigrams are based on the use of rhyme: *When the cat's away the mice will play* (away — play). *Repetition is the mother of tuition* (repetition — tuition).

There are so called rhyme combinations in the colloquial English. Most often pseudo-morphemes are used in these rhymes but these morphemes acquire definite meaning: Harum-scarum (disorganized), hurry-scurry (great hurry), lovey-dovey (darling), mumbo-jumbo (deliberate mystification), namby-pamby (weakly, sentimental). The function of these rhymes is to produce a jocular effect, sometimes to give speech characterization (especially of children) (I. Arnold).

Қофия бир турдаги ёки бир-бирига ўхшаш товушли бирикмаларнинг сўз охирида келишидир. Қофиянинг тўлиқ қофия, бўш қофия, унлилар қофияси, ундошлар қофияси каби турлари мавжуд.

Қофиянинг аҳамияти жуда катта. Қофия шеърни ташкил этади, яъни уни насрдан фарқлайди ҳамда оҳангдошликни юзага келтириб, шеърини нутқини оҳангдор ва таъсирли қилади. Баъзан шеърда унинг асосини ташкил этувчи сўзлар қофиялашади. Бундай қофия шеърнинг ғоясини ифодалаш воситаси саналади.

Кўпгина мақол ва маталлар қофия қўлланилиши асосида ясалгандирдир. Бу қофияланган бирикмалар, турли мақсадларда қўлланилади. Ўзбек тилида қофия дostonларда, шеърятда кўп қўлланилади:

“Олтин эдим, чўян бўлдим,
Доно эдим, сомон бўлдим,
Қиммат эдим, арзон бўлдим,
Ғамга қолган равшан бўлдим”.

Бу мисолда чўян, сомон, арзон, равшан сўзлари қофиялашган.

Rhythm is the alternation of stressed and unstressed syllables in the utterance. Most often it is used in poetry:

Sweet and low, sweet and low,
Wind of the western sea,
Low, low, breathe and blow,
Wind of the western sea
Over the rolling waters go

(A. Tennyson).

Rhythm in verse as an SD is defined as a combination of the ideal metrical scheme and the variations of it, variations which are governed by the standard (15, 125). Rhythm interprets the beauty of nature, its stillness, helps to intensify the emotions, especially used in music, dance and poetry.

Sometimes rhythm is used in prose, but it will be the repetition of similarly built structures. It can be easily traced in parallel constructions, repetition and enumeration. Here is a clear illustration of what has been said: *It was the best of times, it was the worst of times, it was the age of wisdom, it was the age of foolishness, it was the epoch of belief, it was the epoch of incredulity, it was the season of Light, it was the season of Darkness, it was the spring of hope, it was the winter of despair, we had everything before us, we had nothing before us, we were all going direct to Heaven, we were all going direct the other way — in short, the period was so far like the present period, ...* (Ch. Dickens).

Assonance is the resembling of a sound between two syllables: rhyming of one word with another in the accented vowel and those that follow. In poetry it is an intentional reiteration of similar vowels (not consonants) with the purpose of framing the utterance:

and falling and crawling and sprawling,
and gleaming and streaming and steaming and beaming.

(R. Southey)

Usually several phonetic devices may be employed in one piece of poetry:

Once upon a midnight dreary,
While I pondered,
Weak and weary
Over many a quaint
And curious volume
Of forgotten lore ...

(A. Poe)

Among the graphical devices of the English language we distinguish: *spacing out, the use of different types of print* (small, thick, italics, Gothic), *the use of capital letters, dots*. The graphical devices do not bear any meaning but are used to distinguish some parts of the text. For example, special print is used sometimes to mark the use of a quotation. In the books of English writers italics are used to mark foreign words (French, Italian etc.). Sometimes, italics are used to distinguish the inner Represented speech. In these

cases the graphical devices do not imply any phonetic peculiarities of the text, but help to single out different types of narration — the author's and the character's, or to intensify the logical and emotional significance of the utterance.

Graphical devices (spacing out and italics) help to mark the intonation of the uttered phrase or sentence. This emphasis can be achieved with the help of capital letters: HELP! HELP!

The abundant use of dots signalizes hesitation, doubt, uncertainty or excitement. Eg.: Dr. Mulge began his address — began it with a reference, of course, to Mr. Stoyte. Mr. Stoyte whose generosity ... The realization of a Dream ... This embodiment of an ideal in Stone ... The Man of Vision. Without vision the people perish ... But this Man had had Vision ... (A. Huxley).

The violation of the rules of phonetics and spelling applied in emotive prose can be reproduced with the help of graphical devices and its stylistic effect is to draw a speech portraiture: tyke (take), man (my), luv (love), acrost (across) etc.

It is a well-known fact that the *written form of speech* constitutes a special sort of communication and consequently it has its own laws and rules according to which it is constructed. Here we shall mention the use of *headlines, paragraphs, chapters* and *sections* which are graphically marked. These are the traditionally fixed and accepted segments of the text. The reasonable use of these graphical devices helps to achieve the visual and meaningful perception of the text.

But some writers (especially XX-th century English writers) neglect the rules of the text segmentation and their narration is sometimes quite ambiguous and incoherent (see, for example J. Joyce, W. Falkner). Their technique was described as "the stream of consciousness", and is characterized by the absence of traditional elements of the text. The main thing for these writers was to reproduce the actual brain activity of a human being associated with individual comprehension of reality.

It is important to know that the graphical framing of the text may serve as one of the means of singling out a certain functional style.

Exercises

I. Questions for discussion:

1. What is onomatopoeia?
2. What groups of onomatopoeia can you bring?
3. Do you see two folded meanings in onomatopoeia?
4. Can you say that onomatopoeia is a sounding metaphor? Give the illustrations.

II. Analyse the functions of onomatopoeia:

The Cataract of Ladore

Here it comes sparkling,
And there it lies darkling...
Eddying and whisking,
Spouting and frisking,
And whizzing and hissing, (...)
And rattling and battling,
And gurgling and struggling, ...
And bubbling and troubling and doubling,
And rushing and flashing and brushing and gushing,
And flapping, and rapping and clapping and slapping...
And thumping and pumping and bumping and jumping,
And dashing and flashing and slashing and clashing...
All at once and all o'er, with a mighty uproar,
And this way the Water comes down at Ladore.

(R. Southey)

Aeroplane

There's humming in the sky
There's a shining in the sky
Silver wings are flashing by
Silver wings are shining by
Aeroplane
Aeroplane
Flying — high.
Silver wings are shining
As it goes gliding by
First it zooms
And it booms
Then it buzzes in the sky
Then its song is just a drumming
A soft little humming
Strumming
Strumming.
The wings are very little things.
The silver shine is gone
Just a little black speck
Away down the sky
With a soft little strumming
And a far-away humming
Aeroplane
Aeroplane
Gone-by.

(Mary McB, Green, from M. N.)

1. Лим-лим сувдан узолмайман кўз, Тўлқинларда гирик ҳаяжон. (З.) 2. Ёнади гул, жилмаяр гунча, Ёллар гир-гир эсиб туради. (З.) 3. Дайди шамол елади хур-хур, Олиб кетар кўздан уйқуни (З.). 4. Йигит апил-тапил очди кўзини, Кўзига кун тушди, лабига кулгу. (З.) 5. Эшик тик этса сени Босар энди ваҳима. (З.) 6. Аёл катакдан чиқиб келаётган товукларни дон селиб чақирди: “Бех-бех-бех” (О.). 7. Она уларга (чумчуқларга) бир қаради-ю гўшти қочган қўлини мушт қилиб хогинча кесак отиш аломатини қилди. “Кишт, хира бўлмай ўлинглар!” — деб қўйди. (Ш.)

III. Questions for discussion:

1. What is alliteration? 2. What is the stylistic function of alliteration in different functional styles?

IV. Single out the SF of the following alliteration:

1. Snow-quiet, sleep-silent, only the bonfire far-away song singing of children; and the room was blue with cold, colder than the cold of fairy-tales: lie down my heart among igloo flowers of snow (Tr. Capote).

Susan Simpson

Sudden swallows swiftly skinning,
Sunsets slowly spreading shade,
Silvery songsters sweetly singing
Summers soothing serenade.

Susan Simpson strolled sedately
Stipling sobs, suppressing sighs.
Seeing Stephen Slocum, stately
She stopped, showing some surprise.

(Benjamin Franklin King)

1. Тоғамга ялиниб-ялпоғлиниб олдирган ўрис юганини аргиб суртиб солдим-да, ўзим четроқдан туриб кам-кўстини кузатдим. (А.Қ.) 2. Қора қашқа. (А.Қ.) 3. Ёшлик бир подшоҳлик. (А.Қ.) 4. Фаровон фароғатда. (А.Қ.) 5. Маҳшар ҳаётининг ҳам чегараси бор, Зули занжирдан сўкилар туган. (F.F.)

V. 1. What is rhyme? 2. What are the types of rhyme? 3. Speak about the functions of rhyme in poetry. 4. Speak about rhyme combinations used in the English language. 5. What is rhythme? 6. What are the functions of rhythme in poetry? 7. What are the peculiarities of rhythme in prose?

VI. Single out the function of rhythm and rhyme in the following pieces of poetry:

From "Sea Dreams"

What does little birdie say,
In her nest at peep of day?
Let me fly, says little birdie,
Mother, let me fly away.
Birdie, rest a little longer,
Till the little wings are stronger,
So she rests a little longer,
Then she flies away.
What does little baby say,
In her bed at peep of day?
Baby says like little birdie
Let me rise and fly away.
Baby, sleep a little longer,
Till the little limbs are stronger,
If she sleeps a little longer
Baby too shall fly away.

(A. Tennyson)

ФЙДАЛАНИЛГАН ВА ТАВСИЯ ЭТИЛАДИГАН АДАБИЁТЛАР

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка (стилистика декодирования). Л., Просвещение, Ленингр. отд-ние, 1981.
2. Arnold I. V. The English Word. M., Higher school, 1973.
3. Anderson W. E. The Written word. Some Uses of English. Oxford University, 1971.
4. Akhmanova O. S. Linguastylitics. Theory and Method. M., MGU, 1972.
5. Akhmanova O. S., Siskina T., Registers and Rhythm. M., MGU, 1975.
6. Берматов Э., Бобоева А., Асомиддинова М., Умуркуллов Б. Адабий норма ва нутқ маданияти очерклари. Т., Фан, 1988.
7. Бобоева А. Газета стили ҳақида. Т., Фан, 1983.
8. Буранов Дж. Сравнительная типология английского и тюркских языков. М., "Высшая школа", 1983.
9. Виноградов В. В. Стилистика, теория поэтической речи, поэтика. М., Изд. АН СССР, 1963.
10. Виноградов В. В. Проблемы русской стилистики. М., Высшая школа, 1981.
11. Crystal D. and Davy D. Investigating English Style. London, 1969.
12. Fowler H. W. and Fowler F. G. The King's English. Oxford University Press, 1975.
13. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка. М., ИЛИЯ, 1958.
14. Galperin I. R. An Essay in Stylistic Analysis. M., Higher School, 1968.
15. Galperin I. R., Stylistics M., Higher school, 1977.
16. Гвоздев А.Н. Очерки по стилистике русского языка. М., Просвещение, 1965.
17. Gowers E. The complete Plain Words. Penguin Books, 1977.
18. Зверева Е. А. Типы эмпатических конструкций в современной научной и общественно-политической литературе на английском языке. В сб. Вопросы методики преподавания иностранных языков. Изд. АН СССР, 1968.
19. Қиличев У. Э. Ўзбек тилининг практик стилистикаси. Т., Ўқитувчи, 1985.
20. Кожина М. Н. Стилистика русского языка. М., Просвещение, 1981.
21. Қудратов Т., Нафасов Т. Лингвистик таҳлил. Т. Ўқитувчи, 1984.
22. Кузнец М. Д., Скребнев Ю. М. Стилистика английского языка. Л., Упедгиз, 1960.
23. Кунгуров Р. К. Стилистика имени существительного в узбекском языке. Т., Фан, 1983.
24. Kukhareno V. A. Seminars in Style. M., Higher School, 1971.
25. Lehtsalu U., Ziv G., Muitt O. An Introduction to English Stylistics, Tartu State University, 1975.
26. Лотман Ю. М. Структура художественного текста. М., Искусство, 1970.
27. Мороховский А. Н., Воробьева О. П., Лихошерст Н. И., Тимошенко З. В. Стилистика английского языка. Киев., Вища школа, 1984.
28. Муҳаммадҷонова Г. Ўзбек тили лексикаси гираққибтнинг баъзи масала-лари. Т., Фан, 1982.
29. Мукаррамов И. Ҳозирги ўзбек адабий тилининг илмий стили. Т., Фан, 1984

30. Наср В. Л. Функциональные стили современного английского языка (анализ) М., Изд. МГПИИЯ, 1981.
31. Наср В. Л. К описанию функционально-стилевой системы современного английского языка. Вопросы дифференциации и интеграции. В сб.: Диалогистические особенности научного текста. М., Изд. Наука, 1981.
32. Prokhorova V. I., Soshalskaya E. G. Oral Practice through Stylistic Analysis. M., Higher School, 1979.
33. Read H. English Prose Style, Beacon Press, Boston, 1970.
34. Раҳматуллаев Ш.У. Ўзбек тилининг изоҳли фразеологик лугати. Т., Ўқитувчи, 1978.
35. Soshalskaya E. G., Prokhorova V. L. Stylistic Analysis. M., Higher School, 1971.
36. Скрёбнев Ю. М. Очерк теории стилистики. Горький, 1975.
37. Style in Language. Edited by Th. Sebeok. The M. I. T. Press, 1964.
38. Структурно-типологическое описание современных германских языков. М., Наука, 1966.
39. Turner G. W. Stylistica. Peguin Books, 1975.
40. Vallina G. H. The Best English. The Chaucer Press, 1973.
41. Warner A. A. Short guide To English Style. Oxford University Press, 1975.
42. Welle K. R., Warren A. Theory of Literature. Yarvest Book N. Y., 1979.
43. Федоров А. В. Очерки общей и сопоставительной стилистики. М., Высшая школа, 1971.
44. Шамоқсудов А.Ш., Расулов И., Қўнгулов Р., Рустамов Х. Ўзбек тили стилистикаси. Т., "Ўқитувчи, 1983.
45. Ярцева В. Н. Развитие национального литературного английского языка. М., Наука, 1969.
46. Ўзбек адабиётда жанрлар тиклогиси ва услублар ранг-баранглиги. Т., Фан, 1983.
47. Ўзбек тили лексикологияси. Т., Фан, 1981.
48. Ўзбек тилининг изоҳли лугати. Икки жилдли. М., "Русский язык" 1981
49. Большой англо-русский словарь под. ред. проф. Гальперина И. Р. М., Изд. Советская энциклопедия, 1972.
50. The Concise Oxford Dictionary of Current English. Oxford University, 1972.
51. Webster's New World Thesaurus. New American Literary, 1975.
52. Когамов Н., Саримсоқов Б. Адабиётшунослик терминларини русча-ўзбекча изоҳли лугати. Т., Ўқитувчи, 1979.
53. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvic J. A. University Grammar of English. M., Vyssaya Skola, 1982.
54. Тошалиев Ш. Ҳозирги ўзбек адабий тили практик стилистикаси (контрол ишлар). Т., Ўқув-методика кабинети, 1978.
55. Тошалиев И., Жўрабқова М., Ўзбек тили стилистикаси. (Курс ишлари гематикаси ва методик кўрсатмалар). Т., Ўқув-методика кабинети, 1980.
56. Тошалиев И. Ўзбек тили стилистикаси Назарий курсни ўрганиш бўйича методик материаллар. Т. Таҳсил, 1988.
57. Gilyanova A. G., Ossovskaya M. I. Analytical Reading. Leningrad, 1978.
58. Маҳмудов И., Мадвалиев А., Маҳкамов И., Аминов М. Ўзбек тилида иш юритиш. Тошкент, 1990.

TABLE OF CONTENTS

The Classification of the Vocabulary	6
Literary Layer of the Vocabulary.	6
Colloquial Layer of the Vocabulary.	14
Expressive Means and Stylistic Devices	25
Types of Lexical Meanings.	31
Lexical Expressive Means and Stylistic Devices.	39
Stylistic Devices Based on the Interaction of Dictionary and Contextual logical Meanings.	39
Stylistic Devices Based on the Interaction of Logical Emotive Meanings.	52
Stylistic Devices Based on the Interaction of Logical and Nominal Meanings	62.
Stylistic Devices of Descriptive Character.	66
Stylistic Use of set Expressions.	79
Syntactical Expressive Means and Stylistic Devices.	90
Stylistic Devices Set up on the Peculiarities of Oral Speech.	93
Stylistic Devices Set up on the Use of different Connectives.	122
Stylistic Devices Set Up on the transferred Use of Structural Meaning.	126
Phonetic Expressive Means and Stylistic Devices.	131

Лола Турсуновна Бобохонова

ИНГЛИЗ ТИЛИ СТИЛИСТИКАСИ

Университетлар ва институтларнинг
инглиз тили факультетлари учун

Тошкент—“Ўқитувчи”—1993

Муҳаррир Т.Қ. Жўраев
Кичик муҳаррир М. Дошимова
Бадний муҳаррир З. Абурашулов
Тех. муҳаррир Ш.А. Бобохонова
Мусаввиф Д. Умарова

ИБ 5867

Оригинал-макетдан босишга рухсат этилди. 16.08.95. Формати 60x84 1/16
Тип қоғози. Кегель 10, Шпонсиз. Тип, Таймс гарнитураси. Ротапринт усулида
босилди. Шартли б.л. 8,37. Шартли кр.-отт. 8,486 Нашр л. 7,75.
Нусхаси 2 500. Буюртма N 1089.

“Ўқитувчи” нашриёти. Тошкент, Намий кўчаси, 30. Шартнома N 16-202-91.

Оригинал-макет “Ўқитувчи” нашриётининг компьютер бўлимида техникавий
ва дастурий воситалар асосида тайёрланган.

Ўзбекистон Республикаси Матбуот давлат қўмитасининг 4 босмахонаси.
Тошкент, Раҳимал тор кўчаси, 10 1995.